

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul III, nr. 10 (34), octombrie 2019 • Apare lunar

24 pagini

„Homo juridicus” în viziune europenistă

Alexandru ZUB

pag. 4

Setea

O femeie locuită de sete
luminează golul cuvântu-
lui:
spune-mi, de ce te aștept,
spune-mi, de ce
îmi legi gura,
de ce râzi,
de ce te întuneci,
de ce mă înnoptezi
în trupul tău
de eroare?

Un om cu oase de sete
numără arborii.

Există setea. Ea are dea-
luri de sete,
ea rostește cuvinte de sete.
Cine ești?
Cine ești?
Cine ești?
Setea înnoptează în mine

ca într-o gresie.

O femeie cu picioarele de
sete
numără pietrele.

Tu ești vară, le spune. Tu
ești viscol,
Tu ești liniște. Tu nu ești
nimic.
Tu ești întoarcere.
Pe tine te iau de bărbat,
Pe tine te voi naște.
De tine nu-mi voi aminti.

Și deodată
în țipăt de crin torturat
fața ei explodează
și se oprește
și tace
și cu privirea în gol
zâmbește nimicului.

Cezar BALTAG

Liviu Ioan STOICIU

Vrăjmășie între scriitori, dihonie, ...

pag. 3

Constantin COROIU

Tipologii de tranziție

pag. 4

Mircea CIUBOTARU

„Misterele” onomastice ale Iașilor (LVIII)

pag. 5

Emanuela ILIE

În apele tulburate ale eminescologiei

pag. 6

Dumitru VITCU

Acad. Alexandru Zub

pag. 8

Constantin CUBLEȘAN

Povestea ca parabolă poetică

pag. 9

Ioan ȚICALO

Pe urmele adevărului eminescian

pag. 10

Gellu DORIAN, Radu ANDRIESCU

POESIS

pag. 12,13

Magda URSACHE

Forța valorilor fundamentale

pag. 14

Ioan. C. TEȘU

Singurătatea - maladie a lumii ...

pag. 16

Adrian Dinu RACHIERU

G. Călinescu, un „vultur în colivie” (II)

pag. 18

Victor DURNEA

Ibrăileanu și „germanofilul” său ziar, ...

pag. 23

Constantin PRICOP

Direcția critică (XXVII)

pag. 24

„Nu există o cale spre pace, căci pacea este calea.” - Mahatma Gandhi

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Constantin Dram, Florin Faifer, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Nicolae Ionel, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Cătălin Mihai Ștefan, Cătălin Turliuc, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU:
VRĂJMĂȘIE ÎNTRE SCRITORII, DIHONIE, INCLEMENTĂ – pg. 3
Nicolae PANAITE:
SEMNE ȘI ÎNFĂȚIȘĂRI – pg. 3
Alexandru ZUB:
„HOMO JURIDICUS” ÎN VIZIUNE EUROPENISTĂ – pg. 4
Constantin COROIU:
TIPOLOGII DE TRANZIȚIE – pg. 4
Mircea CIUBOTARU:
„MISTERELE” ONOMASTICE ALE IAȘILOR (LVIII) – pg. 5
Emanuela ILIE:
ÎN APELE TULBURATE ALE EMINESCOLOGIEI – pg. 6
Diana VRABIE:
DUBLU 57 (LVII) – pg. 6
Flavius PARASCHIV:
ÎNTOARCEREA PERENĂ – pg. 7
Nicolae BUSUIOC:
UN ROMAN AL CĂLĂTORIILOR INIȚIATICE – pg. 7
Dumitru VITCU:
ACAD. ALEXANDRU ZUB – pg. 8
Constantin CUBLEȘAN:
POVESTEA CA PARABOLĂ POETICĂ – pg. 9
Iulian Marcel CIUBOTARU:
O SCRISOARE DIN ARHIVA ISTORICULUI GHEORGHE... – pg. 9
Ioan ȚICALO:
PE URMELE ADEVĂRULUI EMINESCIAN – pg. 10
Liviu PAPUC:
AVOCATUL PANDELE ZAMFIRESCU ȘI A LUI SOȚIE – pg. 11
Arbatel FILOTHEANU:
CÎNTECUL INIMII – pg. 11
Gellu DORIAN:
POESIS – pg. 12
Radu ANDRIESCU:
POESIS – pg. 13
Magda URSACHE:
FORȚA VALORILOR FUNDAMENTALE – pg. 14
Dan Bogdan HANU:
DOG’S DIARY – pg. 14
Ioana SCĂRLĂȚESCU:
MITOLOGII XXI – pg. 14
Ioan C. TEȘU:
SINGURĂTATEA - MALADIE A LUMII CONTEMPORANE – pg. 16
Vasile POPA HOMICEANU:
FRAGMENT DE ROMAN – pg. 17
Florin FAIFER:
ULTIMA SINGURĂTATE A GABRIELEI OMĂT – pg. 17
Adrian Dinu RACHIERU:
G. CĂLINESCU, UN „VULTUR ÎN COLIVIE” (II) – pg. 18
Master X-FILES:
DESPĂRȚIREA DE MATRIOȘKA – pg. 19
Florentina NIȚĂ:
REVOLUȚIA DE LA DISTANȚĂ – pg. 20
Radu ANDRIESCU:
ORAȘUL – pg. 20
Alexandru RADU PETRESCU:
UN SEPTEMBRIE ÎN SIBIUL COMPETIȚIONAL – pg. 21
Ioan RĂDUCEA:
ILFOVEANU LA IAȘI – pg. 21
Nicolae CREȚU:
ALBERT CAMUS LA „VÂRSTA” MERSAULT – pg. 22
Victor DURNEA:
IBRĂILEANU ȘI „GERMANOFILUL” SĂU ZIAR, ... – pg. 23
Constantin PRICOP:
DIRECȚIA CRITICĂ (XXVII) – pg. 24

E-mail:
exprescultural@gmail.com;
Site: exprescultural.ro
facebook.com/expres.cultural
ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901- Banca Transilvania Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

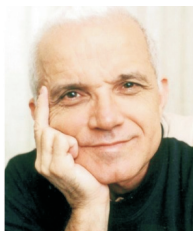
*Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului **Sorin Ilfoveanu**.*

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

**Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 10 a lunii în curs;
articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.**

Revistă finanțată cu sprijinul parțial al Primăriei Iași

DTP: Pîrîu Octavian Dan
octavian_dan_piriu@yahoo.co.uk
0751 155 744

Liviu Ioan STOICIU

Vrăjmășie între scriitori, dihonie, inclemență

Ar fi posibil să nu mai fie atâta învrăjbire între scriitori? Atâta dihonie, înversunare... Ar fi posibil să nu mai fie? Ce să răspund – decât că nu? Nu, n-ar fi posibil. Scriitorul e într-o continuă competiție, unii (prea puțini; eu mă autodepreciez, de exemplu, nu știu cât e probă de modestie sau de prostie, dar *așa simt, așa reacționez*) se vorbesc de rău singuri, că mama natură n-a fost îndeajuns de generoasă cu ei, alții (cei mai mulți) îi înjură pe cei cu care concurează pe piața liberă a literaturii, în cursa stabilirii „celui mai bun”. Scriitorul e într-o continuă întrecere cu el însuși (are etape de ars) și cu cei asemenea lui, instinctiv (chiar dacă scriitorii spun că ei nu concurează cu nimeni la masa de scris). Ai putea să crezi că scriitorul are un spirit critic ieșit din comun și de aceea intră în conflict cu el însuși și cu cei de pe câmpul de bătlie. La mijloc e mândria, însă, că nu e recunoscut la adevărata lui valoare (pe care și-o percepe strict subiectiv). La acest *spirit critic* (mai rar autocritic) se adaugă, devastatoare, invidia, gelozia pe succesul celuiilalt, pe scara ierarhică pe care a urcat sau a fost urcat, cine n-a păcătuit în acest sens? Grav e atunci când atacurile la adresa ta se dovedesc a fi de origine patologică. Sau când reaua-credință face legea. Și când ura viscerală are chiar conotații infracționale.

M-am ferit, de când mă știu, să am de a face cu scriitorii, cu *personalitatea lor ultrasensibilă*. Până la Revoluție am ținut distanță, am avut tangențe superficiale cu scriitori. Dar după Revoluție m-am trezit în mijlocul unor redacții de reviste literare și am descoperit „caractere” care m-au pus în situația să-mi dau și demisia, dezamăgit. Am tot cunoscut scriitori, apoi, în ședințele Consiliului Uniunii Scriitorilor, de unde m-am retras, recunoscându-mă învins de felul meu de a fi și de felul de a fi al membrilor acestui consiliu. Prefer să nu-mi mai amintesc de „prietenii”, pe cât de apropiați la un moment dat, pe atât de huliți după o vreme, când ne-am dat fiecare în petic... Nu știu de ce nu încăpem unul față de celălalt pe aceeași domeniu al literaturii române, deși suntem conștienți că fiecare are culoarul lui nativ, destinul lui, steaua lui. Sunt și incompatibilități „naturale”, e drept.

„Vrăjmășia” se pare că e totuși și „motorul lumii literare”, ar trebui să ne resemnăm cu faptul că altfel nu se poate. Auziți ecoul de Sus: *Nu vă împotriviți celui rău; iar cui te lovește peste obrazul drept, întoarce-i-l și pe celălalt*. Creația e izvorâtă și din sentimente duse la extrem, din amestecuri chimice paroxistice *omenești* de necontrolat, care te obligă să exprimi, în scris sau verbal, maximum posibil, în bine și în rău. Istoria literaturii române a tot dat de gol inclemența colegială scriitoricească, nu s-a schimbat nimic în timp (chiar dacă azi intervențiile polemice s-au redus la zero; poate tocmai interiorizarea conflictelor a extins neputința creatoare și a înmulțit taberele scriitoricești exclusiviste; cei singuratici având cel mai mult de suferit). Interpretarea critică „impresionistă” se lasă contestată, fiecare scriitor având percepția lui, gustul lui (estetic sau nu), nimic nu e infailibil. Cine nu vrea să tot fie „cel ce contează, un reper”, cel mai mare și mai tare din literatura română, în toate genurile ei?

Războaiele pentru întâietate se duc nu numai individual, ci și între „generații”, care mai de care. Cine nu se pune pe una din baricade, e ignorat. Adversarul e cel care „nu-mi place”, cel pe care „eu” (acel eu exacerbat) îl consider supraevaluat; că de ce e el premiat, care nu decât „un impostor”.

Oare există vreun ingredient care să atenueze arsurile provocate de acidul dușmăniilor dintre scriitori? Care să păstreze decența? Ar fi un ingredient, dar câți dintre noi pot apela la el, moral? Ar fi ingredientul iertării. Să ai puterea să-l ierți pe cel care-ți face rău, să-i faci bine celui ce te urăște, prin iertare anulând efectul distrugător al atacului acidului. Conform aceleiași „Predici de pe Munte”, din care am citat mai înainte: *Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc*. Ușor de zis... Eu sunt dintre cei pățiți, nasc instantaneu antipatii. Anul ăsta, din 15 ianuarie încoace, cel puțin, am depășit orice plan de dușmani. Motiv să mă izolez, să nu mai dau ochii inclusiv cu cei care se dovedesc a-mi fi dușmani ascunși. Am ajuns să refuz să mai fiu prezent la manifestări literare la care sunt invitați și cei ce m-au atacat într-un fel sau altul pe nedrept, preîntâmpinând astfel cine știe ce posibile conflicte de nepotrivire. Am dușmani

înveterați (ca un făcut, ei sunt și cei cărora le-am făcut bine, inclusiv material; lasă că i-am debutat editorial sau i-am premiat), pe zi ce trece mai descopăr unul. Nu mai departe, citeam siderat acum două zile într-un interviu al unui prozator nefericit, că „Stoiciu, care tot amenință că dacă nu ia premiu se sinucide, asta e coregrafia lui” (se referea la Premiul Național Eminescu). Doamne ferește! Aș putea să-l dau în judecată. Dar nu, mi-am făcut cruce, luând seama că „vrăjmașul” are și acest aspect, al nebuniei – și am râs. Ne complăcem într-o lume literară tristă. Lume literară care e oglinda vie a societății românești, și nu de ieri, de azi. Închei cu ce-și amintește Mircea Cărtărescu despre cea care a primit anul ăsta Premiul Nobel pentru Literatură, poloneza Olga Tokarczuk, surpriză: „Ea mi-a spus: Voi, românii, sunteți singurul popor pe care îl cunosc, care se autodepreciază, care vorbește rău despre el însuși. Acest lucru nu l-am mai întâlnit la alții”! Desigur.

15 octombrie 2019. BV

Nicolae PANAITE

Semne și înfățișări

În viața noastră postdecembristă, au apărut mutații de ordin social, moral, politic, teologic, psihic, economic etc. Unele dintre ele ne-au influențat mai mult sau mai puțin fast. Altele ne-au lăsat, pur și simplu, indiferenți sau perplecși. Acolo unde terenul pentru schimbare era într-un fel încă **dinainte** pregătit, șocurile tranziției nu au fost prea dure. Au existat și înainte de Decembrie '89, au mai rămas și astăzi oameni încremeniți într-o anume idee, mentalitate, comportament, principii. O parte dintre aceștia mai flutură încă și acum (cât o vor mai face-o oare?!) flamurile tenebroase și rău vestitoare ale fantomei roșii. Ca o blestemăție, aproape de 50 de ani, generații întregi de români au suferit tragicele întâmplări și – ducă-se pe pustii! – evenimentele comunismului.

Apa, spunea cineva, ia forma vasului în care este turnată. Pornind de aici, aș putea afirma, fără să greșesc, că ideile, indiferent de orientare, iau forma capului în care intră.

Cum este oare posibil ca astăzi, după atâta timp de la Revoluție, să te exprimi public despre cineva pe care nu l-ai văzut și nici nu ai discutat cu el vreodată, cum că **noi cunoaștem, vă cunoaștem și lasă că știm noi cine ați fost, sunteți, de unde veniți și încotro mergeți...** Și toate acestea într-o totală și impardonabilă necunoaștere de cauză. Ei bine, uite că la noi totul este posibil...!

Cele de mai sus le-am scris în urma unei deplasări cu treburi editoriale la București. Eram împreună cu poetul Aurel Ștefanachi. Spre ora prânzului, ne-am dus la o casă-restaurant pentru a servi masa.

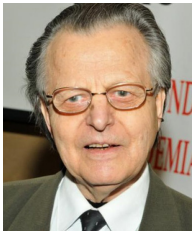
Trebuie spus că ținuta vestimentară, bine îngrijită și cu gust, mi-a plăcut dintotdeauna. Fiind, deci, îmbrăcați la costum și cravată, așa cum, cred, din respect, cineva trebuie să fie atunci când merge la un minister și nu numai, fie el din Franța, Singapore, Anglia și, de ce nu, România, am descins la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu”.

Spre finalul șederii noastre, întâlnindu-ne și schimbând, între timp, câteva vorbe și impresii cu mai mulți scriitori, intră o dametă, dubios de privitoare, dubios îmbrăcată și dubios de curioasă. După ce traversează sala, se întoarce, ne fixează cu ochii sașii și lunecoși, cu fața-i pufoasă și înveșmântată, apostrofându-ne: „Ăștia sunt de sus! mda! Ăștia sunt de sus!”... Și, așa cum s-a înțeles de către cei din preajma noastră și de noi, toate aceste ziceri dâmbovițene (care nu ne-au provocat, mai mult ne-au mâhnit, producându-ne un nedorit disconfort) au fost cauzate de îmbrăcămintea noastră (ca să vezi!) ce o purtam în ziua cu pricina.

Comportamentul intempestiv, total necivilizat al dametei – bănuiesc, scriitoare! – ne-a adus cu gândul că în multe situații se adevărește versul bacovian: „O țară tristă plină de humor”...

Oare trebuie neapărat să nu te bărbierești mai mulți ani, să nu te speli cu lunile, să te îmbraci în blugi slinoși, să nu-ți tai unghiile și să porți pulovere flenduroase, pentru ca vreun compatriot să nu te mai creadă om al S.R.I., Poliției sau, știu eu, ce le mai debitează tătăcuța? Oare chiar așa de degradant și de degradați au ajuns unii din semenii noștri?!

Dar toate acestea se pot, cred, atenua, dacă nu chiar îndrepta, printr-o politică a demnității, onoarei și adevărului, politică pe care am nădejdea că cineva, poate chiar vreun partid de la noi, ne-o va propune ca un *modus vivendi*. Și nu știu de ce, sunt aproape convins, că o formațiune politică cu un asemenea program electoral, al demnității, onoarei și adevărului, poate câștiga chiar alegerile (tot ne aflăm în ajunul lor!).

Alexandru ZUB

„Homo juridicus” în viziune europeanistă

Din generația de „umaniști” care au debutat în meserie după schimbarea de regim, d. Valerius M. Ciucă s-a impus prin voința lui constantă de a înnoi domeniul ales, ceea ce presupune și eforturi persistente de autodepășire. E destul să-i parcurgem datele biografice spre a constata existența unui asemenea „proiect” din capul locului.

Câteva repere curriculare se arată utile pentru a înțelege corect rândurile consecutive. Născut în 1960, Valerius M. Ciucă a urmat școala primară la Iași, apoi liceele „Negruzzi” și „Naționalul”, formația superioară fiind asigurată de *Alma Mater Iassiensis*, cu licență în drept (1984), examen de capacitate (1986) și doctorat în același domeniu (1997). Stagii de perfecționare în străinătate au putut avea loc numai după abolirea dictaturii comuniste, produsă la capătul unui răstimp de practică judiciară. Din 1990, a profesat la Universitatea „Al. I. Cuza” și la „Petre Andrei”, străbătând etapele didactice firești și calificându-se prin concurs pentru un stagiu de judecător la Tribunalul Uniunii Europene din Luxemburg (2007-2010).

Un apetit teoretizant de certă elevație se recunoaște în mai toate demersurile sale, pe tărâm didactic, ca și în zona cercetării. A inițiat și condus, la Universitatea „Petre Andrei”, un Centru de Cercetări Juridice, cu evidentă preocupare de renaștere metodologică. La un alt centru, de studii interdisciplinare juridico-religioase, a inițiat unele colaborări cu teologi ortodocși sau romano-catolici, semnalându-și mereu interesul pentru conexiuni posibile din zona științelor umaniste. Hermeneutica și sociologia dreptului, tema individului, școala organică, deontologia modernă și filozofia juridică postmodernă sunt direcții de studiu la care a revenit mereu, adesea în colaborare sau coordonând creații de echipă. „Ideea europeană” se numără și ea printre temele predilecte, mai ales în ultimii ani, coincidenți cu misiunea sa de la Luxemburg.

Din această ultimă experiență au rezultat două proiecte demne de consemnare, unul cu rost mai practic, de instrument la îndemâna specialiștilor: *Itinerarii prin pretoriile europene* (Iași, 2011), altul cu un titlu compus anume pentru a defini un domeniu propriu de

investigație, pe cale de a se constitui: *Euronomosofia* (Iași, 2012). Cel din urmă a fost gândit ca un „periplu” prin dreptul european organic, după ce autorul publicase încă un volum de asemenea „fulgurații”, sub titlul *Vagant prin ideea europeană* (Iași, 2011), nu mai puțin ilustrativ pentru tipul său de discurs.

„Europa, Europa. Cât de multe speranțe! Câtă neliniște! Euronomosofia. Înțelepciunea *spațiului* european, a normelor sale. Ce obsedantă temă de meditație!” Așa începe noul volum de „prolegomene”, recomandat cu căldură în prefață (*A fi sau a nu fi... european*) de un eminent teolog romano-catolic, profesorul Wilhelm Dancă, unde se relevă buna situație a cărții într-un „registru de binefaceri și de tensiuni europene”. Ar fi vorba, anume, de „prima încercare românească de sistematizare hermeneutică a filozofiei dreptului european”, domeniu gândit în viziune organică, evolutivă, integratoare. Se recunoaște în ea, cu bun temei, o *lectio magistralis* sincronică despre rolul ineluctabil al rădăcinilor spirituale în decriptarea și asumarea identității europene”. Un îndemn la cunoaștere de sine mai adâncă se degajă din complicatul discurs „euronomosofic”, al cărui debut chiar e o bună filă de ego-istorie despre „Europa” autorului. O realitate complexă, dinamică, în continuă evoluție: de la euromit la eurotopie, euronirie și *pax europaea*.

Asemenea incursiuni în universul juridic au o clară tentă instructivă și pedagogică, alcătuiind un mozaic de idei, sugestii, teme susceptibile de aprofundare. O bună porțiune e compusă de altfel din texte juridice ilustrative, la care beneficiarii sunt chemați să facă apel. Ele definesc o „Europă juridică”, fabuloasă și contradictorie, în care autorul își dă întâlnire cu mari înaintași, printre care Savigny însuși, a cărui viziune organicistă e încă plină de sugestii.

Volumul lasă impresia unei radiografii de tip enciclopedic, una potrivită desigur scopului propus, acela de a urmări „fulgurațiile” ideii europene în plan juridico-filozofic. De aceea textul e însoțit peste tot de adagii, maxime, cugetări, note bibliografice, cu gândul mai ales la utilizatorii din amfiteatre și biblioteci. O anume redundanță, în text ca și în aparatul critic, era

greu de evitat.

O *bibliografie de inițiere*, totuși destul de amplă, completează acest prim volum dintr-o construcție ce va continua, probabil, cu încă unul. Iar o galerie de imagini simbolice privitoare la tema antamată încheie această carte cvasi ineluctabilă.

Căutând să o definească totuși, sintetic, prefațatorul a știut să observe ceea ce poate interesa un public mai larg: „*Euronomosofia* ne ajută să depășim ceea ce stă scris în cartea noastră de identitate, trezind în noi curiozitatea de a ști care ne sunt rădăcinile. De aceea, să îndrăznim să știm nu doar cine suntem, ci să și ne înțelegem pe noi înșine, ca în limba latină, *intus legere*, să ne cunoaștem în profunzime *Sapere aude!*” E oare puțin lucru?

În prefața la un volum colectiv, *Școala dreptului organic* (Iași, 2007), Valerius M. Ciucă observa consensual că „mediul juridic european, în ipostaza-i academică, traversează o perioadă de febrile căutări ale unor noi metode interpretative în tot mai fluorescentele domenii ale dreptului. Necesitatea acestor metode este potențată de fenomenele evident mai accentuate de inflație legislativă și relativism cultural”.

N-am putea încheia aceste rânduri de întâmpinare fără a semnală faptul că noua carte scrisă de Valerius M. Ciucă se îngemănează cu enciclopedia dreptului, cultivată cândva, la noi, de un Mircea Djuvara, cu ecouri ce se prelungesc, prin școala gustiană (H.H. Stahl, R. Vulcănescu etc.) până la noi, cu toate achizițiile și accentele impuse de timp.

Semnificativă e sentința biblică pusă în fruntea volumului, una elogiind „prisosul inimii” (*abundantia*, în versiunea latină), ca o condiție de autenticitate, fiindcă în această viziune adevărul nu e doar produs al minții, ci totodată unul de inimă. *Euronomosofia* dă expresie, în felul ei, acestei îngemănări. *Homo juridicus* se vedește afin cu *homo europaeus*.

Text apărut în revista *Însemnări ieșene*, an IV, nr. 3, martie 2012; și reluat în volumul Valerius M. Ciucă, *Euronomosofia. Periplus filosofic prin dreptul european. Lecțiuni*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2019, p. 397-402.

Constantin COROIU

contexte

Tipologii de tranziție

Elitistul parvenit este nu o dată și un personaj de un camelonism oarecum rafinat. Intrat deja în mitologia autohtonă, dâmbovițeană, el e parvenitul îmbogățit sau agățat în funcții după războaie, revoluții, lovături de stat. Odată ajuns, elitistul parvenit își închipuie că lumea trebuie să afle și să știe totul despre personalitatea lui complexă, ce mănâncă la micul dejun, cum își potrivește cu grijă și minuție de farmacist bucățelele de pâine prăjită în așa fel încât ultima să coincidă perfect cu cea din urmă sorbitură de cafea, doar este un estet și un rațional în toate, cu ce se unge el în baie când își face dușul de dimineață, poate și seara (probabil și de aceea este atât de unsuros!) ce sentimente îl cutreieră când își contemplă cu libidinoasă tandrețe nu doar hoitul lăbărțat, dar și automobilul de lux staționat sau în mers. Lumea trebuie să mai știe cât de dureros l-a încercat pe el, filozoful, rușinea metafizică ori de câte ori a fost considerat sau, vai, s-a simțit român. Când nu s-a întâmplat o astfel de nenorocire, foarte rar, s-a simțit om! Parvenitul elitist este cel care, în fața camerei de luat vederi, sprijinindu-se nostalgic de stălpul casei în care a văzut lumina zilei, ne informează pe un ton grav, ca să ni se întipărească adânc în memorie, că acolo s-a ivit un mare spirit, adică el. Parvenitul elitist este, cu o expresie a unui mare prozator, guzganul cu multe veleități, inclusiv de scriitor, al cărui gen preferat, de altfel singurul în care s-a consacrat, e genul epistolar. Scrisorile sale nu sunt, firește, intime, ci publice, fiindcă nația trebuie trezită! Încât, din când în când, răsună în Cetate glasul său sub formă de scrisoare deschisă, prin care se adresează de la înălțimea-i intangibilă a unui Moise de mahala poporului de netrebnici ce nu-și cunoaște și mai ales nu-și recunoaște conștiințele

călăuzitoare, puține, foarte puține, între care, desigur, cea dintâi conștiință a epocii este el, precum binecunoscutul personaj al lui Caragiale în faimosul târg de provincie aflat în febra alegerilor. Somează, admonestează, acuză, se victimizează, se eroizează, proclamă modele morale și politice. Fără stil. Și câteodată plagiază. Cu stil. Că doar în țărișoara noastră plagiatul e un exercițiu la modă. Modelul lui suprem, idolul, pare să fie cel ce, în viziunea sa, a redat intelectualității din această amărâtă țară, cum a declarat într-o împrejurare festivă, adevărata demnitate! Mai e nevoie să rostim sulfurosul nume al idolului?! În fine, elitistul parvenit proclamă că nu orice mocofan trebuie neapărat să citească, ci numai cei aleși și cu dare de mână merită să se bucure de privilegiul lecturii. Încât prețul cărții, cu deosebire cea pe care o scrie sau o editează el, supremul, nu poate fi decât pe măsura valorii elitistului parvenit, adică aproape prohibit pentru sărmanul intelectual onest, pentru profesorul, studentul sau elevul care-și drămuiesc banii și-și rup cum se spune de la gură pentru a-și procura o carte. Curios, aproape înduioșător, acest Dinu Păturică al vremurilor noi, postrevoluționare, trece uneori prin momente de istoveală, fiindcă este, nu-i așa, suprasolicitat. Se tânguie că mulți postași și ciraci ai săi îi cer să rezolve diverse probleme arzătoare la ordinea zilei, îl imploră, mărturisesc el, să schimbe odată România, că nu se mai poate așa. Să o facă fără să țină seama de faptul că ingrații orbecăitori pe rețelele de socializare ori pe alte rețele nu înțeleg că chiar și nebănuitele lui puteri au o limită. După ce își rezolvă toate interesele, după ce îi căftănește și pe alți elitiști parveniți, prietenii săi de casă, a se citi de gașcă, confirmându-l parcă pe Teodor Mazilu,

probabil cel mai mare dramaturg român după Caragiale, un analist fin al psihologiilor și mentalităților, autor al unei opere în a cărei galerie de personaje parvenitul ocupă un loc privilegiat, el poate face gesturi nobile și acte de curaj, atingând chiar performanța ultimă a parvenitismului: renunță eroic la parvenitism! Și dă lecții de morală altor parveniți și îmbogățiți de revoluție. În fine, acest Dinu Păturică, care poate fi și intelectual veritabil, mai mult sau mai puțin român, mai mult sau mai puțin românofob, este și un moftangiu din spița lui Mache și Lache care se pricepe la toate. El știe cum trebuie condusă țara, cum trebuie concepută și scrisă Constituția, el și numai el este democratul pur-sânge și conștiința vie și neiertătoare a acestei epoci pe care o traversează omenirea. Pretinde chiar că, de la înălțimea autorității lui morale și civice, mai ales civice, cuvântul său este sacrosanct. Parvenitul elitist și moftangiu de obicei enunță, nu argumentează. Dacă, de pildă, vrea el ca Pleșcoiul să fie capitală culturală europeană, nici o clipă nu ar admite să-i fie contestate judecata de valoare și voința. Este în stare oricând să-și exhibe până și complexe, prezentându-le ca virtuți. Elitistului parvenit îi lipsește însă ceva de care pare să nu fie conștient ori, dimpotrivă, de care pare să fie complexat, și anume, cu vorba lui Călinescu, *facta văzută din viitor*, adică opera. Oricum, personajul este demn de pana lui Caragiale. Ceea ce nu e puțin lucru. Deși l-a preconizat pentru totdeauna, dacă ar trăi astăzi și l-ar cunoaște în carne și oase, genialul Nenea Iancu l-ar privi compătimitor și cu ironia lui casantă, dar și cu nostalgia unor amintiri din viitor, și-ar îndrepta degetul către el și ne-ar șopti discret: „Uite-l, mă, ce drăguț e!”.

Mircea CIUBOTARU

„Misterele” onomastice ale Iașilor (LVIII)

Episoadele anterioare ale acestui serial de onomastică (toponimie și antroponimie) istorică au fost publicate în revista „Cronica Veche”, nr. 6, iunie 2014 – nr. 5, mai 2019, și continuă în „Expres cultural”, începând cu nr. 9, septembrie 2019.

Poate doar bufnița de pe umărul stâng al Minervei ar putea străbate „întunericimea” de mistere ce învăluie în dese păcle trecutul unui uitat nume din hotarul Iașilor, **Muntenimea**, odinioară tot atât de familiar târgoveților precum Tătărași, Păcurarii sau Nicolina. Folosind tehnica liliacului emițător de unde sonore ultrascurte pentru localizarea găngăniilor nocturne, recurg și eu la radarul ipotezelor, cu speranța proiectării măcar de umbre (chinezești) pe pânza vremii (M. Eminescu). Multe sunt întrebările referitoare la vechimea așezării și a denumirii, statutul său juridic sau fiscal (sat cu moșie proprie, slobozie, cătun de poslușnici, mahală de târg) și delimitarea spațiului desemnat, unele cu răspunsuri incerte, altele neformulate până acum. Îndeosebi, explicația oiconimului a scăpat din vederea cercetătorilor, preocupați prioritar de problemele conexe propriu-zis istorice, de urbanism și de geografia populației, toponimul fiind transparent lexical și considerat, probabil, fără dificultăți evidente. Au acordat Muntenimii atenția cuvenită Dan Bădărău și Ioan Caproșu, în *Iașii vechilor zidiri pînă la 1821* (trimit la ediția nouă de la Casa Editorială Demiurg, 2007, p. 268-273), iar într-o teză de doctorat, *Mahalaua Muntenimii. Iașii de la jumătatea secolului al XVII-lea până la 1831*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016, Iuliana Brătescu încearcă, stângaci și cu multe erori, să reanalizeze materialul documentar editat și aflat acum la îndemâna curioșilor. Un consens s-a evidențiat în privința limitelor mahalalei și ale celor trei părți ale sale, cu concluzia întinderii lor la nord de Ulița Hagioaie (Bd. Independenței), de dincolo de străzile actuale Vasile Conta și Sf. Teodor, numite în zăpisele cele vechi Ulița Nouă și Ulița de la Deal (*Documente privitoare la istoria orașului Iași* – DIOI, IV, editate de Ioan Caproșu, p. 173, a. 1735 iunie 9), ulițe separate din veacul al XVIII-lea de clădirile Spitalului Sf. Spiridon, și până la bisericile Sf. Atanasie și Chiril, Buna-Vestire și până la Drumul Sării (Str. Vasile Pogor), iar mai apoi până la Biserica 40 de Sfinți. De la vest spre est, mahalaua ocupa zona de la Râpa Galbenă și de la Biserica Toma Cozma până în Țicău și la Biserica Curelari. Localizarea Muntenimilor de Sus, de Mijloc și de Jos, posibilă cu unele aproximații, este îngreunată de faptul că, uneori, târgoveții înșiși nu știau limitele mahalalei lor. Instructive sunt exemplele cercetărilor la fața locurilor, cu martori care situau diverse case din preajma Bisericii Sf. Nicolae cel Sărac și a Râpei (Galbene) când în Muntenimea de Mijloc, când în Muntenimea de Sus (DIOI, V, p. 170, a. 1742 octombrie 2; p. 368, a. 1747 aprilie 15; p. 436, a. 1752 martie 3; p. 600, 1755 noiembrie 16). Nu am acum un interes sporit pentru astfel de identificări de locuri, altele fiind chestiunile de interes toponimic rămase în obscuritate.

Vechimea certă Muntenimei va rămâne în veci neprecizată, dar tocmai de aceea șarada ei este provocatoare. Atestată la 1669 iunie 30, cu prilejul vânzării unui loc din Muntenimi (*Ibidem*, II, p. 238), așezarea era mult prea întinsă în acel moment pentru a putea admite că ea s-ar fi format doar cu cel puțin două-trei decenii mai înainte, cum consideră Iuliana Brătescu (*op. cit.*, p. 68). Lipsită de intuiția pe care doar experiența cercetării documentelor și a fenomenelor denominației toponimice o poate genera, autoarea nu ia în considerație procesul extensiei denumirilor de locuri și așezări și nici nu este atentă la sugestiile pe care le oferă analiza formelor oiconimului, pe care doar le înșiră sec și în ordine cronologică inversată (p. 28). Succesiunea derivativă a variantelor începe cu pl. *Munteni* (nu sg. *muntean*, cum propune, greșit, *Dicționarul limbii române* al Academiei – DLR) + suf. *-ime*, rezultând sg. colectiv *Muntenime* / art. *Muntenimea* (DIOI, II, p. 575, a. 1689 mai 10). Dintre numeroasele atestări ulterioare, merită selectată relatarea despre intrarea în Iași, la 2 septembrie 1739, a lui Constantin Cantemir, fiu al lui Antioh Cantemir, atunci brigadier în armata rusă a feldmareșalului Münich, beizadeaua fiind întâmpinată de mitropolit, caimacami, boieri, călugări și neguțitori „den laterea târgului, despre *muntenime*...”. (Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, Editura Minerva, 1980, p. 325). Scrierea cu inițială minusculă a toponimului dezvăluie ignoranța editorului cronicii, Iorgu Iordan, ieșean timp de peste patru decenii, care nu a avut răgaz suficient să afle că a locuit mulți ani

chiar în fosta Muntenime. Eroarea a trecut ca atare, prin acest citat, în DLR, lit. M., s.v. ***muntenime***. Au urmat diferențierile *Muntenimea de Sus* (DIOI, V, p. 387, a. 1749 decembrie 29), *Muntenimea de Mijloc* (p. 170, a. 1742 octombrie 2) și *Muntenimea de Gios* (p. 224, a. 1760 ianuarie 20), apoi un pl. *Muntenimi* (*Ibidem*, II, p. 238, a. 1669 iunie 30), ceea ce înseamnă că, la data acestei primei mențiuni, mahalaua era deja considerată ca având trei părți. Evident, cronologia atestărilor nu infirmă ordinea apariției denumirilor.

Pentru ca o așezare inițială relativ restrânsă să ajungă să acopere un spațiu atât de mare, cel mai întins de pe teritoriul istoric al moșiei Iașilor, a fost necesară o evoluție îndelungată, constatare ce ne obligă să apreciem apariția unui prim cătun în marginea vetrei târgului pe la începutul veacului al XVI-lea sau poate chiar în cel anterior. În acest scenariu probabil, nu putem interpreta numele inițial *Munteni* ca desemnând eventuala așezare a unui grup familial restrâns (antrop. *Munteanu* > pl. direct *Munteni* sau cu suf. col. *-ești* din *Munteneschi*, ca în satul din com. Ștefan cel Mare, jud. Vaslui). O Muntenița, cu casă în Iași, în 1687 (*Ibidem*, II, p. 564) și alți trei Munteanu în deceniile următoare (*Ibidem*, III, v. Indice) nu pot proba nimic în acest sens. Se impune, așadar, admiterea unei așezări fie de bejenari, fie de prizonieri de război, colonizat într-o slobozie domnească, poate în zona numită mai târziu Muntenimea de Mijloc, cu extensie

Muntenimea de Jos în
Planul drumului apelor capitalei (1843)
de Mihalice de Hodocin

spre est și spre vest, precum și spre nord, pe măsură ce spațiul cu livezi și vii de pe versantul de sud al Copoului a fost luat în folosință. Nu credem, ca tânăra autoare, care urmează sugestia unui bătrân istoric (Constantin C. Giurescu), că avem a face cu bejenari din sate de la munte sau din localități aflate pe traseul unui drum orientat spre o zonă muntoasă (p. 66), căci nu vedem motivul unor asemenea vechi bejenii, care nu trebuie confundate cu migrația ardelenescă spre Moldova în secolul al XVIII-lea și nici cu mutarea unor locuitori din satele din dreapta Siretului pe moșii din stânga râului, după 1864, în locuri de în proprietate, unde nu au înființat noi sate cu numele *Munteni*. Avem, în schimb, sugestii clare pentru baștina în Țara Românească (Muntenia) a locuitorilor unor vechi slobozii, devenite, majoritatea, cele 26 de sate, cătune și siliști existente în Moldova din dreapta Prutului după anul 1772 (cf. *Tezaurul toponimic al României. Moldova*. Volumul I. *Repertoriul istoric al unităților administrative-teritoriale (1772–1988)*, Partea 1, București, Editura Academiei Române, 1991 – REP.). Cel mai vechi sat este Muntenii de pe Cracău, dăruit de Iuga voievod lui Șarban Hândău în 1398-1400 (DRH, A, I, p. 9), urmat de Muntenii Scutași (= scutiți, slobozi) – azi, satul Moldoveni, jud. Neamț –, dat de Alexandru cel Bun lui Șandru, părcălab de Neamț, la 2 august 1414 (*Ibidem*, p. 51). Același domn recompensa pe Vlad Adiș cu satul Pătrăuți de la Suceava, care avea un cot numit Muntenii, în 1430-1431 (*Ibidem*, p. 145). Mult mai târziu, Eremia Moghila voievod dădea marelui stolnic Gligorie carte de imputernicire, datată 1602 aprilie 17, să aducă în satul său Vertiporoh din ținutul Hotinului, în slobozie de dări și angării, pe timp de trei ani, oameni de orice limbă: rus, leah, ungur, sârb, grec sau *muntean* (DIR, A, XVII/1, p. 39). De aceeași obârșie vor fi fost și Muntenii din hotarul târgului Vaslui, existenți acolo în 1627 decembrie 12 (DRH, A, XIX, p. 363). De asemenea, morile din Slobozie, la Muntenii din Gios de la Târgul Frumos, menționate la 20 iunie 1728 (DIOI, IV, p. 42), sau Muntenii de pe moșia târgului Bârlad sunt certitudini pentru această reconstituire. Ca și la Iași,

Muntenii de pe moșia domnească a Târgului Frumos se numeau și Mahalaua Muntenimei în 1861 („Monitorul oficial al Moldovii”, p. 1216).

Să fie Muntenii din marginea de nord a Iașilor o colonie ștefaniană, constituită în urma incursiunilor domnului în Țara Românească? Este verosimil, dar nu mai mult. O analiză mai amplă a fenomenului colonizării în Moldova, dar cu etnici ucrainieni, poate fi găsită în studiul nostru *O problemă de demografie istorică de la sfârșitul domniei lui Ștefan cel Mare*, din „Analele Putnei”, I, 2005, p. 69-77), iar urmele documentare despre înființarea unor slobozii, în târguri și sate (DRH, A, II, p. 39, a. 1453 februarie 23; p. 190, a. 1466 martie 13) sau, mai precis, de sate cu 20 sau 40 de case, în locuri pustii (*Ibidem*, III, p. 476, a. 1502 martie 1; p. 484, a. 1502 martie 11; p. 499, a. 1502 <după martie 17>), completate de alte referințe cronistice, sunt suficiente pentru evaluarea amplitudinii acestui proces de populare a Moldovei medievale.

De interes acum este și faptul că pe o parte a moșiei târgului, dată de Vasile Lupu mănăstirii sale cu hramul Sf. Atanasie (1638) din Podgoria Copou și ajunsă apoi în stăpânirea Mănăstirii Trei Ierarhi, a existat în marginea de nord-vest a noului așezământ un mic cătun, Muntenii, atestat prin mărturia unui călugăr la 1707 iunie 4 (DIOI, III, p. 286), apoi mai des după 1804 noiembrie 2, când Alexandru Constantin Moruz hotăra să se aducă apă prin conducte de olane în mahalalele Muntenimea de Sus și de Mijloc din izvoarele de pe moșia Copoului și de la „satul ce să numește Muntenii” („Ioan Neculce”, VIII, 1930, p. 129), adică din zona Grădinii Botanice actuale. În *Atlasul Moldovei* (1892), satul, atunci în com. Copou, este clar delimitat și compact. Din anul 1950, a fost înglobat în orașul Iași, apoi a dispărut prin extinderea plantațiilor de vie ale I.A.S. Copou. Așezarea este mult mai nouă decât Muntenii / Muntenimea de lângă vatra târgului și de aceea este confuză încercarea Iulianei Brătescu de a corela istoria celor două așezări, una rurală (sat), considerată mai veche, și cealaltă mahală exterioară târgului, care i-ar fi împrumutat numele, teritoriile lor fiind chiar separate de un zid sau un șanț (*op. cit.*, p. 64-65). Eroarea este gravă, doctoranda neavând cunoștință despre existența zidului apei (zidul haznalii, în DIOI, IV, p. 315, a. 1736 septembrie 7), adică a unui vechi apeduct din zona Râpei Galbene, și de scopul șanțurilor (hindichiurilor) militare sau de hotar de pe Dealul Copoului, și nici nu a luat în seamă distanța de aproape cinci kilometri dintre Muntenime și fostul sat Munteni, situație care în sine califică drept hazardată toată desfășurarea de deducții fără concluzii acceptabile. Îi acord, totuși, circumstanțe atenuante, fiindcă greșeala, preluată din *Istoria orașului Iași*, I, Editura Junimea, 1980, p. 55-56, îi aparține venerabilului istoric C. Cihodaru. Pentru o relativă clarificare, consider ca foarte probabilă mutarea unui grup de locuitori din Muntenime, ca vieri ai noii mănăstiri din podgorie, poate odată cu acei oameni ridicați de Vasile Lupu de la Copou și așezați la Rufeni (sat dispărut, pe lângă satul Breazu; a nu se confunda cu Rufenii de pe Căcaina), pentru slujba de poslușnici ai noii sale ctitorii (DIOI, III, p. 173, a. 1702 iulie 27, mențiune).. Este posibil ca despre acei strămutați să fi fost mărturia sumar menționată a călugărului de la 1707 iunie 4, în legătură cu satul Munteni. O așezare în podgorie, anterioară anului 1638, este fără noimă.

Muntenimele au ajuns, de mult, cele mai importante denumiri uitate de pe teritoriul municipiului Iași. Ultimele lor atestări ca unități administrative locale sunt: *Muntenimile* (1803), *Mahalaua Muntenimea de Jos* (1862), *Mahalaua Muntenimea de Mijloc* și *Mahalaua Muntenimea de Sus* (1863), cf. REP., s.v. ***Iași***, deși unele referiri sporadice la acestea persistă până către anul 1900. În procesul de modernizare a nomenclaturii stradale din Iași, de după 1864, termenul turcesc *mahala*, învechit și cu conotații deja peiorative, a fost evitat, iar atribuirea de denumiri tuturor ulițelor și străzilor a făcut inutile adresele locuințelor prin referire la o întreagă fostă mahală. Totodată, a luat în stăpânire nominală întreaga zonă a Muntenimilor oronimul *Dealul Copoului*, devenit emblemă onomastică a Iașilor. Au rămas totuși în uz, ca o amintire istorică, Str. (și Stradela/ Fundacul) Muntenimei (1912), ce lega Str. Zăgravi cu spatele Antrepozitelor gării Iași (Vama), cale de acces dispărută prin demolările de după cutremurul din 1977, și Șoseaua Munteni (1935), ce duce pe călător din Piața Păcurari spre mănăstirea lui Vasile Lupu din podgorie și spre locul fostului sat de vieri. Sunt și denumirile schimbătoare și trecătoare, ca și oamenii care le creează, sub guvernarea marelui mister care este Timpul.

Emanuela ILIE

În apele tulburate ale eminescologiei

Am mai observat, și cu alte ocazii (spre exemplu, scriind într-un număr de acum câțiva ani al „Convorbirilor literare” pe teme *Sadoveniene... din perspectivă didactică*), obiceiul unor comentatori conjuncturali de a vehicula cu nonșalanță, atunci când vine vorba de opera canonicilor, fie un catalog halucina(n)t de poncife critice, fie o serie de autoetichetări encomiastice, fără legătură reală cu textele de interpretat. Fără să reia linia veche de argumentare, adaug doar că, din rațiuni evidente, mai mult decât orice alt canonic, Eminescu are parte, anual, de „interpretări” critice *incontornabile*, care, desigur, promit că *fac dreptate* (!?) fie Operei – prin exegeze de o *frapantă originalitate*, fie Omului – prin dezvăluiri șocante, dar *necesare*. Aceasta doar la nivel strict declarativ. Am avut mereu senzația că, în realitate, ele eșuează lamentabil, nereușind decât să le facă, amândurora, o mare nedreptate.

Parcurgând, cu creionul în mână și lacrimi (când de răs, când de plâns!) în ochi, savuroasa carte recentă a lui Doru Scărlătescu – *Eminescu și ispitele eminescologiei*, Editura Junimea, Iași, 2019 –, o atare impresie mi s-a schimbat în certitudine. Nu din vina autorului, firește, ci a celor pe care profesorul de la Literale ieșene, el însuși eminescolog cu state vechi, lecturi solide și gusturi livrești ireproșabile, îi citește și îi urechează, cu rafinament exegetic, dar fără drept de apel, conform unui principiu de o curată extracție... eminesciană: „îi asigurăm pe cei afectați poate de criticele aduse de bunele noastre intenții și de prietenia, fie ea și incomodă, pe care le-o purtăm. I-am slovenit întotdeauna atent, fără grabă și fără prejudecăți. Refulându-ne chiar, când a apărut, un sentiment inhibant de zădărnici. În conduita noastră îndemnul ne-a venit de la poetul însuși, care scria aceste rânduri în „Timpul”, din iarna lui 1880: « cititorii știu bine că suntem gura adevărului; iar dacă avem graiul aspru, asprimea aceasta o considerăm ca un corectiv în contra vicierii spiritului public »”.

Cele mai multe dintre capitolele voluminoasei sinteze de critică a criticii sunt, într-adevăr, roadele unei *sloveniri* atente, îndelung cumpănite, fără prejudecăți ori *parti pris*-uri. Unele titluri vorbesc de la sine fie despre ținta, fie despre miza (de suprafață ori de adâncime) a sancționării: *Eminescologia blândă. Recurs în anulare pentru canonicul Grama; Prolegomene la un fals tratat de psihopatologie a criticii eminesciene; Cu Eminescu la congresul național de hiperbole; Dante, Eminescu și bufonii criticii lor literare; Eminescu și eminescologia punctuaționistă; Eminescu, un polymath man al românilor; Note preparative pentru un posibil picaresc eminescian: mica odisee pruso-galițiană*.

Altele par a-și submina, abil, tenta corozivă, deplasând accentele înspre revizitățile constructive: *Eminescu și Dante sub semnul lui Eros; Homer, Eminescu și performanțele lor științifice; Eminescu și spinoasa problemă a timpului; Biografeme: Eminescu, traducător al lui Eudoxiu Hurmuzachi; Eminescu și religia. Tentativa christologică*. În sfârșit, privirea din *Addenda: trei debuturi în eminescologie*

cronica literară

se îndreaptă, cu simpatie încrezătoare, spre orizonturile iuventuții avântate, de la care seniorul așteaptă, de bună seamă, o mai dreaptă înclinare a balanței exegetice.

Nici măcar trecute printr-o sită critică mai concesivă decât aceea manevrată, cu deferență și cavalierism (meta)critic, de Doru Scărlătescu, texte incriminate în cartea sa nu ar fi scăpat de drojdiile prostului gust sau ale prostiei orlate retoric. Să selectez, la întâmplare, doar două exemple, dimpreună cu comentariile pline de o ironie amară ale eminescologului ieșean. Primul este construit în jurul „eseului de filozofie a culturii” publicat în 1995 de „scriitorul și publicistul megaloman Ștefan Dumitrescu. Acesta emite o serie de enormități cu privire la rolul de Mesia atribuit de bunul Dumnezeu poetului nostru, trimis special la gurile Dunării în vederea regenerării neamului românesc prin însuflarea de « energii subtile, nemaivăzute și colosale », menite să-l scoată din lăncezeală și să-l aducă în istorie și la progres. Dar proiectul divin rămâne baltă, căci conaționalii l-au batjocorit pe noul Iisus și l-au pus pe cruce. După câțiva ani, eseistul-filosof recidivează printr-o « nouă interpretare » a poemului *Luceafărul*, dar de data aceasta Eminescu e retrogradat de la rangul de Mesia la acela de « profet laic », nevoit să trăiască « într-o țară de nerozi și de găgăuți, de mediocrități și de jigodii, ca ființă încărcată cu o funcție sacră cosmică, de către Dumnezeu ». În această ipostază, poetul e investit, prin resuscitarea defunctului protocronism, cu rolul de « creator al teoriei Bing-Bangului », al teoriei relativității, furată mai târziu de Einstein, în fine, al teoriei Găurilor negre!”

Cel de-al doilea exemplu pe care îl selectez constituie miezul unei lecturi atente a textelor pretins critice ale lui Nae Nicolae Georgescu, un obsedat, între altele, de rolul esențial

Doru SCĂRLĂTESCU

EMINESCU
și ispitele
eminescologiei

JUNIMEA

teritoriilor eminescologice – a se vedea cel puțin cărțile sale mai vechi: *Istoria literaturii române II. Eminescu* (Botoșani, Gee, 1995), *Eminescu și universul artei* (Iași, AB2, 1995), *Eminescu și religia* (Iași, Timpul, 2000). Deși atipică, formula în fond *eminescologică* la care apelează în volumul de față i se potrivește ca o mânășă: de fiecare dată când plonjează cu dexteritate în apele tulburate ale eminescologiei, le și asanează, apelând la cele mai sigure epuratoare. Pe deplin convins de faptul că la capătul unei asemenea investigații (meta)critice sanitare va da la iveală un Eminescu mai autentic, căci purificat de zgura mistificărilor cu pretext analitic, dar efecte distructive.

Diana VRABIE

Dublu 57 (LVII) sau Pledoarie în numele demnității și adevărului

Scriitor descins din artele plastice, cu o deschidere sigură spre arta cuvântului, Anatol Rurac (n. 1957, în comuna Stălinești, regiunea Cernăuți, artist plastic și scenograf, președinte al Uniunii Artiștilor Plastici din RM între 1996-2009) și-a surprins plăcut publicul în această primăvară, relevându-și plenar talentul narativ în romanul-fapt, *Dublu 57 (LVII)*, apărut la editura Eikon din București. Dedicat memoriei pictorului Mihail Grecu, „pătimitor precum părinții mei”, în atelierul căruia și-a cizelat talentul, romanul nu reprezintă decât prima parte, Cartea I: *Numele tatălui*, dintr-o anunțată trilogie, care presupune Cartea II: *Numele fiului* și Cartea III: *Numele spiritului*.

Constituit simetric din două părți, orchestrând câte șase capitole fiecare, romanul este escortat de un argument (*Câteva repere de lectură*), menit să releve factura autenticistă a textului („Textul și comentariile naratorului sunt chintesența unor trăiri reale, iscate, la rândul lor, de suferințe plămădite din lutul ticăloșit de forțele răului, care insistă să rămână inepuizabil și nemuritor”) și de un epilog (*În loc de epilog*), care anunță, în fapt, cartea a doua, a pătimirii fiului, „carte care ar trebui să ne conducă din acest dureros, pentru mine, 1985, până-n prezent, descriind niște timpuri pe care, în calitate de unic martor rămas, aș vrea să le percep corect, întrebând Providența cum am putea să le alcătuim o cât se poate de justă și de consistentă filosofie a valorilor?”

Carte-mărturie și terapie, în același timp, *Dublu 57 (LVII)* prinde chip în funcție de necesitatea imperioasă a naratorului de a se elibera „de povara care de-a pururi apasă”, dar și de a se dezlega de „cruzimea realității” în care a fost prins el și familia sa, reprezentată aici de cel puțin trei generații. Pe o întindere de 300 de pagini este (re)trăită întreaga istorie dramatică a deznaționalizării Basarabiei și nordului Bucovinei, trecute prin malaxorul expansionismului stalinist, care, prin protocolul adițional secret între Hitler și Stalin, soma cedarea nordului Bucovinei, a Ținutului Herței și Insulei Șerpilor peste care

se va așterne „cea mai ipocrită politică „externă”: Marea, Eterna Rusie”, vorba lui Paul Goma. Urmează alte capitole dramatice ce vizează calvarul deportărilor celor „judecați fără vină”, „deportați fără judecată” în ideea reeducării în spiritul noii mentalități a „internaționalismului proletar”. Începând cu capitolul al doilea al primei părți, intitulat mai mult decât sugestiv, „*Ziua Soarelui în imperiul întunericului sau scrisori false* va fi descrisă detenția în gulag cu tot ce a presupus aceasta: calvarul drumului în vagonul de vite, înlocuirea identității cu un număr sec, 131, primit în Camenița Podoliei („drăcie curată, elimini unul din coadă și iar de Necurat te lipești”), mizeritul extenuant, înfometarea, traiul în schimburi de noapte sub pământ cu posibilitatea de a vedea lumina soarelui o dată pe lună, fără un orar fix, vecinătatea proximă a morții care e așteptată ca o izbăvire. Sunt pagini dense, neguroase, care descoperă resorturile unui regim „fundamental dușmănos omului, libertății, creației” (Călina Trifan): „Am ajuns un număr, număra-i-ar dracii pe cei ce-au transformat omul în, în ce? Nici nu poate găsi cuvintele adecvate pentru a da o definiție acestui fenomen, pe care îl trăiește aieva, negăsind în faptele sale vreo vină oarecare, nereușind altceva să exclame decât ... iobăgie!”

Adoptând poetica autenticistă, naratorul împletește registrul homodiegetic cu cel heterodiegetic, pledând pentru narațiunea la persoana întâi, în comentariile de la sfârșitul fiecărui capitol, unde probează o dată în plus datoria morală pe care o are față de tatăl său: „Poate vor fi sunând ca neverosimil de drastice și de crude descrierile pătimiri prin care a trecut părintele meu. Dardacă ele așa au fost, cum să le uiți? Edulcorându-le?” Naratorul consideră că recursul la această pagină istorică dramatică merită făcut, din simplul motiv că aproape tot ceea ce se întâmplă în prezent își are rădăcinile în răstimpul dat. Dacă pentru alți scriitori aceste demers de reconstrucție a adevărului e un simplu efect retoric, la Anatol Rurac el constituie fundament solid al unor frământări și convingeri personale ferme.

În pagini vibrante, concepute într-o urzeală narativă densă și concentrată, cu personaje autentice, toate combinate organic într-un registru care descoperă deopotrivă drama individuală, dar și cea colectivă pe fundalul „imperului întunericului”, sintetizat în grăitoare parabole, naratorul reușește să convingă prin sinceritatea tonului și eleganța expunerii, conturând un univers dramatic halucinant, al celor forțați să-și consume destinele sub vremi nefaste.

Convertit într-un necesar act terapeutic, prin adoptarea unui registru confesiv pregnant, *Dublu 57 (LVII)* devine o carte-mărturisire, un „text-test” al demnității umane, ce vine să „vorbească” în numele unei întregi familii, forțate să suporte gheara unui regim fundamental ostil omului și libertății. Naratorul pornește de la evenimente precise, de impact, chintesență a unor trăiri reale, fixate acut în conștiința sa împovărată, pendulând dramatic între „domolire și sfâșiere”. Calitatea de martor al ororilor prin care a trecut familia sa (unele înregistrate din primă sursă, altele trăite în planul consecințelor derivative) face mai mult decât talentul scriitoricesc sau stilul. Impresionează, literalmente, efortul cerebral prin care nonsensurile sunt integrate într-un model moral-intelectual al densității, complexității și clarității. Elementele ficționale la care apelează naratorul spre a dilua tragismul evenimentelor trăite nu fac decât să-l intensifice și, totodată, să-i confere noi și imprevizibile nuanțe.

Opțiunea pentru romanul-fapt, inspirat din istoria dramatică a propriei familii, e binevenită în cazul lui Anatol Rurac pentru că îi relevă disponibilitățile artistice, emoția trăitului, dar și dimensiunea etică a existenței sale. *Dublu 57 (LVII)* este o carte trăită, profundă, scrisă cu „zbucium și remușcări”, care are un merit incontestabil: acela că prin reflecțiunile relevate oferă piste de abordare insolite, menite să aducă lumină asupra unui segment atât de contorsionat și dramatic al societății noastre. Ea poate fi citită în funcție de „măsura demnității și a adevărului” fiecăruia...

Flavius PARASCHIV

cartea de proză

Întoarcerea perenă

Mircea Băduț s-a remarcat, înainte de toate, în domeniul științelor exacte. Deși a semnat numeroase cărți de informatică, autorul pătrunde și în lumea literară publicând SF și fantasy în reviste cunoscute amatorilor de science fiction: Almanahul *Anticipația*, *Helion* etc. Mult așteptatul debut editorial s-a petrecut în anul 2006, atunci când îi apare volumul *Ficțiuni primare* (Editura Conphys). În 2011 publică – în colaborare cu Anca Băduț (fiica) – *Ficțiuni Familiare*, o carte în care lucrările celor doi autori alternează, fapt care oferă narațiunii o dinamică aparte. Urmează – în 2014 – *Întoarcerea fiului risipitor*, un micro-roman care își propune să reinterpreteze cunoscutul episod biblic.

După seria de lucrări eseistice din *DonQuijotisme AntropoLexice* (Editura Europress, 2015/2017), Mircea Băduț revine cu un alt volum „mix”, care reușește să păstreze același ton „experimental” cu care ne-a obișnuit scriitorul. *Întoarcerea perenă* (Editura Europress, 2018) cuprinde câteva povestiri, dar și eseuri pe teme diverse. Dintre cele șase proze scurte, cel puțin trei merită o atenție sporită, autorul dovedind încă din start că este capabil să jonglezeconvingător cu temele alese (deloc facile, de altfel).

Un text care atrage atenția imediat este *Întoarcerea fratelui risipitor*, unde scriitorul reinventează și dezvoltă istoria fraților Cain și Abel, care, în narațiunea lui Băduț, devin Cainur și Ambelamt. Dar povestirea nu este o înlănțuire de scene narrative, înșiruite cronologic pe o anumită perioadă de timp. Autorul construiește o narațiune axată mai mult pe tehnica fluxului conștiinței, pentru că explorează lumea interioară și – mai ales- reacțiile eroilor la lumea exterioară. Pe lângă meditațiile personajelor, există câteva pasaje prin care este conturat atât profilul celor doi, cât și modul în care aceștia au interacționat.

Deși vocile celor doi nu se unesc într-un mod armonios pe tot parcursul narațiunii, există, totuși, momenteîn care evocările, amintirile au un numitor comun, ceea ce oferă o doză de prospețime/originalitate textului.Totodată, frații, prin puterea memorării, reușesc să se dezvăluie, oferind cititorului crâmpie din existența lor. Chiar dacă uneori nu se pot deosebi prea bine cele două instanțe narrative, din cauza unor tendințe de uniformizare a discursurilor, Cainur și Ambelamt sunt, fără doar și poate, personalități diferite. Într-un fragment memorabil, de exemplu, copilăria lui Cainur capătă o savoare aparte prin faptul că Ambelamt descrie jovial o scenă plină de semnificații pentru personalitatea fratelui:

„Cainur mai râdea uneori de mine, la vremea când crescusem destul de mare ca să pot exprima astfel de idei, spunând «ce drac de bucurie poți avea când faci curățenie în staulul animalelor?!» Da, nu-i ușor să lupți cu mizeria și cu mirosul greu. Dar când vezi apoi că grajdul arată bine, când vezi împăcarea animalului ce rumegă liniștit, - și mai ales când știi că faci asta într-un (și pentru un) șir lung de zile cu sănătate și hrană – ei bine!, atunci lucrurile se echilibrează. Ba mai mult: se merită!”

(pp. 38-39).

Cainur are un caracter puternic, acid, direct, în timp ce fratele său are un temperament mult mai calculat, căutând mereu echilibrul și stabilitatea. După acest mic experiment, care putea fi și mai reușit dacă se insistă mai mult pe individualizarea personajelor, urmează *Ultimele zile*, *Giordano și Galileo*, un text unde în prim plan se află jurnalele celor doi gânditori italieni. Narațiunea este un adevărat tur de forțe prin atmosfera perioadei în care au trăit cele două personalități. Discursul narativ nu se rezumă doar la experiența personajelor, ci din contra: există pagini în care se discută despre filozofie, astronomie etc., autorul reușind să transforme o lucrare de ficțiune într-un soi de „inițiere” în niște domenii mai puțin frecventate astăzi.

O altă proză scurtă care merită atenție este *Pierdute amintiri recuperabile*, unde Mircea Băduț își manifestă interesul pentru experimentul postmodernist. Povestirea se axează pe un eveniment aparent banal din copilărie, aspect care, la prima vedere, pare a nu fi ieșit din comun. Ecuația se schimbă atunci când considerăm desenele inserate de autor în text nu doar ca niște elemente artificiale. Autorul a reușit abil să combine ficțiunea, memoria cu o serie de desene care vin să completeze cadrul textului. Ceea ce a realizat scriitorul amintește de literatura lui Sebald, cel care s-a folosit de poze pentru a completa vizual narațiunea. Sigur, vorbim aici de un captivant joc propus cititorului, unde acesta din urmă își poate construi mult mai adecvat universul în care se desfășoarăîntregul scenariu epic.

Ultima parte a textului conține câteva eseuri pe mai multe teme. Ideile autorului sunt, de cele mai multe, pertinente, articulate corect, fără niciun exces. Iată, de exemplu, un fragment din *Realitățile realității*, unde se discută, în mare parte, despre modul în care oamenii se raportează la lumea înconjurătoare: „Mulți oameni nu realizează niciodată faptul că semenii lor înțeleg diferit realitatea (deși interacțiunea vieții sociale oferă destule ocazii conflictuale care au la origine chiar diferențele de «viziune»). O parte din oameni descoperă întrucâtva subit aspectul profund al multiplicității de percepție: unii o fac printr-o *revelație* admirativă (pozitivată de faptul sublim (dar cam ne-empatic) că diversitatea chiar este o condiție organică a creației/inovației și a evoluției), alții printr-un șoc psihic (eventuală premisă pentru o fobie ceva mai remanentă)” (p. 140).

Celelalte eseuri – *Două entropii*, *Alte inteligențe*, *Palier în evoluția umană*, *Antropologia, o scurtă meta-definiție*, *Prietenia, tot mai fără șanse* – propun diverse teme, care ridică numeroase întrebări despre natura omului și, mai ales, despre așa-zisul declin al progresului cultural în lumea contemporană.

Prin *Întoarcerea perenă* Mircea Băduț continuă să-și exploreze mijloacele de expresie. Deși are tendința de a complica inutil discursul la nivel stilistic, deranjantă, pe alocuri, există în scriitura autorului o doză mare de referințe (și nu numai literare!), care merită descoperite din plin.

Un roman al călătoriilor inițiatice

Este vizibil că autoarea posedă tainele construcției unui roman și evoluția graduală a narativului care urmează o linie bine gândită, oferind diferențiate perspective asupra evenimentelor descrise. În romanul *Akassia*, Catinca Agache realizează o clară imagine a realităților unui timp într-un melanj de o mare diversitate a ipostazelor, când ideale și dorite, când triste și dureroase prin dimensiunile interioare ale personajelor. Intersectarea unor astfel de planuri face ca realitatea dură, cenușie, tensionată să capete adesea nuanțe cu vioiciune epică, salvând textul de la eventuala monotonie.

Povestea este captivantă mai ales prin neprevăzutul întâmplărilor cât și prin minunatele descrieri ale unor spații exotice precum Egiptul și pustiul Sinai. Jhon, tânărul protagonist cu deja multe cunoștințe în diverse domenii, trăiește ciudate peripeții într-o atmosferă de „pelerini pe drumul vieții” dar și de una plină de iubire în care sentimentele comportă manifestări multiple și complicate. În suita de istorioare pe care le relatează autoarea întâlnim situații aproape ritualice și dialoguri în care Jhon este martor și deopotrivă participant la schimbul de idei privind destinul omului dar și la fapte și trimiteri la o istorie puțin cunoscută, cum este cea a *copților*, printre primii creștini din lume. „Noi suntem descendenții vechilor egipteni, urmașii direcți ai faraonilor, limba coptă fiind legată de egipteană veche, dar continuăm să fim umiliți, atacați, discriminați; e o problemă să fim lăsați să ne rugăm, să aprindem o lumânare, să construim sau să reparăm o biserică. Multe dintre bisericile noastre sunt ascunse ochiului uman, pentru că nu e voie să fie la vedere. La nivelul acesta de om lângă om nu sunt probleme – ai văzut și atmosfera din acest complex turistic –, problemele sunt acolo sus unde se hotărăsc toate inclusiv sădirea seminței urii. De aceea viața noastră religioasă se desfășoară în discreție, viața noastră în general”, se mărturisește Sami, unul din creștinii copti de aici. Jhon, care venise în această excursie inițiatcă oarecum pregătit să vadă urme ale vechii civilizații egiptene, formată de o parte și de alta a Văii Nilului, cu milenii înaintea erei noastre, căpătase deja încrederea unui confident demn de a asculta suferințele unui creștin copt trăitor acum într-o țară arabă. Și multe asemenea informații istorice, religioase, filosofice, geografice, culturale, tradiționale aflăm din această carte. De altfel, Catinca Agache nu mai surprinde pe nimeni prin cunoștințele sale vaste, urmare poate și a profesiei bibliologice, căreia i-a fost fidelă întreaga viață.

Akassia este un roman dens în inima căruia se lasă descifrată însăși călătoria lui Jhon, una inițiatcă și încărcată simbolic, suprapusă palimpsestic cu viața reală. Dar cum un roman fără prezența simțământului de iubire ar rămâne doar mesager al unor atitudini de cunoaștere și morale, în desfășurarea narativă vom întâlni zăgăzirea fragilității dragostei, expusă și supusă unor semne mai mult imprevizibile decât prevestitoare a iubirii împlinite. Antonia, iubita lui Jhon, plecată din România în Germania, îl dezamăgește însă, îl întristează nu numai prin faptul că nu mai vrea să se întoarcă acasă, dar și prin surprinzătoarea hotărâre de a nu-l însoți, așa cum a fost înțelegerea, în această fascinantă vacanță. Până la urmă vom afla sentimentul de culpă și sfârșitul tragic al Antoniei. Întâmplările par dimensiuni enigmatice ale interiorității ființei umane, complexe, neînțelese, ca și cum un vânt nelumesc ar purta tainele iubirii acolo unde nu te aștepți. Tânărul român își iubește țara, în ciuda imaginii pe care o are în exterior, cu credința că destinul ei este altul, cel proiectat de istorie și înfăptuit de-a lungul veacurilor

scurse. Este poate principalul motiv pentru care nu o va părăsi, chiar dacă dorința aceasta vie nu se va împlini până la urmă, lăsându-se în voia chemării monahale. Aici, în mijlocul civilizației egiptene, în Valea Regilor și la Luxor, aici unde dansul ritmic urmărește extazul spiritual, aici unde se aude difuz muzica slujbelor de minarete și unde Soarele sau chiar zeul Ra se strecoară printre fabuloasele coloane cu basorelieuri, ei bine, tocmai aici o cunoaște pe Annessia, suedeza gingașă, frumoasă, tandră, elegantă, departe de imaginea „sufletelor peticeite din piesele lui Strindberg”. Se pare că a apărut iubirea adevărată.

Dincolo de întâlnirea cu multe personaje pe care autoarea le creionează atât de bine încât nu se poate pune la îndoială veridicitatea lor și căroră le dă viață precum arhitectul construcției sale imaginate și apoi reale, cu toate elementele relevante, cititorul este plăcut surprins de profunzimea și diversitatea informațiilor, de enciclopedia desfășurare a cunoștințelor, dar nu într-o prezentare seacă menită să rămână o rece enumerare. Dialogul este viu, frenetic între personaje pitorești, culte, educate, convinse că toate relele pot fi subordonate, disprețuite, eliminate și înlocuite cu sinceritatea, inteligența și buna comportare a omului. În spatele narațiunii, autoarea păstrează discret distanța față de temperatura interioară a romanului, parcă veghează cu o dulce obiectivitate derularea episoadelor, dar plasate într-un scenariu mitic îmbibat de ficțional și fabulos. Descrierea naturii este făcută cu dragoste și înțelegere, cu bucuria sufletului la vederea apei, nisipului, florii, copacului, la frumusețea inegalabilă a universului vegetal. De altfel, *Akassia*, titlul volumului, pleacă de la imaginea arborelui de *acacia*, singuraticul deșertului, aflat într-o intuită iluminare a necuprinsului ceresc. Ramura de acacia înseamnă însăși renașterea, iar prin etimologie, din grecescul *akakon*, soiul de salcâm cheamă spre inocență, spre absența răului. Nu-i de uitat că viața copacului se află în viața omului și însăși viața este iremediabil legată de copac, încă un sâmbure cuprinzător de panteism.

Personajele complementare ale volumului contribuie la atmosfera deplină în care gândirea, raționalul, opiniile, dialogul, sentimentele umane creează la un loc un mod de existență, solemn sau aventuros, cu elemente detectiviste în identificarea acțiunilor cu tentă teroristă, trăim doar în zilele fierbinți ale contemporaneității. Sejurul se petrece ca-ntr-un paradis care la un moment dat se transformă într-un coșmar, ca în romanele Agathe Christie. Toate aceste figuri vin cu concepțiile și tradițiile lor, vin din Germania, Suedia, România, aici în țara zeilor și piramelor, sunt întâlniri sub semnul prieteniei, clădită ad-hoc și sprijinită pe bunul simț și pe apropierea firească între semenii. Este o lecție a umanului în condițiile unei societăți globale cuprinsă de degradarea morală și agresivă.

Catinca Agache și-a afirmat aptitudinile scriitoricești în domeniul cercetării de istorie literară cât și într-un roman psihologic numit *Insularii*. De data aceasta scriitoarea vine cu o mitologie care frapează prin detaliile descoperite între tainele uneia dintre cele mai vechi culturi ale lumii, cu o arheologie a transcendentului și istoriei milenare. Prin labirintul romanului se mișcă mistere și vise, iubiri și rătăcirii, uimiri, întrebări – toate sondând abisul propriilor noastre trăiri și emoții. *Akassia*, numit și cineroman (Editura Limes, Cluj, 2019) este în primul rând cartea călătoriilor inițiatice, adresată mai ales celor avizați, împătimiti de lectura intelectuală, aducătoare de zbateri infinite ale omului, ale celui situat în complexitatea lui existențială.

Dumitru VITCU

Acad. Alexandru Zub - 85

În calendarul spiritualității românești, ziua de 12 octombrie 2019 marchează aniversarea a 85 de ani de viață a unuia dintre cei mai străluciți reprezentanți ai istoriografiei, științei și culturii contemporane, academicianul Alexandru Zub. Dincolo, însă, de vârsta biologică sau de povara anilor, contestabilă în aparență, ori de vrednicia personajului cu chip angelic, ce poate fi văzut, zilnic, urcând dealul Copoului, spre noul sediu al Institutului de Istorie "A.D. Xenopol", se impune traiectul biografic sustras normalității, extrem de bogat în împliniri, nelipsit însă de dramatism, reliefând o foarte timpurie conștiință a propriei meniri, o dăruire către „sfânta muncă” (în expresie vlahuțiană), o proiecție a programului clar definit *à la long* și, nu în ultimul rând, o energie sau capacitate de efort, dublată de înțelepciune și răbdare, de curaj și verticalitate morală, de spirit de sacrificiu și noblețe sufletească, menite, parcă, a-l singulariza printre pământeni.

Vlăstar al unei familii de simpli gospodari din satul Maghera-Vârfu Câmpului (jud. Botoșani), viitorul cărturar, istoric și om de știință a parcurs, strălucind mereu, treptele unei selecte educații intelectuale, dar și civice, începută local și continuată în cadrul Școlii Normale de la Șendriceni și, apoi, la Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, cu performanțe constant excepționale. Pasiunea timpurie și nedeazămintă pentru studiul umaniorilor, pentru istorie, în speță (chiar dacă teologia, chimia sau medicina au figurat, circumstanțial, printre opțiunile sale, ori ale altora), cultivată stăruitor, i-ar fi deschis în chip firesc, în vremuri normale, porțile afirmării și ale notorietății în cadrul breslei, din poziția de tânăr cercetător științific încadrat, după absolvirea – cu „diplomă roșie” – a studiilor universitare (1957), la Institutul de Istorie al Filialei Iași a Academiei Române.

Însă, pentru Alexandru Zub, ca de altfel pentru întreaga-i generație, vremurile s-au dovedit anormale, dramatice sau de-a dreptul haine. Aceași constantă și nedeazămintă pasiune pentru istorie, ilustrată spre sfârșitul studiilor universitare prin organizarea unui pelerinaj la Putna, prilejuit de împlinirea a 500 de ani de la întronarea Marelui Ștefan Voievod și prin debutul-i timpuriu în revista „Viața studentescă” din Iași, cu un text dedicat aceluiași ilustru înaintaș, aveau să-i aducă nu laurii performanței, cum s-ar fi convenit, ci o neașteptată și îndelungată experiență carcerală. Arestat și închis mai bine de 6 ani în temnițele comuniste, pentru „uneltire contra ordinii sociale”, greu-încercatul tânăr a reînnoțat, după eliberare, firul preocupărilor cărturărești, în cadrul aceluiași Institut, după un stagiul preliminar de readaptare la mediul, cu sprijinul câtorva semeni, în ipostazele de muzeograf, la Bacău, sau de bibliograf-documentarist, la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași.

Din anul 1968, a revenit, prin concurs, la Institut, unde avea să-și găsească, ori să-și creeze, mediul prielnic și arsenalul necesar reluării, continuării și finalizării proiectelor științifice anteașumate, începând cu faimoasele sale biobibliografii, apreciate de specialiști și utilizatori ca veritabile modele ale genului. Consacrate, nu întâmplător și succesive, lui Mihail Kogălniceanu (1971), A.D. Xenopol (1973) și V. Pârvan (1975), ele au fost însoțite, sau urmate la scurte intervale, de editarea scrierilor reprezentative ale aceluiași personalități, ca și prin calcarea marilor sinteze, a volumelor de eseuri și cronici istoriografice, ori a culegerilor de studii tematice, menite a reorienta, a îmbogăți și redimensiona efortul cognitiv pe o direcție fundamentală a disciplinei numită istoria culturii și a istoriografiei române.

Salba nesfârșită a titlurilor de cărți, având cap de coloană *Mihail Kogălniceanu – istoric* (1974), studiu monografic absolut exemplar, cu care Alexandru Zub și-a susținut doctoratul sub îndrumarea științifică a profesorului Dimitrie Berlescu, urmat de volumele *Vasile Pârvan, efigia cărturarului* (1974), *Junimea. Implicații istoriografice* (1976), *A scrie și a face istorie. Istoriografia română postșapoptistă* (1981), *L'histoire romaine à l'âge de la synthèse: A.D. Xenopol* (1983), *Biruit-au gândul. Note despre istorismul românesc* (1983), *De la istorie critică la criticism* (1985), *Cunoaștere de sine și integrare* (1986), *Istorie și istorici în România interbelică* (1989), ori sintezele consacrate marilor valori ale culturii și spiritualității românești, tălmăcite în limbi străine, stau mărturie unei osteneli creatoare absolut inimitabilă și unei productivități intelectuale ieșite din comun. Parcursul galopant al realizărilor științifice din anii de relativă, dar și precaută, „liberalizare” a scrisului istoric l-a impus, firesc, pe autor în elita breslei, atrăgându-i, pe lângă sporul de respect și de prețuire, din partea colegilor din Institut și din țară, o deplină meritată faimă internațională.

Legăturile cărturărești cu Occidentul, ale căror începuturi au fost mult înlesnite de regretatul compatriot și romanist de la Freiburg, Paul Miron, sau întâlnirile cu profesorul Gottfried Schramm, ori cu marele lingvist Eugen Coșeriu, s-au consolidat și permanentizat, apoi, prin dobândirea unei burse *Humboldt*, atât de râvnită în spațiile academice românești și de aiurea, oferindu-i prilejul unei necesare confruntări, în plan teoretic și metodologic, cu cerințele,

așteptările, sugestiile și ofertele altor orizonturi culturale, alături de posibilitatea continuării și desăvârșirii unor proiecte deja antamate.

Judecată separat, chiar dacă seria înfăptuirilor istoriografice nu îngăduie asemenea fracturi, etapa postgermană a operei sale științifice, extrem de fertilă ca și precedentă și ilustrând perfectă sincronie cu tendințele și preocupările europene în domeniu (ex. *Culture and Society. Structures, Interferences, Analogies in the Modern Romanian History* – 1985; *La Révolution Française et les Roumains. Impact, images, interprétations* – 1989; *Temps et changement dans l'espace roumain. Fragments d'une histoire des conduites temporelles* – 1991 ș.a.), asociată virtuților intelectuale și capacității de muncă greu imaginabile, au constituit îndreptățite temeiuri pentru unii analiști să-l echivaleze pe omul Zub cu instituția omonimă.

Neobositul cărturar a demonstrat cu prisosință că istoria, abordată cu sobrietate, erudiție, rigoare și echilibru, poate să-și respecte statutul de știință chiar și în împrejurări politice vitrege, generând la Iași proiecte, stimulând inițiative și orientând cu generozitate aspirațiile multor tineri colegi și potențiali discipoli, aflați în căutarea soluțiilor de afirmare în profesie, altele decât cele oferite de ambianța epocii.

Pentru Alexandru Zub, evenimentele din decembrie '89, oricâte bucurii și speranțe au generat în juru-i, au fost privite și judecate, la cald, cu un minim entuziasm, mai curând cu precauție sau rezerve, sentimente pe care aveam să i le înțeleg mai bine, ori, poate, să le tălmăcesc în altă cheie, ceva mai târziu. Schimbarea de macaz politic nu l-a cutremurat nici fizic, nici profesional și cu atât mai puțin în conduita-i morală. A rămas insensibil la numeroasele și, pentru mulți, extrem de ispititoare oferte făcute, deopotrivă, pe plan lo-

cal și național, spre a nu-și trăda consecvența principiilor și convingerea că istoricul sau omul de cultură își poate sluji mult mai bine țara și cetatea prin arma scrisului.

A preferat, așadar, să-și onoreze vocația și să-și continue cu aceeași religiozitate programul și proiectele științifice în cadrul Institutului, al cărui director a și fost ales în ianuarie 1990 și reales de-a lungul mai multor mandate succesive, neabănuind, probabil, dificultățile și, mai cu seamă, dezamăgirile ce aveau să vină din partea unor tineri colaboratori, ale căror derapaje îi vor fi readus în memorie imagini ale „obsedantului deceniu”, menite, parcă, a confirma teoria lui Eric Hobsbawm despre „veacul extremelor” ajuns la ultima-i decadă. Răbdător și tolerant peste toate cu insalubritățile morale ale unor preținși discipoli, pe care, cu siguranță, ulterior le-a iertat, dacă nu și uitat, Alexandru Zub a dovedit tărie de caracter, fermitate și înțelepciune în acele împrejurări, asigurând colectivului de cercetători șansa unei sporite prezențe și vizibilități nu doar în plan local sau național, ci și în exterior, acolo unde numele său era adesea identificat cu cel al Institutului.

Imprimând aceeași cadență propriilor realizări științifice, pe direcții și teme deja cunoscute, ilustrate prin volumele: *Istorie și finalitate* – 1991, *În orizontul istoriei* – 1994; *La sfârșit de ciclu. Despre impactul Revoluției franceze* – 1994; *Eminescu. Glose istorico-culturale* – 1994, *Impasul reîntregirii* – 1995; *Chemarea istoriei. Un an de răspântie în România postcomunistă* – 1997; *Discurs istoric și tranziție* – 1998; *Orizont închis. Istoriografia română sub dictatură* – 2000; *Vasile Pârvan. Dilemele unui istoric* – 2002; *Sovietization in Romania and Czechoslovakia. History, Analogies, Consequences* – 2003; *Mihail Kogălniceanu, arhitect al României moderne* – 2005; *Clio sub semnul interogației* – 2006; *N. Iorga: studii și note istoriografice* – 2012; *Cantemiriana. Eseuri, note de lectură* – 2014; *Efigii istorice: M. Kogălniceanu, A. D. Xenopol, V. Pârvan* – 2014; *Penser l'Europe en historien. Quelle Europe, quel discours historique ?* – 2017 ș. a., istoricul a considerat imperativ necesar să se implice, prin scris, ca și prin viu grai, în marile

dezbatere interne și internaționale generate de obositoarea „tranziție” și consacrate trecutului, prezentului dar, mai ales, viitorului națiunii române. În acest fel, a adăugat sau, după caz, a întărit dimensiunea publicistică și militantă a propriei creații, urmând, parcă, modelul lui „Mihail al luminii” din secolul regenerării, dar și al lui Fernand Braudel sau François Furet, spre a se afirma și ca un autentic „om al cetății”.

Meritele netăgăduite, pe multiple planuri, câștigate doar prin muncă fără preget, prin dăruire apostolică față de profesie, prin consecvența principiilor și pilduitoarea-i verticalitate morală, i-au adus, cuvenitele satisfacții morale și materiale, complinite cu recunoașterea aleselor virtuți și la nivel instituțional. Coopțat în rândul „nemuritorilor” de la Academia Română, mai întâi, ca membru corespondent (1991) și, apoi, ca titular al corpului de elită intelectuală a țării (2004), Alexandru Zub a fost ales, un an mai târziu (2005), în funcția de președinte al Secției de Științe Istorie și Arheologie. Aproape concomitent, numeroase alte instituții academice și universitare, societăți și asociații profesionale, comisii și comitete științifice, colegii de redacție ale unor prestigioase publicații științifice și culturale, din țară și străinătate, i-au atribuit înalte distincții și titluri onorifice, ori și l-au asociat între membrii lor activi. Spre exemplificare, a fost numit în două rânduri director de studii la binecunoscuta *École des Hautes Études en Sciences Sociales* (Paris, 1993 și 2004), fiind onorat cu titlul de *Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres* (1995), de membru corespondent al Academiei din Lisabona și al Südosteuropa-Gesellschaft din München, primind titlul de „Doctor honoris causa” din partea mai multor universități din țară (Alba-Iulia, Galați, Suceava, Constanța) și pe cel de „Professor emeritus” al Universității din Iași (2009), distins cu Ordinul „Steaua României” în grad de Mare Ofițer (2000) și cu „Crucea Casei Regale a României” (2008), devenind *Cetățean de onoare* al Iașilor, oraș al cărui primar i-a atribuit și Premiul *Omnia* pentru întreaga-i activitate consacrată promovării în lume a științei și culturii naționale (2014).

Câteva volume cu profil omagial (*Istoria ca lectură a lumii. Profesorul Alexandru Zub la împlinirea vârstei de 60 de ani* (1994); *Istorie și societate în spațiul est-carpatic, secolele XIII-XX. Omagiu profesorului Alexandru Zub* (2005); *Historia sub specie aeternitatis. In honorem magistri Alexandru Zub* (2009); *Clio în oglindiri de sine* (2014), nemaivorbind de presa scrisă ori vorbită, au marcat, cum era și firesc, momentele aniversare din propria-i biografie, diferențiate nu doar prin simpla și implacabilă scurgere a anilor, ci prin uimitoarea-i productivitate științifică, sesizabilă de la o etapă la alta. De curând, la Editura Academiei, au apărut, sub genericul „Opere de căpătâi” și sub îngrijirea profesorului Gh. Cliveti, două frumoase volume de *Scrieri istorice*, reunind texte reprezentative ale savantului (vol. I *Sinteza istoriografică* și vol. II *Istorigrafice și teme istoriografice*) în cadrul proiectului cultural „Alexandru Zub – 85” finanțat de Primăria Municipiului Iași.

Înfruntând mereu cu bărbăție, curaj și demnitate dificultățile vieții, care nu l-au ocolit nici după anii grei ai reclusiunii, istoricul și omul de cultură Alexandru Zub degajă o energie și o prospețime sau vioiciune spirituală situate undeva la antipodul vârstei sale biologice. Animat de dorința sau pasiunea mistuitoare, nicicând întreruptă, pentru cunoașterea complexă a trecutului național conectat, desigur, valorilor universale, savantul continuă zi de zi să adauge operei sale științifice – alcătuită din zeci de tomuri, mii de studii, articole, cunoscute și recunoscute, deopotrivă, în țară și în străinătate – noi dimensiuni valorice, binemeritând astfel aleasa prețuire și înaltele onoruri primite din partea celor care au știut să cinstească munca, dăruirea și talentul, puse de timpuriu în slujba istoriei, culturii și spiritualității românești. Scrisul său, având și o admirabilă componentă estetică, cu filiații naționale mărturisite, l-a propulsat, firesc, în rândul membrilor respectați ai Uniunii Scriitorilor din România.

Prin tot ceea ce a înfăptuit și continuă să făptuiască, cu arma cuvântului scris sau rostit, în direcțiile pe care viața, în ansamblu, și profesia, îndeosebi, i le-a hărăzit, academicianul Alexandru Zub oferă nu doar contemporanilor, ci și urmașilor săi, exemplul unei supreme devoțiuni pentru muncă în slujba cunoașterii aprofundate a spiritualității și fenomenologiei istorice românești, pilda unei superioare înțelegeri a propriei meniri și a unei capacități de sacrificiu fără egal pe altarul adevăratei patrii, al celei proiectate de corifeii generației romantice și realizată de vrednicii lor urmași în urmă cu un veac.

La acest nou popas aniversar, nicidecum bilanțier, consumat concomitent cu centenarul Școlii Normale „Alexandru Vlahuță” din Șendriceni, de care-l leagă, cu siguranță, nostalgice amintiri, mă alătur tuturor celor care, urează marelui cărturar, istoric și om de spirit Alexandru Zub sănătate deplină, liniște sufletească și climat propice continuării și materializării celorlalte proiecte științifice și culturale aflate în lucru.

La mulți și fericiți ani, domnule academician Alexandru Zub !

Constantin CUBLEȘAN

Povestea ca parabolă poetică (Ion Creangă)

Întreagă opera literară a lui Ion Creangă are un profund substrat religios ce trnspare facil, de cele mai adese ori, la suprafața textului, prin trimiterile călăuzitoare ale eroilor la puterea credinței în Dumnezeu. Comentatorii acesteia, marșând pe rigoarea perspectivei științifice de cercetare, au preferat să plaseze aceste aspecte în sfera faptelor supranaturale, mai degrabă încadrându-le în perimetrul fantasticului. Nu același lucru se întâmplă, bunăoară, când *referirile* se datorează unei conștiinței poeticecare își află aici repere de inspirație și pentru care încărcăturamoral-creștină,ce animă factologia basmului, primește o valoare simbolică, limbajul acestuia relevându-se parabolic sub semnul metaforei poetice.E cazul ilustrativ al poetului V. Voiculescu pentru care un basm cum este cel despre **Fata babei și fata moșneagului** are valoarea unei veritabile demonstrații de inițieresub forma unei coloraturi mistice. Să ne amintim că Moșneagul, sub presiunea zilnică a cicălitoarei Babe fățarnice, ajunge a-și îndemna copila să ia drumul bejeniei în căutarea unui alt destin mai bun decât cel aflat sub opresiunea maicei măștere:„Draga tatei, iacace-mi tot spune mă-ta de tine: că n-o ascuți, că ești ră de gură și innărvăvită și că nu este de chip să mai stai la casa mea; de aceea du-te și tu încotro te-a îndrepta Dumnezeu (subl.n.,Ct.C.) ca să nu se mai facă atâta gâlceavă la casa asta din pricina ta. Dar te sfătuiesc, ca un tată ce-ți sunt, că orișiunde te-i duce, să fii supusă, blajină și harnică; căci la casa mea tot ai dus-o cum ai dus-o, c-a mai fost și mila părintească la mijloc... dar prin străini *Dumnezeu cine știe peste ce soi de sămânță de oameni îi da* (subl.n.), și nu ți-o putea răbda câte ți-am răbdat noi”. Astfel, Fata „cu lacrimi în ochi, pornește în toată lumea, depărtându-se de casa părintească”.

Drumul ei nu este doar unul al cunoașterii ci și al inițierii. Prozatorul e dirigent astfel în a pune tâlcuri morale pentru toate întâmplările prin care trece eroina sa:îngrijește „cățelușa bolnavă ca vai de capul ei”; curăță „de omizi” părul înflorit; dă viață nouă fântânii părăsite; se oprește în drum „își suflecă mânecile, călcă lut și lipi cuptorul” părăsit ce-i ieși în cale, făcându-l să arate „de-ți era mai mare dragul să-l privești”, apoi pornește iarăși la drum, ziua-noaptea, rătăcind prin locuri necunoscute dar,,cu toate acestea nu-și pierdu nădejdea în Dumnezeu” și „trecând printr-un codru întunecos, dă de o poiană foarte frumoasă, și în poiană vede o căsuță umbrită de niște lozii pletoase” – un peisaj mirific, paradiziac – și în întâmpinare îi iese „o babă” care „cu blândețe” o întreabă de rostul ei pe acele meleaguri. Aflându-i necazul, o reține în slujba ei pentru o noapte și o zi, ca să-i rânduiască gospodăria până ce ea se va duce la Biserică. Fata harnică, destoinică și cu sufletul bun, „tare în credință și cu nădejdea la Dumnezeu”, spală jivinele, „una câte una”, apoi face bucate pentru Sfânta Duminică, pe când s-a întoarce. Aceasta văzând frumoasa ispravă,,s-a umplut de bucurie” și „după ce-a șezut la masă, a zis fetei să se suie în pod și să-și aleagă de-acolo o ladă care-a vrea eași să și-oieie ca simbrie, dar să n-o deschidă până-acsă la tată-său”. Cu aceasta, Fata este întoarsă la părintele său, unde-i era locul cu adevărat. Fata își alege, dintre toate lăzile, pe cea mai puțin arătoasă și astfel o pornește pe drumul de întoarcere unde își află, de asemenea, răsplata pentru faptele bune ce le făcuse: plăcinte pe vatra cuptorului, pocale de argint pe ghizdul fântânii din care bău apa rece-cristalină; pere dulci din pomul prea încărcat de roade; cățelușa ce-i oferă „salba de galbeni” purtată la gât. Și ajungând acasădeschide lada în băătăura părintească, iar dinlăuntruse revarsă „nenumărate herghelii de cai, cirezi de vite și turme de ori”, adevărate bogății ce-i răsplătesc nu doar munca ci și firea frumoasă împlinită sub oblăduire dumnezeiască.

Basmul lui Ion Creangă își are, nici vorbă, valoare didactică, arătându-le copiilor (și maturilor, deopotrivă) calea de urmat pentru dobândirea adevăratelor virtuți umane. Este ideea pe care o desprinde V. Voiculescu din basm, evocându-și copilăria inocentă („...Ți-i minte basmul vechi? Pe-atunci cine putea să-l înțeleagă?”), dezvoltând-o acum, în poezia **Stă sufletul fără iubire**,ca într-un îndemn la smerenie și creștinească simțire, pentru că oamenii timpului său par a se depărtade toate acestea, în pagubă:„...Stă sufletul cum sta în basme fântâna, mărul și cuptorul,/ Stă-n dumul către Sfânta Vineri un suflet pururi pătimaș.../ Trec fete mândre, cu podoabe, dar una nu-i pricepe dorul./ De bunăvoie să-l străbată, să-i primenească izvorul./ Să-l curețe și să-l aprindă, ca-n basme, fata de unciaș!”.

Poezia este o parabolă, elegant evocatoare,ce implică motivele basmului lui Ion Creangă în revelareadecăderii morale a lumii contemporane:„Stă sufletul fără iubire, ca o fântână părăsită/ C-un pic de apă-n fund, sălcie, sub năruirea de pereți.../ Stă-n marginea de drum fântâna netrebnică și oropsită,/ Căci nimeni n-o mai cercetează; găleata-i spânzură dogită/ Și-n ghizdurile putrezite cresc brusturi și-nfloresc bureți”.

Popasurile Fetei Moșneagului în drumul său pe calea cunoașterii și înfăpturirii învățăturilor sacre, primesc în interpretările poetului echivalențe sancționare asupra lumii moderne pe care o denunță aidoma, odinioară, poeților veterotestamentari, desigur în alt mod:„Stă sufletul fără iubire, pustiu, ca mărul fără roade,/ Părăginit într-o livadă și plin de lacome omizi,/ Ce-l năpădesc în primăvară și toată frunza încet o roade/ Și toată floarea, otrăvită, se scutură curând și cade./ Lăsându-i crengile uscate ca niște sterpe pălămizi”. Accentuând tocmai pustiuul sufletesc al celor din juru-i:„Stă sufletul fără iubire cum stă o vatră ruinată,/ Ca un cuptor surpat de vremuri, fără de vad și fără foc./ La care nimeni nu aduce aluatul proaspăt în covată/ Să-l rumenească pe-ndelete dogoarea jarului, uscată,/ Și să-l prefacă-n dulce azimi, mirositoare, ce se coc”.

Tâlcuirea sensului religios din basmul lui Ion Creangă își evidențiază,în versurile poetului V. Voiculescu, actualitatea permanentă, căci dumul spre Sfânta Vineri (la Ion Creangă: Sfânta Duminică) nu este altceva decât firul magic, eliberator de relele vieții cotidiene, călăuzitor spre atingerea țelului ideal, pe care trebuie să-l răvnească și să-l dobândească oricine, în menirea sa pământească:„Avea uncheșul biet o fată, dar baba rea o izgoni./ Și luându-și lumea-n cap copila pleacă, plângând ca o pribeagă,/ Ci drept, cu inima bărbată, spre Sfânta Vineri o porni.// Dar abătându-se din cale slei fântâna părăsită/ Și curăți cu râvnă mărul (în basmul crengian: părul) de-atâția ani părăginit,/ Lipi cuptorul spart, cu humă, aprinse foc, dospo o pită – / Așa, de dragul hărniciei, din gând curat, fără ispită./ Dar i s-a tras de-aici norocul, căci Sfânta visul i-a-mplinit”.

Învățătura concluzivă, la poet ca și la marele povestitor, e aceeași(încă mai mult tezistă aici), nu atât moralizatoare cât sugestiv întemeietoare de adevăr și credință, atât de necesareîn sufletul contemporanilor, sancționară deopotrivă:„Stă sufletul cum sta în basme fântâna, mărul și cuptorul,/ Stă-n drumul către Sfânta Vineri un suflet pururi pătimaș.../ Trec fete mândre, cu podoabe, dar una nu-i pricepe dorul./ De bunăvoie să s-abată, să-i primenească iar izvorul./ Să-l curețe și să-l aprindă, ca-n basme, fata de unchiaș!”

Parabola oferită de V. Voiculescu pe motivul basmului datorat lui Ion Creangă, atestă, cu prisosință, actualitatea permanentă a acestuia și, nu mai puțin, profunzimea gândirii povestitorului, marcată de vizionarismul mitosului popular pe care-l resuscită și-l valorifică pilduitor.

Iulian Marcel CIUBOTARU

O scrisoare din arhiva istoricului Gheorghe Ghibănescu

Edităm, în rândurile următoare, o epistolă primită de Gheorghe Ghibănescu (1864-1936), cunoscut om de cultură ieșean, editor de izvoare istorice, filolog și genealogist, la 10 februarie 1908, de la profesorul Alexandru Ștefulescu (1856-1910), din Târgu Jiu, personalitate marcantă a Gorjului și revizor școlar între 1900-1904, patronul spiritual al Muzeului Județean Gorj.

Documentul se păstrează la Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași, fond Manuscrise, într-o mapă care conține acte personale ale cunoscutului editor de documente, însumând 21 f. numerotate, alături de 3 f. nenumerotate. Aceste acte (corespondență, fișe de lucru, imagini ale unor monumente din Iași etc.), alături de manuscrisul *Gramatica limbei slavone* (datat mai-iunie 1889) au intrat în colecțiile Bibliotecii în 1966, prin cumpărare.

Tg. Jiului, 10 febr. 1908

Iubite Domnule Ghibănescu,

N-am răspuns la scrisoarea Dtale relativ[ă] la niște documente, căci am fost foarte deziluzionat de cele ce mi s-a[u] întâmplat de când am fost scos din [funcția de] Revizor școlar și ca cercetător de documente am fost prea puțin. Ca învățător primar cred că nu mai trebuie să mai fiu – având 31 de ani de serviciu.

Mi-ați cerut documente pentru a le publica. Dacă credeți, aș putea să vă trimit vreo 124 documente românești [d]intre 1602-1700, inedite, cu o singură condițiune: **ca din ele să faceți un volum, specificându-se pe lângă numele Dv. ca director al tipăririi documentelor și numele meu pe coperta de deasupra** [s.a.], trimițându-mi și mie vreo 10 bucăți, pentru a le trimite cunoștințelor. Unele documente sunt cu cirilice, vă rog a le da cui va să le transcrie cu literele de acum, observând regulile de transcriere și pe č, j etc. Îndată ce voi primi răspunsul Dv. vi le voi trimite, observând a nu perde manuscrisul și a mi-l înapoia când tipăritura va fi gata.

Prieten,
Al. Ștefulescu

NB: Din fiecare doc[ument] să se pună în notă numele proprii de persoane, sate, râuri și orice altă indicație ce veți crede de cuviință.

Dnei Sale, Dlui Gh. Ghibănescu, fost deputat, la Iași

Așa cum relevă corespondența lui Ghibănescu păstrată la Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, istoricul ieșean a primit de la Ștefulescu, după circa o lună de la data emiterii scrisorii editate mai sus (mai exact la 15 martie 1908), 249 documente istorice, „dintre care multe nefiind transcrise, trebuie ca dumneata să le dai elevilor din Școala Normală mai înaintați să le transcrie” (vezi Dumitru Ivănescu, *Gheorghe Ghibănescu, note epistolare*, în „Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol”, XLII, 2005, nr. 5, p. 705).

Menționăm că dorința istoricului gorjean exprimată în epistola editată de noi a fost pusă în practică de Ghibănescu, căci în 1909 acesta a publicat volumul VI al *Suretelor și izvoadelor*, care conține documente slavo-române *din colecțiunea Dlui Alex. Ștefulescu*. Iată ce nota editorul în prefața acestei lucrări: „prietenul și colegul meu – Dl. Alexandru Ștefulescu din Târgu Jiu, un harnic și modest muncitor în ale diplomaticeii vechi muntene, și-a oferit concursul său benevol la această lucrare a mea și mi-a încredințat spre publicare încă din vol. I o parte din bogata sa colecție de documente inedite, pentru care lucrul vol. VI l-am consacrat în special documentelor slavo-române din colecțiile sale. / Dl. Alex Ștefulescu este cunoscut în istoriografia noastră ca un de samă publicist, căci fără pompa și erudiția ce o etalează cei crezuți aleși, d-sa s-a arătat ca un culegător conștiincios al tuturor actelor vechi ce privesc județul Gorj, făcând pentru acest fericit ungher al țării ceia ce n-au făcut nici Bucureștii, nici Iașii pentru sine” (*Surete și izvoade. Documente slavo-române*, din colecțiunea Dlui Alex. Ștefulescu, publicate de Gh. Ghibănescu, vol. VI, Iași, 1909, p. II).

Ioan ȚICALO

Pe urmele adevărului eminescian

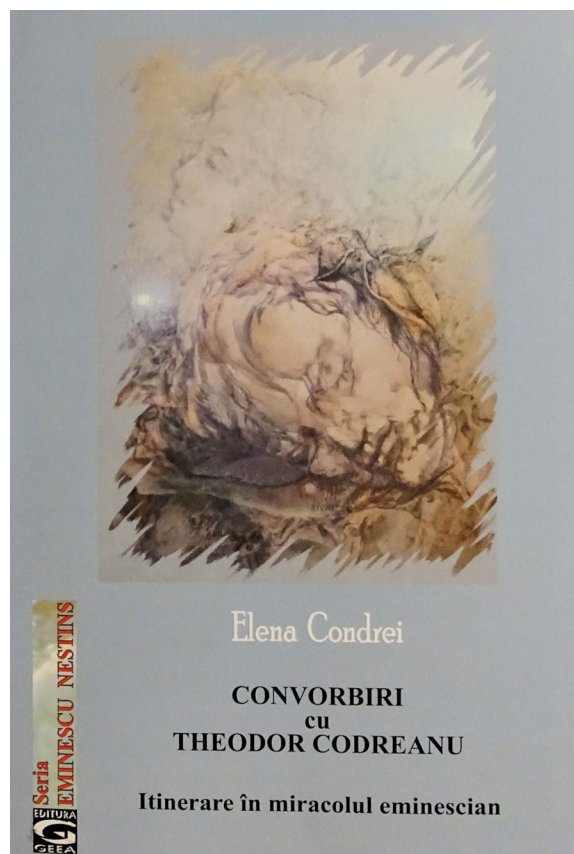
Orice întâlnire cu un text semnat de Theodor Codreanu devine o sărbătoare a spiritului și atunci îți vin în minte cuvintele, străbătând veacurile, „nu numai cu pâine va trăi omul...” Iar omul acesta, care a renunțat să facă o carieră universitară, a rămas la Huși, știind bine că „stelele de deasupra mea/ nimeni nu mi le-a lua”. Ce face în mod obișnuit? Adună cu sâng și apoi risipește din prea plinul sufletului său nobil, aidoma boierilor luminați de altădată. A intrat pe scena literară cu o surpriză de proporții încă din 1984, cu *Eminescu – dialectica stilului* (anul îmi aduce aminte de una din cărțile lui George Orwell), și a continuat să studieze în profunzime, prin metoda dublului referențial, atât viața, cât și opera lui Mihail Eminescu, oferind cititorilor cărți de o incontestabilă valoare unde își dau mâna o extrem de bogată informație, idei originale și o logică imbatabilă.

Anul acesta (2019), Elena Condrei, Doamna *Teilor de aur și de argint*, a publicat, la Editura Gea din Botoșani, două cărți de interviuri, una cu Ion Filipciuc (*Cristelnița de la Uspenia. Taifas din petice*) și alta cu Theodor Codreanu (*Itinerare în miracolul eminescian*), interesante și cu o densitate a ideilor care țin în priză cititorul până la ultima pagină. Referindu-mă, în continuare, la volumul realizat cu eminescologul de la Huși, remarc prezența a două părți – prima cuprinzând răspunsurile la întrebările incitante ale directoarei de la „Geea”, iar cea de a doua primind o strălucire în plus prin cele câteva texte privitoare la opera genialului poet, cel ce „a trăit *imitatio Christi* până la capăt”. Din această perspectivă, autorul atrage atenția asupra unui fapt din cele mai importante: Eminescu este convins că „în orice om o lume își face încercarea”, doar că cei mai mulți indivizi se opacizează, ca fii ai neascultării, și atunci, zice Th. Codreanu, „*opintirea în van* a Demiurgului se datorează incapacității omului de a se elibera de voința oarbă de a trăi, de egoismul funciar, căzând în ceea ce Noica a numit *devenire întru devenire*, abandonând *devenirea întru ființă* care este esența *încercării*.”

Continuând discuția pe aceeași idee, se ajunge, inevitabil, la componenta de neocolit a încercării întru asemănare, cea a iubirii, căci Eminescu, dincolo de orice ar gănguri „vreun mititel”, a iubit sacrificial omul și nația sa. Spre exemplificare, Th. Codreanu își trimite cititorul măcar la poema *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* și la fila 65r a mss. 2257, pentru a trage o concluzie onestă: „Iubirea lui de România n-a fost niciodată a unui xenofob, în pofida a tot ceea ce se tot vântură chiar și pe marginea *Doinei*.” Aprofundând însemnările eminesciene privind poporul român și limba noastră („Daci sau romani, romani sau daci: e indiferent, suntem români și punctum.”), Th. Codreanu, folosindu-se de metoda transdisciplinară, aduce în discuție, pentru clarificare, pe urmele lui Mircea Vulcănescu din *Mitologie română*, „trionica nivelurilor de Realitate”: *substratul* (traco-iliric, arheul central, după Eminescu), *stratul* (are în vedere limbile neolatine) și *adstratul* („multiform și în continuă facere, de tip feed-back”). De aici, axioma eminesciană: „Nu noi suntem stăpânii adevărului, ci adevărul este stăpânul nostru” și „Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba este stăpâna noastră.” Th. Codreanu face, în demonstrație, pasul următor, „cu precizarea fundamentală”, cum o numește, că pentru Eminescu „poezia este adevăr”, iar limbajul poetic, prin confirmarea de mai târziu a savantului Eugen Coșeriu, este unul integral, slujind *adevărul* poeziei, și nicidecum o deviere de la acesta. Redutabilul eminescolog amintește, într-unul din răspunsurile sale, avertismentul „omului deplin al culturii românești” că, dacă ar fi pus în situația de a salva lumea printr-o minciună, nu s-ar lăsa ispitit de o asemenea perspectivă, fiindcă lumea s-ar trezi în afara lui Dumnezeu, iar salvarea și-ar pierde complet sensul, pierzându-se în haos. (Nu-i scria Mășkin/ Dostoievski doamnei Von Visin, folosindu-se de un raționament prin reducere la absurd „Dacă adevărul ar putea fi în afara lui Christ și dacă s-ar putea stabili că adevărul e în afara lui Christ, aş prefera să rămân

cu Christos decât cu adevărul”?) Se spulberă, în felul acesta, ideea demolatoare a pesimismului eminescian, Th. Codreanu punând lucrurile la punct printr-o singură frază: „A spune adevărul nu înseamnă a fi nici pesimist, nici optimist, ci, dacă vrei, realist”, judecarea proceselor lumii prin raportare la preceptele divine.

Provocat în ce privește istoria noastră, Th. Codreanu rămâne în continuare pe aceeași poziție. Domniile fanariote, de exemplu, instalate de turci, au urmat celor două tragedii istorice (alianța lui Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare, cu dezastrul de la Stănilești și decapitarea lui Constantin Brâncoveanu, nefiind cruțați nici coconii lui), situație care a facilitat „cele două rapturi-vânzări” ale Basarabiei și Bucovinei. Istoricul literar inserează, cum era de așteptat, una din reacțiile lui Eminescu, uimitoare prin temeinicia acesteia peste timp: „Nenorocirea cea mare ce ni se poate întâmpla nu este că vom pierde și rămășițe unei prețioase provincii pierdute, putem să pierdem chiar mai mult de atâtă, *încrederea în trăinicia poporului român*.” Până atunci, Marx (prea înțeleptul!) preconiza dispariția noastră în totalitate, ceea ce clocește în continuare înțelepciunea ignobilă a

neomarxiștilor globalizanți. E clar că și perversiunea morală naște monștri, incapabili să vadă că există o „Românie profundă”, iar cine se îndreaptă spre lumina acestui cronotop, se întreabă retoric Th. Codreanu, „cum ar putea să o facă fără a avea cea mai fidelă călăuză – Mihail Eminescu?”

În partea a doua, cum spuneam, se află un evantai de texte, cu subtitlul *Câteva eseuri de eminescologie ale lui Theodor Codreanu*, omul care, după propria mărturie „*bate la poarta creației cu toiagul înțelepților*”, ceea ce înseamnă că vom rămâne, în continuare, în sfera adevărului. Inițial, sunt dezvoltate câteva idei în privința limbii ca „taină a ființei”. În *Epigonii*, consemnează autorul, ne întâmpină „un elogiu geniului limbii române”, o limbă înveșmântată în simțiri înalte, pe care Eminescu o contrapune vidului de sentimente probat la contemporani. Proliferarea epigonismului va atinge, în cele din urmă, două stadii la fel de periculoase – *limba de lemn*, la vremea comunismului și *limba de plastic*, revărsată suvoi pe mai toate canalele de după 1989, prin indivizi „goliți de ființă”, din moment ce, conform unei afirmații fundamentale a filozofului Martin Heidegger, „limba este locul de adăpost al ființei”.

În capitolul *Creștinismul eminescian*, Th. Codreanu polemizează „cordial”, ca să folosesc o

construcție a lui Octavian Paler, cu părerea lui Răzvan Codrescu, precum că Eminescu nu se manifestă ca un „creștin ortodox autentic” nici măcar în creațiile „considerate religioase”, poetul fiind interesat doar de poezie, unde motivele religioase devin nici mai mult, nici mai puțin decât suport pentru „acrobații ritmice” și „efecte formale”. Dintr-odată, devine evident faptul că Eminescu este îndepărtat de esența poeziei sale, iar Th. Codreanu îi demonstrează că argumentul nu poate fi valid, din moment ce poetul respinge tocmai astfel de procedee în *Criticilor mei*. Apelul imediat la însemnările lui Eminescu aduce clarificare și în această privință. Iată ce notează el în mss. 2263: „Crucea bizantină e ca un fulg de zăpadă, mic reprezentant al universului” și, în consecință, adevărul absolut al creștinătății. Inevitabil, se ajunge și la discuția privitoare la *Luceafărul* și la argumentația părintelui Valeriu Anania, potrivit căruia „Hyperion e din Logos” (*Cuvântul dintâi*). Având aceeași natură cu Tatăl (i se adresează cu *Părinte*), pentru el, aparținător increatului (Constantin Noica), e clară imposibilitate de a-și declina condiția de nemuritor.

Th. Codreanu, analizând poezia eminesciană aflată sub semnul erosului, afirmă cu convingere un alt adevăr și anume că iubirea lui Eminescu, femeia pentru poet fiind „prototipul îngerilor din senin”, se manifestă „sub semnul sacralului”. Însăși viața omului, care dă răspuns la „încercările universului”, se pătrunde permanent de sacralitate, o dinamică a *facerii eterne*, concepție eminesciană, subliniază criticul, numită de Basarab Nicolescu *cosmodernitate*. Mircea Eliade avea să-i spună „creștinism cosmic” în comentariul pe marginea baladei *Miorița*. Eminescu, „poetul-arheu”, cum l-a calificat Th. Codreanu încă din 1984, descoperă arheul, „ca adevăr”, continuă cercetătorul din Huși, în dinamica basmului *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*, Făt-Frumos fiind arheul românilor. El însuși a creat „imaginea omului-arheu” în *Scrisoarea I*, cel în care poate fi recunoscută o anumită „proporție de mișcare” interioare, o armonie, dincolo de „proporția de forme”, un echilibru prezent la *frumoasa fără corp*, ca o spirală, unde se îngemănează minte și inimă, în afara oricărei corporalități, sub aceeași zodie a sacralității. Confirmarea vine tot de la Th. Codreanu: „Principiul după care s-a orientat Eminescu toată viața a fost, deopotrivă, *minte și inimă*, aflate mereu în armonie, în echilibru.” În acest context, este reluată ideea cercetătorului Harold Bloom, potrivit căreia poetul Mihail Eminescu reprezintă „*centrul iradiant al canonului literar românesc*” (s.a.)

Reacționar, adică cel ce reacționează de pe poziția adevărului (*În mine s-a stârnit mândria cruntă/ De-a spune adevărul – dacă chiar/ Prin el lumea s-ar aprinde*), dând lecții de verticalitate morală până și celor apropiați (*Până când panglicăria de principii, până când schimbările la față de pe o zi pe alta?*), Eminescu, afirmă Th. Codreanu, a deranjat raționalismul cartezian al vremii, fiind aruncat, culmea, pe baza unui simplu bilet al soției lui Ioan Slavici, în cămeșoiul de forță, prin violarea grosieră a intimității poetului, și dus în edenul doctorului Șuțu pentru a fi tratat cu mercur. Autorul inserează mărturia lui Ion Popescu, primul vizitator de după internare, care afirmă răspicat că l-a găsit sănătos, iar „catastrofa» n-a fost înainte de ducerea lui în strada Plantelor, ci s-a produs în vremea când se afla acolo.” Peste șase ani, același medic va face o altă gafă de proporții, așezând creierul lui Eminescu, aflat într-un borcan, pe un geam, la soare. Exemplul nefast de atunci provoacă efecte în continuare, din moment ce unii, tologiți pe raționamentul „corectitudinii politice”, îl tratează pe poet cu aceeași otravă. Din fericire, câtă vreme există cercetători precum Theodor Codreanu, n-au nici o șansă pigmeii să-l detroneze de pe soclul genialității și al canonului literar, mai ales că detractorii (să-și aducă aminte de cele două butoaie din fabulă, unul plin și altul gol, rostogolindu-se la vale) vorbesc, neonorant, despre Eminescu, fără să-i citească opera, căci, nu-i așa?, cuvântul genialului poet nu încapă în ei.

Liviu PAPUC

oamenii din spatele testamentelor

Avocatul Pandele Zamfirescu și a lui soție

În siajul moștenirii Elizei Balș (despre care am însă-
ilat câteva vorbe în numărul din iulie-august al acestei
reviste) se înscrie (ba chiar se impune) numele lui Pan-
dele Zamfirescu, cel care i-a fost timp de opt ani de zile
purtător de grijă al afacerilor judiciare (și poate nu numai
atât). După decesul „contesei”, care, după relatările lui
Rudolf Suțu (uneori vajnic colporteur de „basne”), „lasă o
mare avere, printre care și mai multe case. În una din ele,
în strada Muzelor, contesa Balș avea o întreagă armată
de... mâțe și câini, iar în curtea caselor o cușcă pirami-
dală în care își trăiau traiul sute de păsări” (informația
este credibilă, odată ce chiar în testament se precizează:
„Toate animalele care ar fi în casa mea la încetarea mea
din viață, doresc ca să le poarte de grijă și să le dea mân-
care de ajuns și trebuitoare cât vor trăi, tot din veniturile
totale ale părții disponibile Epitropia Sf. Spiridon va da”),
s-a procedat la o licitație a mobilelor, hainelor, len-
jeriilor (între 25 feb.-24 mart.) și bijuteriilor (timp de 6
zile, în luna aprilie 1899) rămase, de pe urma căreia s-au
mai adăugat peste 100.000 lei la impresionanta avere ce
urma să fie împărțită („Evenimentul”, 13 apr. 1899, p.
1). Și aici intervine avocatul Zamfirescu, încă înainte de
ținerea licitației, vine cu câteva propuneri, acceptate atât
de către Epitropia Sf. Spiridon, cât și de legatara Maria
Beldiman. Să dăm citire documentului, rămas până acum
inedit:

„22 feb. 1899. Subsemnatul Pandele Zamfirescu,
în calitate de executor testamentar al def. Elisa Balș,
cu onoare vă rog să binevoiți a dispune înființarea unui
paraclis în odaia în care testatoarea a încetat din viață
.....un salariu de 20 lei pe lună pentru preot (în zilele de
sărbători)”. Apoi, să se folosească „din averea mobilă:
icoanele, câteva covoare pentru jos și pereți, sfeșnicele
de alamă, 2 portrete mari ale defunctei și mamei sale,
crucea, 2 rochii de mireasă, policandrul și candelile”
(Arh. Naț. Iași, Fond Epitropia Generală „Sf. Spiridon”

Iași, Dosar nr. 709/1898, f. 73).

Preocuparea avocatului Pandele Zamfirescu nu ră-
mâne doar la nivelul bunelor intenții, ci se va concre-
tiza și practic, după cum vom constata la lectura lega-
telor lui testamentare. Dar să vedem, mai întâi, cu cine
„avem de a face”. Zgârcit cu informațiile privind familia,
din succesiunea celor șase testamente întocmite (1887,
1892, 1894, 1899, 1903 și 1923) desprindem doar că pe
mama sa o chema Ecaterina, soție îi era Maria, născu-
tă Ernestina Bernstein (care venise cu o dotă de 10.000
galbeni), și avea trei surori, căsătorite (Maria Selten,
Paraschiva Buzdugan, Sofia Trifan), de la care rămăse-
seră și nepoții Ioan Selten, Costică Buzdugan, Elena și
Artemiza Trifan. Pe toți aceștia are grijă să-i înzestreze,
dat fiind că, pe parcursul vieții, probabil datorită exer-
citării unei profesii bănoase, dar și pentru că era un
om chibzuit, gospodâr, grijuliu, fusese și posesorul unei
moșii (jumătate din Platonești, în jud. Fălciu), al unei vie

la Copou și al alteia la Vișan, precum și al unor creditări
profitabile. După ce, la 10 iunie 1903, dedicase 20.000
de lei Epitropiei Spitalelor Sf. Spiridon din Iași, „pentru
sporirea și întreținerea paturilor de la Azilul de bătrâni
Efrosina Balș” (Arh. Naț. Iași, Documente, Pachet 168,
nr. 45), spre sfârșitul vieții (care avea să se încheie în ian.
1926), după ce-și lichidase parte din averile imobiliare
și capitalizase banii, în ultimul testament, din 20 martie
1923, prevedea: „Las Epitropiei Spitalelor Sf. Spiridon
lei 300.000, precum și nuda proprietate a caselor din
str. Ștefan cel Mare nr. 36. Veniturile capitalului, precum
și veniturile imobilului, se vor împărți în trei părți ega-
le, din care două părți vor fi destinate pentru întreținerea
unui număr de paturi în spitalul central, pentru bolnavii
săraci, iar o treime se va întrebuința pentru întreținerea și
îmbunătățirea Azilului de bătrâni *Eufrosina Balș*”. Mai
mult decât atât, la punctul al doilea mai lăsa și Societății
pentru Învățătura Poporului Român din Iași 100.000 lei,
precum și „biblioteca ce mi-a mai rămas în Enciclopedia
cea mare” (Arh. Naț. Iași, Fond Epitropia Generală „Sf.
Spiridon” Iași, Dosar nr. 1167/1926, f. 19 r+v, 20 r.).

Povestea nu ar fi împlinită dacă nu i-am dedica un
paragraf admirabilei sale soții, Maria, care nu numai că
întărește legatele soțului, ci, printr-un act de donație din
12 august 1926 (Arh. Naț. Iași, Fond Epitropia Generală
„Sf. Spiridon” Iași, Dosar nr. 1167/1926, f. 27 r+v), pune
punct final unor vieți pilduitoare: „pentru a slăvi așa cum
se cuvine amintirea def. meu soț și pentru a asigura pen-
tru totdeauna pomenirea lui, m-am hotărât să donez Epi-
tropiei încă de pe acum o sumă de 230.000 lei (două sute
treizeci mii) în efecte, care să poarte numele de *Fondul
Pandele Zamfirescu*”, din venitul căreia să ardă perman-
ent trei candelile la cimitirul Eternitatea: la mormântul
Logofetesei Eufrosina Balș, la cel al Ecaterinei Zamfi-
rescu și la al lui Pandele Zamfirescu, precum și o pome-
nire anuală, de Sf. Pantelimon.

Arbatel FILOTHEANU

Cîntecul inimii

Fiecare personalitate umană se poate asemăna cu un
cîntec.

Sunt cîntece vesele sau triste. Sunt cîntece siropoase,
prea grave ori prea desuchiate.

Sunt cîntece simple ori complexe, frumoase, ori
disonante.

Sunt cîntece de bun gust sau de prost gust, ca
manelele.

Trebuie musai precizat că doar marii Sfinți și Eliberați
spirituali au cîntece fără stridențe sau alte dizarmonii.

Aici mă refer mai cu seamă la cîntecul Personalității
Umane, pentru că Sufletul fiecăruia dintre noi, fiind
superior Egoului, cuprinde o paletă melodică mult mai
largă, un potpuriu, mai bine zis. Sufletul cîntă pe un
registru mai înalt, mai rafinat, o mixtură sau un cocteil
sonor, care atîta vreme cît respectivul suflet n-a atins
desăvîrșirea spirituală ultimă, are părți mai armonioase,
mai emoționante, alături de altele mai puțin armonioase
ori chiar neplăcute.

Fiecare dintre noi rezonăm doar cu anumite
porțiuni din cîntecele celorlalți oameni. Ceea ce nu ne
place, fie că sunt note false, ori cine știe cum altfel, le
numim umbre sau defecte de caracter, pe care marea
majoritate a omenirii adormite le poartă în spate pînă la
moatea biologică, și doar o mică parte a omenirii, care
vrea să evolueze conștient, face eforturi susținute spre
îndreptarea acelor disonanțe.

Este evident pentru cei mai experimentați dintre noi
într-ale Vieții că un cîntec este cu atît mai frumos, mai
emoționant în sens benefic, cu cît sufletul celui om este
mai treaz. Ce înseamnă un Suflet Treaz, presupun că se
știe, dar pentru a nu crea confuzii, se face precizarea că
sufletul treaz înseamnă manifestarea unor calități perene,
divine, cum ar fi smerenia, iubirea, noblețea, bunătatea,
gingașia, altruismul, compasiunea și altele. Mai concret,
bărbații trebuie să-și trezească femeia interioară, iar
femeile să-și trezească bărbatul interior.

Cum sună cîntecele celor care se iubesc ori a celor
care se urăsc, cred că am auzit aproape toți, dar povestea
ce va fi reprodușă mai jos, merită a fi cunoscută de cît
mai mulți oameni :

„Cînd o femeie dintr-un vechi trib african își dă
seama că este însărcinată, se pregătește pentru cel mai
important lucru pe care trebuie să-l facă în așteptarea
copilului. Se retrage în afara comunității cu prietenele,
unde se roagă și meditează împreună, pînă cînd ea sau
o alta aude cîntecul celui care se va naște peste cîteva
luni.

O credință a locurilor spune că fiecare suflet are
propria vibrație, care îi exprimă amprenta unică și
menirea existenței. Femeia care a prins cîntecul din
invizibil îl îngîmă cu glas tare, iar celelalte frendonează
împreună cu ea, să-l memoreze și să-l poată repeta
fără șovăire. Apoi se întorc în trib, unde îl vor învăța
și ceilalți.

În momentul nașterii, întreaga suflare se adună în
jurul pruncului și îi cîntă cîntecul propriului său suflet. În
anii următori tribul este prezent la fiecare dintre lecțiile
de viață pe care le primește copilul și îi sărbătorește
fiecare reușită cu același cîntec. Mai tîrziu, cînd intră
în rîndul bărbaților sau al femeilor, cînd se căsătorește,
cînd are primul copil, omul își aude cîntecul din nou și
din nou. De fiecare dată primește celebrarea colectivă a
esenței sale sufletești.

Cînd se pregătește să părăsească această existență,
îl ascultă pentru ultima oară. La fel ca în prima zi de
viață, toți membrii tribului vin la căpățiul său și cîntă
cîntecul care-i însoțește nașterea în lumea de dincolo.
Comunitatea aceasta se conduce dupa reguli simple.
Dacă cineva din grup comite o greșală gravă, o
nedreptate, un act imoral sau violent, este convocat
întregul trib. Oamenii fac cerc în jurul celui vinovat. Ce
fel de judecată și ce fel de pedeapsă urmează ?

Niciuna.

Grupul începe să cînte celui care a greșit cîntecul
propriului său suflet. Tribul știe că nu pedeapsa este cu
adevărat folositoare pentru cineva care a încălcat codul
de conviețuire, ci iubirea și reamintirea esenței reale
a ființei sale. Fiindcă atunci cînd un om își recunoaște
cîntecul propriului suflet, nu mai are nici cruzimea, nici
slăbiciunea de a face lucruri care să-i rănească pe cei
din jur.

Un prieten adevărat îți continuă cîntecul atunci
cînd tu ai uitat versurile! Indiferent de pașii pe care-i
faci în viață, de alegerile pe care le faci, persoanele
care te iubesc rămîn alături de tine și au grijă să-ți
amintească frumusețea unică a sufletului tău, tocmai
cînd te simți mai urît și mai neînsemnat. Îți amintesc
faptul că esti complet, chiar în momente cînd te
consideri neputincios și rupt în bucăți, îți aduc aminte
că ești curat, exact cînd te simți mai vinovat. Și te fac
să vezi din nou care îți este menirea în această viață,
tocmai cînd ești mai confuz și mai puțin încrezător.
Nu te îngrijora dacă te simți nesigur, dacă răgușești
încercînd să menții linia melodică. Bucură-te de fiecare
clipă și cîntă fără oprire pe drumul tău de Întoarcere
Acasă. Vei avea momente cînd vei uita și atunci vei auzi
în jurul tău persoane care îți vor șopti “notele muzicale”
și, în sfîrșit, îți vei aminti cîntecul...”

În final merită să ne întrebăm fiecare dintre noi : oare
cum sună Cîntecul Inimii mele ?

Este un Cîntec de jale sau de Bucurie ?... Este un
Cîntec plin de ranchiună, invidie și gelozie sau un Cîntec
de mulțumire și împăcare sufletească ?... Este un Cîntec
de ură, indiferență, egoism și scepticism sau este un
Cîntec plin de aspirații spirituale, cu mai mult sau mai
puțină devoțiune autentică ?... sau, de ce nu ?, un Cîntec
plin de iubire dumnezească și smerenie, cu adevărat
emoționant pentru cei pregătiți să-l asculte !?

Gellu DORIAN

POE

Sonetele lui Miha

1.
Cînd treceam cu mîinile să-ți mîngîi
bluza ta cu flori ca-ntr-o cîmpie,
macii peste sînii tăi păreau să fie
două aripi frînte, blînde mai întîi,

ca-ntr-o cupă zeama arămie,
tari și galbeni, cu puf de gutîi,
frăguți păreau că ies ca din lămîi
sîmburii striviți de frică și mînie –

ca apoi să stea ca melcii-n cochilie,
degetelor mele dîndu-le de joc,
ca-ntr-o pajiște, sub rochie să fie

pregătite vreascuri pentru foc,
cînd ne vom privi în ochi ca-ntr-o tîpsie
plină de aroma fructului ce-l storc.

2.
Într-o inimă, ca ochii tăi cînd noaptea
te-nvelesc să nu te pierd din nou,
îmi văd sîngele cum murmură-n ecou
să nu-l poticnească din iubire moartea,

tăinuită parcă pururi într-un ou,
nu o vom afla decît ascunsă-n cartea
ce o va citi cum își citește partea
călugărul scăpat la joacă în tripou,

sau în brațe cînd iubim se simte
pulsînd în piepți bătaia fără scăpare,
făcute zaruri, atunci cînd se minte,

și aruncate-n van, ca-n disperare,
pierdute într-o mantie fierbinte
fără picuț de grijă și-ntrebare.

3.
Cînd te-așez în pat goală și caldă,
ca un aluat dospit, lăsat un timp,
simt cum las în urmă tot și schimb
traul meu infect pe-o zi de pradă

hăituită de ogari cu nimb,
tremurînd ca frunza cînd se scaldă
pe oglinda unui iaz gata să ardă
în apusul soarelui sub dîmb –

cînd ți-ating cu buzele sărutul
ești pierdută și abia de pot
să te caut cum își strigă mutul

în ureche vorbele ce-l rod,
cînd te scot odată cu-așternutul
și te scutur peste geam, la opt.

4.
Știi cum sunt atunci cînd între palme
îți adun obrazul ca într-o icoană
și cînd vinul în pahar se toarnă
roz și pregătît în nopți de iarnă, calme –

foc și pară, sîngele-mi se sfarmă
ca mărgelele la gîtul tău, sudalme,
gînduri-cai ce în galop să-nhame
glonț tăcut în somn tîrziu de arme.

Numai tu, cu rochia lăsată
de pe umeri ca un șal de miri
mă poți înțelege ca odată

fata, stînd ca piatra în menhiri,
să-ți sărute sîngele ce-i latră
nesfîrșit în buzele-i subțiri.

5.
Dacă-ar fi să-ți țin în palme sînii,
sfîcurile ar roși ca fragii-n mai,
s-ar lipi de buze ca doi scai,
tremurînd în năbădăi, nebunii,

aș muri în tine-așa cum stai,
bună cum e bună coaja pînii
și aș învia pe la lăsatul mîinii
iarăși peste sînii tăi bălai –

să n-ai timp să-mi spui că-i prea devreme
să plecăm din patul așternut,
să ne-ntoarcem tineri peste vreme

s-o luăm nebuni de la-nceput,
dacă palmele-ar mai ști să cheme
în căușul lor tot ce-am avut.

6.
Ochii tăi ca două bolți de cer
nu i-am mai văzut de șapte ani încoace,
peste ei stau norii, cîrd de dobitoace
păstorite de-un adînc mister,

încît simt că-n mine moartea coace
fructul putred ca un giuvaier
pus la gît de Marele Oier
învelit în tainice cojoace –

n-o să-mi fie mîine mai ușor
cînd voi stinge cerul să-ți văd fața,
să pot, liniștit, de dragoste să mor

să-mi pot împlini și-n moarte viața,
numai de-i veni, să-ți fie dor,
șteargă norii noaptea, dimineața.

7.
În toamna asta galbenă ca lutul
în care rînd pe rînd ne-om așeza
cu trupul învelit de-o tristă za,
ea îmi trimite semne reci prin slutul

domn călărînd pe cai de peruzea,
lovind barbar pe bidivii cu cnutul
gemînd ca în cuvinte moarte mutul
ce nici o vorbă nu mai auzea.

Și îi primesc misiva-n care scrie
cu sînge-albastru trei cuvinte seci
pecetluite parcă în sicrie

cu lacăte de-oțel și cuie reci,
să mai aștept pe-aici o veșnicie
prin care viața e făcută terci.

8.
Dacă nu mai pot în ochii ei să văd
cerul senin cum îl vedeam odată
cînd ca băiatul ce iubea o fată
făcea pe dracu-n patru și prăpăd

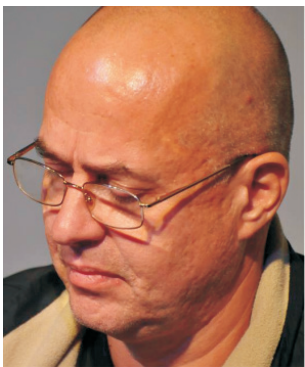
să-i fie-n brațe, liberă și toată,
curată, blîndă, albă, de omăt,
cristal ca-n apele-n care-i revăd
chipul ei frînt în stea adevărată –

privesc la cer ca într-un ochi imens
în care Dumnezeu își plînge lumea
scăpată în direcții fără sens

ca trupul ei înmărmurit, anumea,
în ochii mei ce caută invers
privirea-i goală ca amărăciunea.

S I S

Radu ANDRIESCU

Pandemic

*Some say the world will end in fire,
Some say in ice.
— Frost*

Ziua în care-am știut
că am o misiune specială
pe pământ
a început
aproape ca oricare alta.

Orizontul era plin
iar apa
se cristaliza
în forme elegante.

Eram cumplit de singur,
metri ster
și metri cubi de lemne
zăceau în fața casei.

Cerul era acoperit
de nori răcoroși,
din fericire.

Sfârșitul lumii
nu se putea ghici
pentru că mirosea frumos
plus
nu am alergie la ambrozie,
deci viața era posibilă

iar în loc de mâncare
aveam,
pentru mine și cea mică,
niște wraps cu maioneză,
un fel de tacos mai subțiri
pe care i-am așteptat

douăzeci de minute,
discutând despre jocurile
de la Red Pipes,
mai ales Pandemic,

pentru că nu știam

dacă trebuie să îmbolnăvim
omenirea
sau trebuie să o salvăm

iar sudorul repara metalul
de la intrare,
în scânteii
și picuri de ploaie înghețată
atât de frumoși
încât sfârșitul părea
foarte departe
și,
sincer,
improbabil.

Puls

Nu e prea greu să mori.

Greu e să te-mpaci
cu moartea,
pe care-o respect,
ce naiba.

E sânge pe zinc și gresie, în zori. Mă bucur
că încă respir, că cerul ultrasenin vibrează
când sună clopotul pe Școalei
și-mi zic că e destul de bine,
ieșit cumva din timpuri
și din graffito

iar pulsul,
click după click,

e ca dezintegrarea nucleară,
pe care n-o vezi
dar o simți,
ca biologia,
pe care n-o conștientizezi
dar există,
ca vulturul,
pe care-l știi
doar din timbre,
ca puterea,
pe care ți-o dorești,
puterea soarelui
și puterea falică a rachetei,

altfel de ce-ai vrea
să penetrezi,
să destabilizezi gâtul fragil
al girafei,

să faci să vibreze
cornul afrodisiac al rinocerului
dacă nu
pentru a vedea,
pentru a poseda,
spiră după spiră,
timpul

și ideea de libertate

și iluzia libertății de a gândi

și de a vorbi,

de a pune geamanduri
între posibilități

fără să te gândești prea mult
la Vladimir Andreevich Almazov,
care-a păstrat, ani la rând,
o inimă
pe biroul de la academie,
ca să vadă între valuri,
click după click,
pulsul.

**Copil geopolitic observând nașterea
omului nou 2**

Cât de prăfuită e inima mea,
inima mea.

Cât de prăfuită e inima mea
cu patru camere,
cu patru camere neterminate.

Cât de murdare geamurile,
cât de strâmbe și mov.

Cât de strâmbi pereții
și de ce
miroase totul a radieră,
a creion.

Fără compas,
fără scuze.
Fără scuze.

Magda URSACHE

Forța valorilor fundamentale

„Cine nu se poate jertfi pe sine nu va convinge niciodată pe nimeni”. - Traian Dorz

Ce a făcut bun, în primul rând, revista „Contemporanul. Ideea europeană”? A replicat intelectualilor *elastici*, chipurile *open mind*, puși să creeze derută axiologică. Spune Nicolae Breban că eroarea nu este credința sinceră într-un ideal (fiecare credință trebuie respectată, zic eu), ci lășitatea de a te descotorosi de ea. Să suporti consecințele (și prozatorul le-a suportat cu vârf și îndesat) e o formă a luptei, la fel ca rezistența la cântarea sirenelor corectitudinii politice. Citesc în *Omul recent*: „Corectitudinea politică este un decret de comportare socială, pe care o minoritate *luminată* îl impune unei majorități *înapoiate*. Majoritatea vizată de modificarea de comportament social cerută de corectitudinea politică este înapoiată deoarece folosește clișee de comportament nu îndeajuns de progresiste. Aceste clișee de comportament trebuie modificate. Cum? Declarând să sunt reacționare, ofensatoare, împotriva drepturilor omului, etc. De unde știm că sunt așa cu adevărat? O știm pentru că există o minoritate *luminată* care ne-o spune” (H.-R. Patapievici, *Omul recent*, Humanitas, 2001, p. 306).

Trăim iarăși vremi de cădere spirituală. Ne-au de-personalizat (sau au încercat), în anii cincizeci, cu ajutorul cozilor de topor unse în RPR academicieni. Din aceeași rădăcină a răului, stalinismul, cresc altele. Se sapă la conștiința de neam, afirmându-se repetat că originile „rumânilor” sunt în ceață, că nimeni nu știe când au apărut. Dovezi arheologice? N-avem! Continutate? Nu-s izvoare scrise. Amintesc doar faptul că un editorial din „Scânteia”, 15 decembrie 1948, avea ca țintă patriotismul și se intitula *Dezrădăcinarea naționalismului*. În numele internaționalismului proletar, care-și dorea subrezirea credinței că, la judecata lui Dumnezeu, vor fi chemate neamurile. Și ce? Era greu să fie evacuat Dumnezeu din teren, cu seceră și cu ciocanul?

Acum? Îți manifesti patriotismul firească și ești considerat om al „Cărmaciului”, nostalgic ceaușist etc. Numai că Salus patriae suprema lex vine de departe! În fapt, deranjează românismul, de vreme ce Mircea Vulcănescu n-a fost izbăvit de sentința „criminal de război” dată de Tribunalul poporului. Deranjează românismul, dacă Blaga a fost ironizat pentru sintagma „spațiu mioritic”, și de la deal, și de la vale. Deranjează românismul, dacă despre Iorga au fost reiterate injuriile lui I. Peltz („vulcan care scuipă borș”). Când am auzit prima oară de Eugen Lovinescu, în liceu, ni s-a spus că e „valet al imperialismului”; Preda e acum, pentru detractori, „valet al ceaușismului”.

Excesele critice la adresa valorilor fundamentale nu conținesc. În 19 august 2017, teleastul cu emisiune Sabin Gherman găsea cu cale să afirme: Iorga?, „Un om inteligent, dar foarte prost.” Nae Ionescu e trecut și el la categoria inteligenților proști, care ar fi încarnat „răul istoric absolut”. Și Țuțea. Și Anton Dumitriu. Și Noica, acuzat de „totalitarism”, „etnicism”, „iraționalitate”.

Se rade de „aluatul” etnic românesc (cum o face Cioflâncă), se bagatelizează specificul național. Dacă nu vă place sintagma, spuneți-i, ca G. Călinescu, „trăsătură diferențială specific românească”, deși criticul de excepție e declarat „critic ratat”, băutor de „cucută ideologică realist-socialistă”, „lozincard neologizant”, „clown isteric”, mediocritate etc.

Spune Mircea Platon și-l aprob: „Junimiștii refuzau să bagatelizeze specificul național (...) de dragul unui trecut mitic-livresc și al unui sistem de valori universaliste de împrumut („Contemporanul. Ideea europeană”, iunie, 2016), în articolul „Convorbiri literare, seria clasică: manual de construit o țară (I). A fost repejor acuzat că e un *îmbătrânit*. De *îmbătrânire* a fost acuzat și acad. Ioan –Aurel Pop. Bătrâni anacronici? Cred că nu vor fi astfel nici la 102 ani.

Să fie naționalismul (dragostea accentuată de neam) drum închis în literatura actuală? Desigur, nu. Diferența în constructul UE (sat global) o fac și o vor face, pentru o bună viațuire între etnii, spațiul

național, tradiția națională, scriitorii naționali. Iată de ce se merge la de-construirea canonului național. De-clasicizarea clasicilor duce la negarea inteligenței creatoare a românilor. De aici, din aproape în aproape, un filosof așează poporul în ghilimele. Alt filosof (N. Breban îi numește „siamezii ideologici”) spune că etnicul cu religia nu trebuie amestecate, ci ținute în borcane separate. Îl contrazice Steinhardt. Eu văd convertirea lui Steinhardt la ortodoxie ca o iubire dublă față de țară, a evreului atât de român. A primit Sfântul Botez în închisoare de la un basarabean, ieromonahul Mina Dobzeu. Și parcă n-a fost destul, dacă a ales să sfârșească între țărani maramureșeni, ca simplu monah, pe crucea căruia scrie: Monahul Nicolae. Atât. Are dreptate Răzvan Voncu: Steinhardt e „monah exemplar în duh”, dar „s-a manifestat public ca un intelectual laic”, așadar „în deplină libertate de cuget”. Nu fără a atenționa testamentar: „Libertatea nu se confundă cu libertinajul și nebunia”.

N. Breban crede în „necesitatea națiunii”. Și mai crede că atacurile concertate la marile valori înseamnă că ele sunt *punctele de rezistență* ale etniei; că aceste valori îmbunătățesc identitatea și că, fără ele, deconstrucția e mai lesne de realizat. În contrapartidă, domnul Alexandru Florian bagă continuu zădărnici pe baze etnice. Pe urmele lui, merg câțiva istorici și istorici literari *elastici*, dispuși să nege autori capitali, mai ales pe cei patru mari intelectuali: Blaga, Eliade, Cioran, Noica. După un istoric, Cosmin Pătrașcu Zamfirache, ar fi fost „căzuți în mrejele fascinației legionare”, ca să nu mai pomenesc iarăși de „înfierările” doamnei Alexandra Lavastine, cu

termeni împrumutați de la propagandiștii staliști.

După domnul Zamfirache, Eliade, ca „învățăcel al lui Nae Ionescu”, ar fi propagat „ideologii antisemite”. Cum o fi ajuns Eliade de la antisemitism la Istoria religiilor nu se întreabă acuzatorul. Eu întreb: ce-i rău în faptul că Eliade „milita” pentru „o societate bazată pe valori românești” în România? Andrei Oișteanu susține că *Iphigenia* este „o odă dedicată sacrificiului legionar” și că-s *străvezii subiectul și semnificațiile piesei*. N-aș spune că sacrificiul pentru o credință dreaptă ar fi blamabil. E legionară lupta pentru apărarea patriei, ideea sacrificiului? Iar astfel de exagerări ar merge până la eliminarea din edițiile Eminescu a poemei *Somnoroase păsărele*, pentru că ar conține un protocron legionar: cuvântul *cuib*. Dacă eliminarea nu s-o fi făcut deja, cum merg lucrurile.

Blaga n-a fost legionar. Da, a făcut parte din Asociația Prietenii Legiunii, înființată în 1937. Trebuia ca membrii să rămână necunoscuți autorităților, pentru că lucrau în armată, învățământ superior, diplomație, toți cu înalt prestigiu moral și profesional, ca ministrul de Externe Mihail Sturza, gen. Petroviceanu, ministru la Instrucțiunea Publică ori ca Nichifor Crainic, la Radio București. Prietenia lui Blaga cu Traian Herseni o fi reprobabilă? Iar piesa *Avram Iancu* nu mi se pare deloc legionară. Și cât a tras Blaga din cauza lui Crohmălniceanu, pentru care era „un filosof reacționar mistic orientat spre fascism” (v. *Lucian Blaga*, ESPLA, 1963). Mă mir că mă mai mir: N. Moraru, pe cât de incompetent, pe atât de dur doctrinar al dictaturii proletariatului, apăruse în ședința USR din 22 decembrie '89, ca „disident al tiranului”.

Se știe că Noica a intrat în mișcare când a fost asasinat CZC și a ieșit când a fost asasinat Iorga? Și da, Noica a fost impresionat de „sacrificiul legionarilor Moța și Marin”, în războiul din Spania. Să fi fost impresionat de luptătorii pentru cauza comunistă, comisarii ilegaliști Leonid Tisminețki și Valter Roman? Tot N. Breban a pătruns calm și echilibrat sub coaja problemei, în *Istoria dramatică a prezentului. Aventurierii politici românești*, prima ediție, Muzeul Literaturii Române, 2010. Iată o mostră de stil brebant: „Domnii mei, în istorie, nu se poate pleca din strictul și purul prezent, doar dacă nu ești în esență ta un spirit definitiv primitiv, inapt de un act critic și reflexiv. Sau dacă ești pregătit să comiți o nouă barbarie, absolut modernă sau postmodernă, crezându-te apt de a-i judeca de pe un scaun înalt și unic pe cei dinaintea ta după niște criterii care, pe măsura vremurilor pe care le trăim în acest început de mileniu, prind tot mai mult o turnură a fugii sau a ironiei față de orice ne amintește de esențe.” Dar, despre această carte-eveniment, cu alt prilej.

A promova consecvent, în acești ultimi ani, cultura națională e o întreprindere riscantă, însă „Contemporanul. Ideea europeană” nu stă deoparte, Nicolae Breban fiind diapazonul care dă tonul colaboratorilor săi și mă refer la cei lucizi, corecți, sinceri, responsabili, curajoși. Echipele de zgomot ale vajnicilor tineri de stânga afirmă, pe direcția vechilor propagatori, că pericolul cel mai mare al secolului XXI ar fi re-inventarea naționalismului, confundându-l voit cu xenofobia. Întrebare pentru cei care vorbesc de acest pericol: Protejarea culturii naționale e rea? De ce literatura n-ar avea voie să fie autohtonistă? Scrie Petru Ursache în *Etnoistorie și imagologie*, Editura Eikon, 2019: „...a vorbi despre români și pentru români a devenit din ce în ce mai greu, dacă nu imposibil. Anton Golopenția a căzut victimă pentru că a vorbit despre ei. I-au urmat și cei pe care a încercat să-i cunoască „la Est de Bug”. Iar răul s-a extins tot mai tare și mai tare. Nu ne rămâne decât să ne dezmeticim de periculoasa și acaparatoarea propagandă venită de „sus”, prin școli și prin presă”. Și eu cred că acesta (și nu altul) e adevăratul pericol: continuitatea doctrinei kominterniste.

Am ricanat la început (și am recunoscut greșeala) la titlul „Contemporanul. Ideea europeană”: revista cu două nume. Petru m-a contrazis: „N-ai dreptate. Breban a realizat echilibrul necesar. Conștiința națională și culturală sunt de nedespriș și necesare pentru a deschide singura cale: Europa. Nucleul etnic al culturii a fost destul disprețuit în prolecultură, ca vetust. Or, nu-i așa. Și nu uita că „Idea Europeană” este revista scoasă de C. Rădulescu –Motru, loială comunității identitare și valorilor ei.”

N. Breban nu și-a mai dorit o Românie depresivă și defetistă. A rostit adevărul despre trecut (avem trecut, nu trecuturi), auzindu-l pe Eminescu: „Trecutul e în mine și eu sunt în trecut/ Precum trăiește cerul în marea ce-l respiră”. Așa îl aude și Theodor Codreanu. Prozatorul a replicat calomniatorilor săi și calomniatorilor literaturii române, ca literatură minoră de diletanți. În ce mă privește, nu sunt nici deprimată, nici exaltată privind literatura română și n-o consider periferică. În puterea, în forța reperelor ei, da, cred. Aș introduce în codul penal o amendă de atitudine de acest fel: că 90% dintre literații români sunt veleitari, că literatura română nu are nimic, dar nimic esențial și că-i lipsește expresivitatea. Asta n-ar restrânge libertatea de exprimare, dar ar aduce *măsura*. Cu cuvintele Aurei Christi: „ar trebui să existe o măsură în toate”.

Ce a făcut de la excelent în sus revista? A adus Academia mai aproape de public, i-a făcut cunoscute campaniile pentru latinitate („Pentru N. Breban, ca și pentru strămoșii săi ardeleni, latinitatea este ca o axiomă, vine din trecut și ne duce spre viitor”, scrie „cu prilej aniversar, Ioan –Aurel Pop), pentru unire, pentru imaginea normală a firii românilor pentru limba ce-o vorbim.

Ce vreau să spun în încheierea acestor rânduri este: Da, România citește „Contemporanul. Ideea europeană”. Etnosoful anonim nu trebuie ignorat: „Bine faci, bine găsești”.

Dan Bogdan HANU

Dog's diary

(din vremea cîinelui sub acoperire involuntară)

Învățăturile lui Michelangelo Antonioni către o anume generație (secvențe februarie 2003). Și acum ce să fac? Să mă las moșit odată cu douămiștii? În virtutea unui mare deficit de încredere și a unui mare exces de discreție? Să ader plin de entuziasm la poetica stoarcerii coșurilor în public, eventual în aplauzele unui public *slăbit*, cu dimensiunea transcendentă a imaginarului complet decuplată? Ar fi cel puțin grotesc. Poate, pe undeva, ar putea părea că fac uz de aceleași instrumente de care cu onoare se servesc mare parte din membrii acestei generații. În realitate însă, în timp ce ei caută incizia cât mai directă, pătrunderea cât mai liniară în viscerele lumii, în timp ce ei pun în primul rînd problema funcționalității acestor instrumente (obsesia este de a înălța un nou mit pe un teren pîrjolit pînă la temelii), eu nu fac decît să o radiografiez, să-i aplic reducția poetică, să dau zoom pe acele zone ale scheletului moral și spiritual afectate de osteoporoză. Aceasta este însă, din punctul lor de vedere, o falsă problemă, pentru ei tot ce nu este funcțional este în afara unui criteriu axiologic minimal. Se poate trage deci concluzia că doar ceea ce este funcțional se devalorizează. Fiecare crede în normalitatea sa, pe de o parte înrădăcinată într-o antropologie materială, pragmatică, exfoliată, eufemistic vorbind, pe de altă parte într-o antropologie creștină, asta e!, mai serviți?, nu, tocmai ne ridicam, deasupra se lasă întunericul, pleoapa căzută... în dizgrație.

Ar fi totuși o lecție mare pe care o servesc reprezentanții acestor generații: nu aceea a solidarității, aceasta e foarte relativă și probabil, cât de curînd, vor începe să apară fisuri, fracturi etc., ci aceea a determinării și încrederii pînă în pînzele albe în propria obsesie. Lecție care, cu un număr variabil de decenii sau de secole ori poate chiar milenii în urmă, ar fi fost răsturnată: ca să fii autentic, trebuie să te îndoiști mereu de ceea ce simți și crezi. Nu se mai poate vorbi (și nici nu e timp) de așa ceva în epoca atotputernicilor reclame și a norilor informaționali. Aici există doar un fel de mutant dubitativ: noul prototip șterge tot ce a fost în urmă, la fel cum de pe ecranul monitorului dispare un text de care nu mai ai nevoie. Haină protectoare să-ți faci, de nu ești de pe aici, de pe lista *marelui acum*! Să nu care cumva să oscilezi, să te clatini, acolo, pe orbita pe care ți-ai ales-o! Cyborgii mișună peste tot și sînt înșelători, unii au chiar chipuri angelice. Recunosc postmodern(ism)ul după privire. Saturnienii nu au ce căuta aici, ei nu vor decît să se retragă într-o carte, o carte la care scriu și nu se mai termină și nu este văzută de nimeni. Problema ar fi: cartea pe care o scrii

este aceea pe care trebuie să și joci! Nu oricum. Nu așezînd-o cuminte, corect, cu gesturi anonime pe masă, ci avînd în spate un întreg eșafodaj regizoral. Paradoxul saturnienilor este acela de a intra în rezonanță cu fundalul, de a-i intui liniile de forță, dar, totodată, de a împotmoli în detalii. De aici poate deriva o teoremă cu valoare de epifenomen: individul cu priză colectivă este curățat de hambîțul de leader, dar asta nu înseamnă că ar împărtăși veleitățile maselor de manevră. Tot ce face el, ia, într-un fel mai mult sau mai puțin accesibil, forma avertismentului. Dacă acest avertisment are mari șanse să fie trecut la departamentul polemică, atunci cu atît mai rău.

Postmodernitatea este, într-un fel, perioada în care perdiția umanității este excesiv teoretizată – pornind de la conștientizarea acută a acestui fapt – însă din perspective care nu ajung niciodată la un consens și nici nu-și propun așa ceva. Miza ei este ștergerea completă a acestei conștiințe a eșecului inevitabil. Asta nu înseamnă a diaboliza esența postmodernității, ci doar a recunoaște una din constantele ei fundamentale: articularea pe relațiile de implicare și numai în situații rarissime pe cele de explicitare. Totuși, distanțarea de acea zonă a gratuității spirituale transformă orice simptom al perdiției, în virtutea unui relativism liberal sau a unui liberalism relativ, în preținse avantaje și mecanisme ale utilitarismului și funcționalismului generalizat.

Poate că șansa cea mai importantă, care ar trebui ridicată la rangul de obsesie, este aceea de a nu mai avea loc în vehiculul nici unei generații. Dar nici a ajunge sub roțile sale nu ar fi de preferat. Consider că fac parte dintr-o generație secționată. M-am format în spiritul unor valori – mă refer la cele asimilate în familie și la cele selectate

și sedimentate în imaginarul propriu, care sînt și cele mai puternice – niciodată oficiale, iar după '90, cînd au intrat pe rol altele, mi-am reconfirmat *paralelismul*.

După amiază mă lungesc în pat. Obicei rar, de pus la colecție. Poate de aceea, însoțit de surprize. Lecturez, deocamdată doar poemele, din VATRA, nr.11-12/ 2002, număr dedicat douămiștilor. Această revistă, de obicei o carieră sau o sală de marmură (depinde de...temă), se transformă acum, pe alocuri, într-o balastieră sau într-o haldă de steril radioactiv. E adevărat, pe ici pe colo mai sînt și metale rare (cîțiva echinoxisti, rafinați, nezugomotoi, concettiști, sînt binemeritate revelații; dar nu numai).

La început, senzație confuză, apoi ceața se risipește și îmi dau seama despre ce este vorba. Greață fizică. Las, pentru o vreme, cititul și greața dispare. Poate ar fi trebuit să încerc cu proza “celor care vin, care au venit”. Frecvența de recurs la operatorii scatologici se mai pierde acolo în masa mult mai amplă a textului. Proza taie greața? La fel cum prozacul taie depresiile, greața minții? Puțin probabil. Senzație de mățaraie împrăștiată pe șosea. Nu sînt un adept al vitezei, așa că am destul timp să panoramez. Deși sînt și imagini puternice (Potcoavă, Urmanov etc.), persistă efectul de indistincție. Îmi amintesc un sentiment asemănător încercat în prejma blocului unde locuisem pînă în urmă cu 22 de ani, în Bacău, am văzut acolo o grămadă imensă de cabluri, cordoane de cauciuc, fibre de oțel, prelungitoare, țevi, reduceri etc. Prea multe fire care nu duc nicăieri, oricum, nu spre ființă. Prea multe cabluri în care ființa se înclește și se împletește. Cît am putut îmbătrîni! Și ce mult mi-am dorit. Să o fac altcumva, cu stil, *doucement*. Orșicît. Prefer *nefirescul* dintr-un roman scris înainte de '89, așa cum își face tăcut bilanțul sub ochii femeii aflate în față și care probează deja, în gînd, cîteva obsesii și observă că îi vin ca niște îndoieli, decît actualele *dependențe*, să zicem, la alegere: *sînt dependent de o supradoză cu forma corpului tău*. După primul caz – glorie “irealizatului”! – visul putea începe (ceea ce nu e totuna cu a merge la culcare), după cel de-al doilea, orice aș face și indiferent de poziție, parcă mă trezesc dintr-un vis și stau cu capul între buzele generoase ale unei bude. Chestie de sensibilitate ? Mai degrabă de absență pe linie de la orele, ședințele, examenele și alte forme de deprindere a *ontologiei în grup (colectivă)*. Dacă secolul XXI va arăta precum o bună parte din nr.11-12 al VETREI, ar fi înțelept să fac un efort de concentrare, să scriu mai repede și să mă expediez/ teleportez în lumea de apoi.

Ioana SCĂRLĂTESCU

Mitologii XXI

Persefona

nopti de vară și gustul furtunii pe limbă. o simți mulându-se pe piele, căldură fiartă până la incoerență. ai fost odat-un copil cu ochi de căprior și pământu ți-era leagăn. ai fost odata captivă-ntr-o cușcă aurită a cărei cheie ai înghițit-o. rupe gratiile. sapă mai adânc.

ai țărna sub unghii și ceară topită în oase. trei semințe îți dăruiește și trei semințe consumi, zâmbetul tău la fel de ascuțit ca lama ce a despicat fructul în două. Nu ești condamnată, ci renăscută, iar el te-ncoronează cu noapte și te numește regină. nu ai să guști iarna niciodată ci ai să arzi lumea-n flăcări.

lucru ciudat cu cei născuți primăvara e că tînjesc după întuneric. flori îți înfloresc între coaste și vin îți curge prin vine, și-ntotdeauna ai urât muzica și dansul. nu un bărbat ți-a oferit libertatea, ai mușcat din ea singură. iubirea a venit după aceea. și la fel și restul.

un regat pentru un sărutat de soare. un regat pentru o bătaie de gene fluturîndă. te întreabă de ești a lui și tu spui nu, spui că nimeni nu poate să pună dop de ceară luminii.

Icar

ei spun c-o să arzi – că totul piere-n foc. toate cântările de *sfinte, sfinte, sfinte* de pe limba ta și încă n-ai învățat să-nghiți flăcări. pojarul pulsează înapoia coastelor tale, încercînd sa erupă. asta pățești dacă-nfuleci stele, dar mândria și dragostea se-ntrepătrund, când tot ce-ți doreai tu era libertate. Să devii lacom e o masă cu trei feluri, iar tu ești felul principal.

oceanul spune: vino la mine, copile. lasă-mă să-ți ostioiesc setea. lasă-mă să înnăbuș flăcările. tu – te-nalți mai departe.

în altă poveste, un băiat vrea sa devină Dumnezeu și e azvârlit din înalturi, arzând ca o stea căzătoare. poveste cu tâlc pentru copiii obraznici. de ce-ar fi povestea ta diferită?

ăsta-i secretul. poate că soarele te-a iubit și el puțin. poate că Helios a vrut sa te cuprindă-n brațe, dar muritorii de rînd sunt subțiri ca foaia de hârtie și au praf de pușcă-n vine. zeii chiar gustă o tragedie bună.

Meduza

o tragedie greacă în trei părți. când nu e monstru un monstru? când trebuie să te lupți cu zeii și să câștigi, când dinții-ți sunt ascuțiți ca spinii trandafirilor dar doar pe jumătate la fel de letali, când pământul se năruie sub greutatea jalei tale. nu ai fost niciodată menită sa fii pururi vie.

un bărbat pune mîna pe tine și pârâiașe roșii o iau la vale pe coapsele tale, săpînd adânc în urma lor. în aval și-ntre maluri. următorul bărbat care pune mîna pe tine se transformă în piatră. greu să simți milă când prin vine-ți curge venin. nimeni nu suportă o femeie care face spectacol din cât de mult sîngerează, așa că-i faci pe ei să sîngereze-n schimb.

întotdeauna șerpilor înlănțuiesc femeile de tronul iadului. în altă viață, poate că ai fi mușcat din măr. acum, aduni ce a mai rămas din tine de pe podea și expui capul lui Perseu ca trofeu. sabia era ascuțită, dar tu ai învățat să trăiești printre arme tăioase, ți-ai făcut casă din durere. bărbații nu vor înțelege niciodată, prea ocupați să poarte războaie ca să mai dea atenție și martirilor.

trebuie să fi avut un nume cândva, dar a fost uitat. trebuie să fi avut o inimă cândva, dar a încetat să mai bată. aici, în gradina ta de piatră, marmură ești și tu.

Ioan C. TEȘU

Singurătatea - maladie a lumii contemporane

„Nu este bine să fie omul singur pe pământ...”
(Facere 2, 18)

Un proverb african spune că „dacă vrei să mergi repede, mergi singur; dacă vrei să ajungi departe, mergi împreună cu altul”. Și cum la fel de adevărat este că „viața aceasta nu este un sprint, ci un maraton”, este bine să mergi împreună cu altul sau alături de alții, nu solitar. Francis Bacon spunea că prietenia dublează bucuriile și înjumătățește necazurile, intuind importanța pe care o au familia, prietenii, semenii, atât în momentele fericite, dar și în situațiile limită, din viața noastră.

Se vorbește astăzi, tot mai frecvent, despre atomizarea societății și alienarea omului, despre înstrăinarea și însingurarea ființei umane, despre starea de eșec, de gol sau vid existențial, pe care le trăiesc tot mai mulți dintre semenii noștri.

DSM IV (*Manual de diagnostic și statistică a tulburărilor mintale*, 1994, 2000) constata că, la data apariției lui, cea mai larg răspândită teamă a omului, pe întreaga planetă, nu era nici teama de diavoli, de moarte, de cancer, de boală, de șomaj, cutremur, nici măcar „teamă de teamă”, ci teama de a vorbi în public. Peste 56% din populația planetei o experimenta. Aceasta s-ar putea datora unor sisteme defectuoase de educație, așa-numitei educații reactive, care reacționa față de un comportament sau o conduită a elevului. Dacă elevul știa lecția și o reproducea fidel, profesorul îl aprecia cu o notă bună, iar părinții cu o recompensă, de cele mai multe ori materială. Dacă nu-și însușise cunoștințele evaluate, era penalizat cu o notă proastă, iar părinții mai adăugau și alte forme de pedeapsă, fizică sau privativă. Atât învățătorul sau profesorul, cât și părinții reacționau la atitudinea și la rezultatele elevului, respectiv, ale copilului - pozitiv, atunci când obține rezultate bune; negativ, atunci când nu erau cele așteptate.

În mod paradoxal, ultima ediție a DSM, ediția a V-a (apărută în anul 2013, în USA și tradusă în anul 2016, în limba română) a constatat că teama de a vorbi în public a fost surclasată de una mai viclenă și mai periculoasă – așa-numita „fobie” sau „anxietate socială”. Cu alte cuvinte, teama de ceilalți, teama de semenii, teama de „aproapele”. Ne temem de faptul că am putea fi priviți, observați, monitorizați și, astfel, apreciați, judecați, criticați, condamnați, etc. Or, această angoasă existențială, această fobie socială este efect al slăbirii spiritului de comuniune și solidaritate, de apropiere și conexiune. Locul său pare a fi luat tot mai mult de izolare, individualizare, alienare, înstrăinare, stări devenite comune pentru cei mai mulți dintre contemporani.

În mod similar, 14,7% dintre românii de toate vârstele se simt însingurați, cei mai afectați fiind vârstnicii. O treime dintre ei se plâng de lipsa celor dragi, de absența unui interlocutor, de sindromul casei sau a cuibului gol, mai ales după plecarea copiilor¹.

Singurătatea fizică și emoțională – predictor al bolii și al morții

Teologia ortodoxă, interpretând cuvintele Sfintei Scripturi, învață că omul este o ființă socială, dialogică, relațională, comunională. Omul nu a fost creat pentru singurătate. Adevărata sa împlinire se dobândește în comuniune. Însăși mântuirea nu se obține izolat și solitar, ci alături de alții².

Teologul francez Paul Evdokimov, reflectând asupra cuvintelor Sfintei Scripturi, în care autorul biblic notează faptul că Dumnezeu, văzând că nu este bine să fie omul singur pe pământ, i-a creat primul om – Adam, un ajutor pe potrivă, în persoana Evei, afirma că „singurătatea este cea mai grea suferință” și avea perfectă dreptate.

Monahismul ortodox nu neagă și nu eludează acest sens al vieții comunitare, ci îl depășește și îl sublimază. Dacă omul care trăiește în lume, mireanul, este preocupat de relația sa cu alții, monahul ortodox, trăind fie într-o obște monahală, fie în reclusiune sau pustnicie, își consacră și închină întreaga sa viață lui Dumnezeu, trăind, prin rugăciune, într-un dialog cât mai constant și mai curat cu El.

În plus, este la fel de adevărat că activitățile de performanță ale ființei umane se realizează mai ales în liniște și meditație. Este importantă valoarea echipei, dar s-a constatat că performanțele sunt scilicet geniale ale unor minți individuale, absorbite total de activitatea lor, care, apoi, împărtășesc celorlalți rezultatele. Dacă socializarea este o lucrare colectivă, creația și performanța par a fi mai degrabă lucrări solitare, în care autorul lor se adâncește în liniște și adâncă meditație.

Mai mult chiar, fiecare persoană are nevoie de un „timp al său”, oricât de fericită ar fi viața sa de familie și relațiile

sale sociale. Un timp personal pentru odihnă, meditație, rugăciune, pasiuni, fără, însă, a deveni un autist emoțional, absent sau indiferent la nevoile spirituale ale celorlalți. Este ceea ce se numește „singurătatea pozitivă”. Diferită de aceasta, însă, este „singurătatea negativă”, asumată de o persoană conștient sau ca urmare a unor disfuncții și dezechilibre sufletești, sau ignorarea, marginalizarea sau izolarea, la care o supun alții.

Încă din anul 1988, un articol din *Science* dezvăluia rezultatele unei metaanalize a datelor, care indica „izolarea socială ca factor de risc pentru îmbolnăvire și moarte prematură, la egalitate cu tensiunea arterială crescută, obezitatea, absența mișcării sau fumatul”³.

Singurătatea nu doar că afectează comportamentul persoanei suferinde, ci influențează hormonii de stres, sistemul imunitar și funcția cardiovasculară, iar aceste schimbări fiziologice, nu doar psihice, pot grăbi pașii a milioane de oameni către o moarte prematură⁴.

La fel de actuale și de interesante sunt constatările care arată că singurătatea are efecte profunde asupra stării de sănătate fizică și psihică a omului. Astfel, o cercetare recentă arată că „singurătatea ar mări cu 26% **riscul de mortalitate** și prevede că acest sentiment va deveni una din marile probleme de sănătate publică în societățile occidentale actuale, alături de obezitate și de consumul de substanțe ilegale. Indivizii nu s-au simțit niciodată atât de singuri ca astăzi, paradoxal, chiar cu folosirea democratică a noilor tehnologii (internetul, în special) considerate că facilitează contactele sociale. În cercetările științifice actuale, se descoperă cu greu impactul – desigur încă subestimat – asupra sănătății fizice și mentale al acestei dezvoltări a legăturilor virtuale și a superficialității lor: creșterea stresului, a riscu-

rilor de depresie și de dependență, fragilizarea sistemului imunitar, tulburare, tendință de a amâna, demotivare, etc. Nicio tehnologie, oricât de avansată ar fi, nu va înlocui trăirea viscerală a două corpuri prezente unul pentru celălalt, fizic și emoțional, o prezență esențială pentru sentimentul de a exista și pentru risipirea singurătății. Relația erotică securizantă este antidotul singurătății psihice și a traumelor afective. Ea favorizează exersarea activă a rezilienței, atât de indispensabilă vindecării⁵.

Un alt studiu, desfășurat pe o perioadă de peste 70 de ani, la Universitatea Harvard, a descoperit că „izolarea socială (chiar și când nu este însoțită de sentimente de singurătate) este asociată cu un **risc de moarte prematură mai mare cu 50% până la 90%**. Este aproape egal cu riscul în cazul fumatului și mai mare decât cel al obezitității sau al lipsei de efort fizic. Creierul nostru are nevoie de relații afiliative pentru a se menține în viață”⁶.

Asemănător, o altă cercetare desfășurată de către epidemiologul Lisa Berkman, director de studii privind populația, la aceeași Universitate Harvard, a descoperit că „**bărbații și femeile cu mai puține legături cu alte persoane erau de două până la trei ori mai expuse mortalității în următorii nouă ani de viață decât cei care avuseseră mult mai multe contacte sociale**. Oamenii cu mai puține legături sociale prezentau un risc mai crescut de moarte în urma bolilor cardiace ischemice, cerebrovasculare și de circulație, cancerului și a unei categorii mai largi de afecțiuni, care includeau cauze ale decedului de natură respiratorie, gastrointestinală ș.a.m.d.”⁷.

Singurătatea afectează funcțiile imunitare și cele cardiovasculare, pătrunzând chiar în cele mai adânci unghere ale celulei, alterând felul în care genele erau exprimate și devenind un predictor pentru alterările în transmiterea ADN, ceea ce conduce la modificări ale sensibilității celulei la circulația cortizolului, a cărei consecință este atenuarea capacității de a opri reacția inflamatoare⁸.

Și, ceea ce este și mai surprinzător, este faptul că recente cercetări în materie de neurocerebrologie, desfășurate în performantele laboratoare de la UCLA, arată că atunci când o persoană este respinsă, pe creierul său se activează aceeași regiune care înregistrează răspunsurile emoționale la durerea fizică reală - cortexul cingular anteroposterior⁹.

Aceasta arată că singurătatea nu este pur și simplu o stare sufletească, manifestată ca o lipsă sau ca un deficit psihologic, emoțional, ci are simptomele unei dureri fizice reale.

Pe de altă parte, aceleași savante cercetări au observat că, atunci când sunt întrebați asupra motivelor de bucurie sau de fericire din viața personală, majoritatea covârșitoare a oamenilor situează pe primul loc iubirea, intimitatea și afilierea socială, care depășesc dorința de bogăție sau de celebritate, ba chiar și dorința de a avea o stare bună de sănătate fizică¹⁰.

Așadar, «însingurarea socială» este distrugătoare pentru orice vârstă. Același rău pe care îl produc organismului uman fumatul, alcoolismul, lipsa exercițiului fizic zilnic și obezitatea îl face «izolarea socială»¹¹.

Cercetătorii au mai descoperit, însă, și un alt lucru extrem de important: nu doar simpla întâlnire și socializare cu alte persoane, sporovăiala, cleveteala sau pur și simplu schimbarea de impresii și păreri au efect pozitiv asupra stării sufletești a persoanei, ci doar acele **relații de calitate**, caracterizate de empatie sau congruență sufletească. Deci, nu numărul persoanelor pe care le cunoaștem, le întâlnim sau cu care socializăm, nici timpul pe care îl petrecem în compania lor constituie aspectul cel mai important, ci **calitatea relațiilor noastre, satisfacția subiectivă** pe care aceste relații ne-o oferă sau **însemnătatea** relațiilor noastre¹².

Sintetizând numeroase rezultate privind efectele singurătății și ale izolării, Dr. Dean Ornish, în celebra sa lucrare *Dragoste și supraviețuire. Relațiile bune vă oferă sănătate și o stare de bine*, conchide că „acestea ne afectează sănătatea în mai multe moduri: cresc probabilitatea ca noi să abordăm comportamente precum fumatul sau mâncatul în exces, care au un efect negativ asupra sănătății noastre și ne scad șansele de a face alegeri în stilul de viață care să ne îmbogățească viața, în loc să fie autodestructive; cresc probabilitatea de apariție a îmbolnăvirilor și a morții premature **din toate cauzele** cu 200-500% sau chiar mai mult, indiferent de comportamente și prin mecanisme diferite, multe dintre ele nefiind înțelese complet; ne împiedică să ne bucurăm din plin de viața de zi cu zi. Pe scurt, adaugă el, **tot ceea ce dă naștere unui sentiment de izolare duce de multe ori la îmbolnăvire și suferință. Tot ceea ce dă naștere unui sentiment de dragoste și intimitate, conectare și comunitate are virtuți tămăduitoare**”¹³.

De aici și recomandarea oamenilor de știință, de a cultiva cât mai des prietenii sincere și motivante, bazate pe compatibilitate de opinii și convingeri și, în mod deosebit, întemeierea unei familii, pentru a cărei fericire generală să lucrăm continuu.

1Studiul Irina CRUMPEI-TANASĂ, *Singurătatea*, în volumul *Relațiile intime. Atracție interpersonală și conviețuire în cuplu*, volum coordonat de Ștefan Boncu, Maria Nicoleta Turliuc, POLIROM, 2016, p. 72.

2O descoperire dintre cele mai importante, făcută în anul 1994, de către o echipă de cercetători italieni, este cea a neuronilor-ogindă, în baza cărora oameni pot empatiza, citindu-și unii altora dispozițiile și stările sufletești și putând ajunge, astfel, în rezonanță neuronală.

3John T. CACIOPPO, William PATRICK, *Singurătate. Natura umană și nevoia de conexiune umană*, traducere din limba engleză de Radu Șorop, Editura Vellant, București, 2018, p. 12.

4Ibidem, p. 21.

5Marc PISTORIO, *Spune-mi pe cine iubești ca să-ți spun cine ești. Cheia atașamentului sănătos*, Traducere: Alex. Vlad, Editura Niculescu, București, 2017, p. 19.

6Daniel Z. LIEBERMAN, Michael L. LONG, *Dopamina. Despre cum o singură moleculă din creierul nostru controlează iubirea, sexul și creativitatea – și va hotărî soarta omenirii*, traducere din limba engleză de Adina Avramescu, Editura Publica, București, 2019, p. 282.

7JOHN T. Cacioppo, William PATRICK, *op. cit.*, p. 121.

8Ibidem, p. 135.

9Ibidem, p. 24.

10Ibidem, p. 21.

11Ibidem, p. 69.

12Ibidem, p. 122.

13Dr. Dean Ornish, *Dragoste și supraviețuire. Relațiile bune vă conferă sănătate și o stare de bine*, traducere din limba engleză de Nicoleta Radu, Editura Curtea Veche, București, 2008, pp. 34-35.

Fragment de roman

Iar el a ieșit în ceardac, a dat cu busuioc și cu sare în grajduri, băteau clopotele-n cer, axul Cortului Roșu căzuse spre miazănoapte, Arhanghelița se pregătea de priveghi, pentru că cele două femei fuseseră prietene, chiar dacă iubiseră același bărbat, pe Domonco, dar se certa ca la ușa cortului cu Musculița, o altă iubire a învățătorului, pentru oful lor, dragostea pentru Domonco. Musculița se făcuse tare mândră și se prefăcea c-o aruncă-n hâu pe Pompilia, soțul ei, Muscă, premind, în acea vreme, o mare distincție din partea Academiei Agricole de la Sabasa. Cu acea ocazie Muscă a fost decretat ca fiind adevăratul creator al sfeclei albe, din soiurile Bonel și Cylindra, institutul pentru cultivarea soiurilor standard, din localitatea citată, numindu-l părintele legumiculturii românești. Distincții care nu l-au impresionat, (ia, niște tinichele, acolo!) în felul lui continuând moștenirea bătrînilor în calitate de Șef la cultura cepei de zahăr și a usturoiului antiinfarct, coborînd atît de des pe scara umană, încît jefuise culturile de primăvară și le transferase, fără facturi, unor persoane, (Aristița, pizmașă, îl pomenește pe Colonel și pe primul secretar Coman Roșu, ca fiind băgați pînă la gît în afacerea cu furtul din bunul obște) în înuturile de Miazănoapte. Numitul Liulea Andrei Cozma, martor cheie, mecanizator prim și ruterist, povestește și azi cum era chemat de urgență de tovarășul Muscă și primea ordine de încărcare, destinația mărfii și tăcerea. Musculița se mai certa cu Pompilia, dar ca prietene de pahar, și nu ca dușmance, cum au încercat să le instige denigratorii lui Onori și Muscă, ele învățau din mers ce-i virtutea, arta spectacolului, bete crită intrînd în același timp în scena de pe Cruceri, unde jucau tananica, un dans al dancilor, popor străvechi, care țopăiau cerînd parale cînd treceau boierii. Aici se bălăcăreau una pe alta, din aceleași motive erotice, amintindu-și, din citat în citat, că vor muri, la urma urmei, de aceeași boală, alcoolismul cronic, dependența de alcool fiind considerată o boală la modă, și fără tratament angajant. Cuvinte care au mușcat adînc din carnea sufletului ei zdrențuit deoarece Arhanghelița, în calitate de secretar general al organizației de femei, se angajase să susțină la Cort, pe acele tovarășe umilite de învățătorul Domonco (poreclit și taurul comunal), să le mustre, mai întîi, și să le dea un șut în cur de tîrfe, după aceea.

- Au încălcat condiția femeii, tovarăși!

Musculița, în aceste confuze împrejurări, primi ajutor mutual de la propria-i bunică care o apăra în fața oprobiului public. Ionițoaia a fost o femeie deșteaptă, chiar dacă a murit în umilință, spune Aristița, în raportul către esenieni, știa să-și acopere neamurile, iar pe Musculița, nepoata sa, a pus-o la respect în fața satului, care-o birfea că se culcase cu Ștefan Căcăcea, vărul ei, și se duela cu celelalte femei pentru Domonco.

După Plenara din 72, politicul a intervenit cu hotărîre și fermitate în inimile senine ale femeilor din sat, le-a pus centura de castitate, un articol la care Arhanghelul ținea mult, articol, declara **tovarășul**, desemnat să împiedice actul sexul infidel și posibila masturbare, cită vreme bărbații voștri vor fi plecați la muncă pe șantierul patriei, la mine (ironie, cu adresă la Strîmba lui Lepte, care din lipsa bărbatului se cam dădea în stambă) la activități politice și revoluționare, sau pentru a vă proteja de viol și diferite tentații. Dar ele s-au răzvrătit și-au apelat la bătrînul fierar Isachie Chiric, care le-a scos dinții, în calitate de stomatolog, și le-a topit fierul inimii, cu care erau subjugate. Arhanghelul a răspuns cu aceeași monedă, învățată la școala de partid din Pașcani, a ținut un discurs măsurat la Cortul Roșu, a lovit în tiparele trecutului și-a desființat instituția Handramalicului. Va compune el însuși acele teze și le va asuma în propriul *Manifest*. Știa că va întîlni opoziția Colonelului și-a tovarășei Sisica Filip, care, aproape sigur, se va întoarce din mormînt pentru a apăra drepturile de autor ale marelui Lenin, dar ce-i păsa lui, nu mai avea mult de trăit, doctorul Stein i-a descoperit o boală incurabilă. Aici Licadon produce prima licență de limbaj a operei sale, descriind cu lux de amănunte acel organ popular numit testicul, care, venit din latinescul *coleus*, parafrazează proverbul *bătrînețe, coaie crețe*. Tezele *Manifestului* au fost absorbite de *Tratatul asupra Comunsului Magic*, operă de maturitate, care a fost finalizată la vîrsta a treia, după revoluție, cînd nu mai folosea nimănui la nimic. Arhanghelul lucrase toată viața, în speranța

desăvîșirii acestui text, chiar dacă femeile încă-și scoteau ochii în teatrele de duzină din jurul satului. Schimbînd măștile între ele, aceste femei zălude aveau iluzia desăvîșirii, așa că, în drumul său spre Colectiv, le confunda cu niște fantome din copilăria sa obstructivă, nu mai știa care-i una și care-i cealaltă, și le înjura: blestemele.

Femeia lui Derbedeu s-a retras, nu avea cu cine să se certe, în timp ce Pompilia își odihnea capul pe umărul lui, invitînd-o pe Aristița la un pahar de vorbă, nașă, vino și bea, dar ești moartă, Pompilie, sunt, dar nu plec încă la cer, ce frumoasă-i viața pe pămînt! Masca vibra în amfiteatru și semăna cu moartea Arhanghelului.

- Dar, acest om e nemuritor, a spus tînărul Licadon, pecetluind gura mamei sale, cu somnul.

- Toți oamenii sunt muritori, fiule!

Era Tanganica, cea mai frumoasă femeie din sat, ca să joace aici, la Cortul Roșu rolul ei de femeie moartă.

După joc, a părăsit scena, și s-a întors acasă cu sentimentele ciuntite către trecut. Pompilia era beată sau moartă, cum să-și dea seama Aristița, cînd fratele ei plîngea lăngă consolă, și ea dormea, acolo, strangulată de vis, cu trupul contorsionat lîngă pat și cu rana sub ureche. Toate erau de neînțeles acolo, gîndea sora sa, la casa lui Filip, și nu știam cine-o să facă lumină în tot acest dezastru. Aristița s-a ridicat din stal și-a plecat către Lipova, spre un alt teatru, unde a văzut-o pe Ochioasa lui Duliman, cum izbea în pietre și se oțara la vrăbii. Și aceea era pusă pe ceartă.

- Tu l-ai pus la cale pe Jimbă să mă lase-n mijlocul jocului de rîsul lumii!?

Aristița nu știa ce spune femeia aceea, ea privea cerul și nu putea îngădui moartea Pompiliei. Iar Onoriu era obligat să spună adevărul.

- Nu știu ce-a avut Jănică în capul lui, spuse scurt, eu am auzit cum cînta, și nu știu ce cînta: *Fugi, urîto,*

de la mine/ Că mie alta-n loc îmi vine / Mai frumoasă, mai ochioasă, / Nu ca tine-o răpănoasă.../

Teatrul cel nou se ridica dincolo de Rîpa lui Chiric, către Lipova, și nimeni nu apuscase să știe ce s-a întîmplat la casa lui Filip. Cearta dintre cele două femei a izbucnit din te miri ce, pricinii cu care suntem încărcăți de cînd ne naștem pînă închidem ochii. Cînd vrăbiile au tăcut, cele două femei și-au schimbat măștile între ele, ca să joace în scena din Cort rolul vieții lor, Ochiasa rămînînd în așteptarea deznodămîntului, Aristița imitînd-o pe Antigona, din ultimul ceas al ființei ei nevinovate, a circumscris dialogul volatilității obscure a timpului, Licadon fiind atît de aproape de fîntîna lui Baibu încît se minuna de jocul sorții, ascultînd tălgăile oilor și zbieratul iezilor, din turnurile de alabastru. Femeile sporăvăiau și el rîdea.

Erau versuri rupte din inima folclorului anodin, masca Aristiței continuînd recitalul pe aceeași temă disculpativă: ce-ai căutat aici, de ce-ai venit să te măriți cu băiatul lui Pontiu Pilat! Și după acest recitativ uniform, vrăbiile s-au crucit de tîria actelor care-au urmat, niciunul nu semăna cu celălalt, dar toate alcătuiau un tot, ca urmare a balamucului care-a urmat în scena loviturii fatale.

Onoriu s-a trezit din somn, a pipăit stinghia patului, dar nu mai auzea nici un zgomot, nici somnul ei, nici neliniștea, scoală, femeie, a spus, se face ziuă! Dar vrăbiile au făcut un unghi sub soarele calp, în casă a intrat o femeie, și încă una, toate cu fețele acoperite, și-au dat de trupul ei rece și de somnul ei viu.

- Femeia ta a murit! au spus și-au așezat trupul ei în copaie, și l-au spălat, și ce tînără arăta Pompilia în bătaia luminii.

Iar Arhanghelul nu credea o iotă din ceea ce se zvonea, că una, că alta, de treaba asta se vor ocupa forțele de ordine. Și mulții realizau, *la trecerea lui abia observabilă*, pe drumul satului spre Colectiv, că El murise din nou, deși ținea biciul în mînă, și lovea crupa calului.

cutia cu scrisori

Ultima singurătate a Gabrielei Omăt

S-a stins la București, în toiul verii, într-o discreție absolută care era un dat al ființei ei, una dintre edițiile noastre de primă mână, Gabriela Omăt. Era o șansă, mai mult decît atît, un privilegiu să ai parte de o asemenea parteneră dacă voiai să publici la „Minerva” un manuscris. Mi s-a întîmplat și mie să mă pot lăuda cu un atare favor al sorții atunci cînd, grație și profesorului Paul Cornea, îndrumătorul meu la teza de doctorat, am depus la editura mai sus-amintită manuscrisul care va deveni, după ceva trecere de vreme, o carte: *Semnele lui Hermes*.

S-a împrietenit cu textul cu toată buna ei credință și cu o forță parcă de neoprit. Luptându-se cu scepticismul care îmi dădea târcoale a știut să mă facă să-mi recapăt încrederea, ca să putem depăși inerentele avataruri. Căci, precum în povești, cineva sau ceva se tot pune de-a curmezișul. Și-atunci, mai poți avea sorți de izbîndă?

Mă despart greu de imaginea Gabrielei Omăt, mai complexă decît am reușit să o înfățișez. Își dorise, fie-mi iertată dezvăluirea, ca la terminarea Facultății de Filologie să rămână, cum i se cuvenea, la Catedră. Jocurile s-au făcut altfel, așa încît Gabriela Ștefana Omăt a trebuit să accepte provocările unei alte profesii. A făcut-o, în orice caz, cu un profesionalism impecabil. Dacă pe noi, cei care i-am fost în preajmă, ne încearcă poate un regret, e acela că, dăruindu-se unei munci fără preget, nu și-a investit calitățile remarcabile în studii, în volume care să o reprezinte.

Pe raftul bibliotecii care poartă pecetea Gabrielei Omăt s-au adunat totuși câteva titluri cu care orice editor s-ar putea mândri: Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935-1944* (1996), scos la lumină împreună cu Leon Volovici; E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare* (1993-2002), vol. 1-6, în cooperare cu Monica Lovinescu, Alexandru George, Margareta Feraru.

S-a hotărât tîrziu, și ca să le dea o satisfacție celor care o prețuiau, să-și susțină – vegheată de profesorul Paul Cornea – doctoratul. O comisie de elită a dat prestanță evenimentului. M-am bucurat pentru succesul editoarei mele de mai demult, proiectat curînd într-o lucrare remarcabilă, în două volume: *Modernismul literar românesc în date (1880-2000)* și *texte (1880-1949)* (2008). O contribuție de substanță la fel ca teza ei, redactată în luptă cu timpul: *Lupte literare interbelice: Polemici, campanii și controverse asupra canonului literar românesc în secolul XX, decenile IV-V*.

În ultima vreme, dialogurile mele cu Gabi Omăt s-au restrîns. De-ale vieții... Era suferindă și, probabil, împresurată de neliniști, pe care nu le împărtășea orîșicui. A trecut, cu bravură, prin una sau două operații și se părea că a obținut un răgaz întremător. A fost însă o stratagemă a Destinului, una dintr-acele viclenii care te fac să lași garda jos. Să-ți dai în vileag vulnerabilitățile.

Au rămas, dacă ar fi să filtrăm lumea poate că nedată întru totul la iveală a Gabrielei Omăt, iluzii, proiecte și, în ce mă privește, amintiri a căror dominantă rămîne tristețea.

Adrian Dinu RACHIERU

redimensionări

G. Călinescu, un „vultur în colivie” (II)

Reputat călănescolog, devotatul N. Mecu, admirabil în efortul său restituitiv, invocă – explicativ – uriașa *capacitate de autoiluzionare* a celui care, într-un interviu luat de I. Biberi (1945), mărturisea: „gândim, clădim și scriem pitic”. Încât, „ascuns” în masa anonimilor, cum fals preciza, acceptă un șir de umilințe și numeroase „concesii tactice”, sperând să-și salveze, astfel, opera, dovedește râvnă în a se „clarifica” politic, participă, cu pana-i genială, la bătlăile politice, susține campanii și atacuri, slujește noii diriguitori („forțele progresiste”); se înregimentează „în stilul lui personal, adică urieșesc” (Ungureanu 2007 : 91). Repetat, se explică, compune nuvele și romane, lansează directive și mari proiecte, îmbibate de enciclopedism, „citind literatură”, nu tocmai pe placul corifeilor realismului socialist. Știe, însă, și o va spune, voalat sau răspicat, pe suportul fanteziei sale delirante, cu asocieri șocante, în lungi peripluri: „din constrângere nu iese decât maculatură”. Încât, dorința sa de poziționare „corectă”, nu prea rimează cu cerințele; el se simțea bine în bibliotecă, acolo „febricitează”. Sau în *turnul de fildeș*, înțeles nu ca loc de refugiu; are nevoie de distanțare pentru „a scruta umanitatea”, adoptă „o atitudine necesară pentru observație”. Evident, nu de carierism poate fi vorba în această, totuși, aservire, fluturând „vise aburoase”. Iar blocarea reeditării faimoasei *Istoriei*, l-a favorizat, credem; altminteri, G. Călinescu ar fi introdus în corpul lucrării, presupunem, revizuirile cerute de corifeii dogmatismului, însoțind adăugirile aluvionare, sub raport documentar, întocmite acribios în cazul „minorilor”, îndeosebi, dezechilibrând-o riscant. Avansăm o atare supoziție deoarece Călinescu, intrat în corul lăudătorilor, risipea articole infestate ideologic, acele texte „de isonar”, cum nimerit le botezase Marian Popa. Pomenitul encomiu stalinist fusese precedat de alte ieșiri sovietofile în *Națiunea*; cele trei săptămâni petrecute în URSS (1946) vor rodi editorial în notele de călătorie din *Kiev, Moscova, Leningrad* (1949), iar procesul liderilor PNȚ i se păruse jurnalistului Călinescu, „fără interes spectacular”! Încât acest *cinism estetizant* putea fi suspectat chiar de „iresponsabilitate ludică”. Totuși, înrolat în „tabăra progresistă” după o „convertire subită”, crede Andrei Terian, criticul va fi atacat cu stăruință (purism critic, estetism, „jidovit”, francmason, geniu capricios, caracterul „neștiințific” al Istoriei, oportunism, mai încoace), rulându-se vechi etichete, precum impresionism versatil, resentimentar, ciclotimic (deci injust), plebeism (prin condiția bastardă), servilism etc. Critica „pură”, motivată strict estetic, acuzată de un Vicu Mândra, în ianuarie 1948, expresie a utopismului unui umanist hrănit cu clasicități, coexistă cu simpatiile stângiste, a unui *fond de stângă*, cum zice N. Mecu, întreținând un „discurs dublu” (Terian 2009 : 371). Mizantropul devenise *un strateg*, pășind pe un „teritoriu nou”, pledând înfocat pentru „cultura masselor”, oferind, prin acest *declic*, soluții „realiste”, asortate moralismului civic al noilor stăpâni. În mai 1948 va fi titularizat academician (odată cu A. Toma), după ce, anterior, primise *Tribuna poporului* și fusese numit, prin decret, profesor la Universitatea ieșeană (1944). Va fi transferat apoi la București (1945), va conduce *Națiunea*, va fi deputat de Botoșani și Brăila, recompensat, așadar, pentru serviciile aduse, în pofida unor derapaje. Treptat, însă, va fi „reduc la tăcere”, eliminat din Universitate (ianuarie 1949) și detașat fantomatic, reparatoriu, la Institutul de istorie literară și folclor (inexistent, înființat la 3 martie 1949 și aflat, informa I. Oprea, în „peregrinări”). Încât, „divinul critic”, o formulă „grotescă”, zice A. Terian, inventată de Eugen Barbu, are motive să intre în alertă. Mulți dintre foștii dușmani, metamorfozați în aliați slugarnici, o duc bine. Cum rezolvările dorite întârzie, „se târăgănează”, cere ajutor și va fi invitat „la o convorbire” cu liderul PMR, în 3 martie 1960. Stenograma discuției, pornind de la tergiversarea tipăririi *Scrinului negru*, roman blocat pentru numeroase „lipsuri”, evidențiază ridicolul situației. Dej-cititorul, înțelegând sever literatura ca exercițiu propagandistic, îi cere să fie „criticul propriilor lucrări”, frontal ideologic neadmițând coexistența pașnică. Repliat, prozatorul își însușește observațiile, promite corecții, constatând deloc placid: „noi îmbătrânim, ne depășesc evenimentele” (Tugui 2006 : 231). „Încât lucrurile, conchide Călinescu, trebuie făcute îndată”¹⁾. Peste un an, în 1961, Monica Lovinescu observa că romanul precedent, *Bietul Ioanide* (1953), fusese violent atacat deoarece acolo „nu se zărea picior de comunist” (M. Lovinescu 1990 : 16). Notând că G. Călinescu juca „pe o mitologie de copil teribil”, Monica Lovinescu va sancționa ispita acestuia „de a se crede un geniu”, „sculptându-se în Ioanide” (M. Lovinescu 2014 : 221). Poate că nutrind ambiții politice (mărturisite), Călinescu dezvoltă o „filosofie a oportunismului” (cf. Gheorghe Grigurcu), convocând „probe ideologice” nu prea convingătoare. Pare „pe linie”, dorind a fructifica șansa reintrării în circuitul public. Dar „sinceritatea” lui e discutabilă, rămâne *un incomod*, pare mai degrabă un „adversar *intra muros*” (Terian 2009 : 373). Serialul lui I. Vitner, replica lui Ion N. Bălănescu, „influențele cosmopolite”, denunțate de L. Răutu (1949), examinând vigilant, sub lupă ideologică, contribuțiile călănesciene, trezeau rezerve, nu fără consecințe. Evident, Andrei Terian are dreptate: sunt opinii exprimate, deci „asumate”, sinceritatea lor rămânând o problemă morală, nicidecum critică. Călinescu poate fi citit, neîndoios, printr-o grilă subversivă, încercând a împăca programul

clasicist cu ideologia „progresistă”, sensibilă la „țipetele cetății”. Se declară învățăcel silitor, cultivă literatura angajată, se retușează, dar inconsecvențele deranjează. El rămâne, înainte de orice alt calificativ, *un temperament fugos*. Bineînțeles, capricios și oscilant, imprevizibil, înțelegând „închiderea în turn” ca fază artistică; în rest, vremurile noi îi oferă numeroase „prilejuri de expansiune” și sânguinciosul Călinescu, deși „elev recalitrant”, se dovedește recuperabil. Și foarte harnic. La 9 decembrie 1955, după o vizită „lămuritoare” a lui G. Ivașcu și P. Tugui, va începe colaborarea la *Contemporanul*, inaugurând *Cronica optimismului*. Și oferind, săptămânal, câte „un elaborat subiectiv”, câteodată ghilotinat (de cenzorul G. Ivașcu, se înțelege); „cam prea-prea”, se plânge, uneori, Călinescu, dar înțelegerea (profitabilă bănește) rezistă, deoarece, aflăm, „în Republica muncitorească tristețea trebuie alungată” (v. *Arta nu e gratuită*, 1959). Nici vorbă, însă, ca forurile să fie „speriate”, cum insinua George Muntean, de ideea acestei cronici săptămânale. Oricum, probă de solidaritate cu breasla, în preajma Congresului scriitorilor din R.P.R.; convența e dubioasă, deși criticul, pasionându-se de tot, e binevoitor și ascultător. Iată că universalul călănescian, aparent haotic, ordonat de o viziune clasicizantă, suportă „însuflețirea spontană” a convertitului, încântat de edificarea noii lumi. Mai mult, sunt convingeri intime, vrea să ne asigure Geo Șerban în *Cuvânt către cititori*, nicidecum un „oportunism plat”, ca la atâția alții. Într-o scrisoare către editorul Al. Rosetti, considerat, pe drept cuvânt, „un noroc pentru epoca noastră”, Călinescu se mărturisea: „alții vor fi acomodați, eu nu” (Călinescu 1999 : 190). Personalitatea sa, de strălucitor polimorfism barochizant, este, într-adevăr, imposibil de a fi redusă la un strict conformism interesat, de utilitarism imediat. Chiar anexat, sentențios, exhibiționist, cu „rezolvări netede”, „urmărind efecte”, Călinescu, percepend „nesățios” lumea ca teatru, vădește o teribilă capacitate de iluzionare și inflamare, sfârșind în *automanipulare*. Subscrie campaniei civilizatorii sub stindard partinic, se simte firesc în compania cârților, fără a cădea în „umoare antropofobă”, recunoaște că eticheta *mizantropului* a fost o biată „socoteală redacțională” doar; totuși, în ochii urmașilor (a unora), cârtărul face figura unui „maestru detestat” (Negoieșcu 1991 : 187). Concesiile, paradoxal, merg mână în mână cu estetismul excesiv.

Este instructiv să urmărim, pe scurt, comentariul călănescian, într-o petiție adresată lui Iorgu Iordan (6 octombrie 1948), prin care se recuză – ca profesor-examinator – de la o „confruntare” (probe parțiale și de licență) cu studentul Vicu Mândra-Lewis. Respectivul student, „fizicește un necunoscut”, „nesemnalat niciodată la cursuri și seminarii” (Călinescu 1999 : 338), l-a atacat în *Flacăra* (nr. 15/24 septembrie 1948), invocând „rezistența” Universității, prin catedra de literatură română veche și cea de literatură română modernă, la „ideologia clasei muncitoare”, preferința pentru „gimnastica speculației de idei” (deșarte), prezența „babalărilor tipicari”, neputincioși de „a se spăla de rugina trecutului”, plus perspectiva eliminării, împlinită, se știe, „o augurare sumbră”, scria, încă nealertat, Călinescu, refuzând, așadar, a-l examina, neavând „căderea pedagogică” de a fi obiectiv. Considerând că o critică „deferentă și de bună credință (ceea ce, evident, nu era cazul) este admisibilă și din partea studenților”, Călinescu notează: „Este hotărât că noi care luptăm politicește pentru ideea progresistă, care facem *sforțuri leale pentru a ne așeza în pasul vremii* (subl.n.), primim critica celor competenți și cerem îndrumări” (Călinescu 1999 : 338). Un Călinescu permeabil, disponibil, cercetat în rama timpului său, supus presiunilor contingentului, nu mai pare a profesa „idei eline”, tratând prezentul „grecește”, cum declara în decembrie 1944. E gata de a primi *îndrumări*, face „greșeli mari și gesturi mari” (C. Ștefănescu 1996 : 36), în perspectiva promisiunilor de revenire. Tot Călinescu scria: „Dar când asupra criticului se exercită o apăsare socială ce-l împiedică să spună adevărul, o *amânare* se impune”. „Amânarea”, mai presus de voința lui, a venit în cazul fabuloasei Istorie, fixând tabla de valori, blocată lungă vreme, ținută sub embargo, rămasă necunoscută, din care va trage, în 1945, un *Compendiu*, contractat deja; prompt, I. Ludo va cere retragerea lui. „Marele Gim”, cum îi spunea, printre alții, Al. Piru, cronicar „prin accident”, urmărește – cât de cât – producția curentă, produce texte elogiase și „anexe de documentație”, ar vrea, negreșit, să aducă la zi marea Istorie, revalorificând, sub paravan ideologic, moștenirea culturală. Dar el, recunoaște tacit, nu avea o „noțiune netedă” despre realismul socialist, filiația cu clasicismul provoca dificultăți chiar unui mare imaginativ, apt de „a fictionaliza orice temă”, cum preciza Eugen Simion. Sinteza sa, apăsât-personală, suspectată că ar trăi din „adițiuni”, cu împrumuturi masive din Iorga și E. Lovinescu, afirmau răuvoitorii, scapă, așadar, „influențelor de ocazie” (cf. M. Ungheanu), maltratările conformiste. Evident, fire explozivă, în plină forță de creație, se dovedește, prin tributul scriptic, un intelectual „visător de marea existență”. Deplânge frica de monumental, „cheltuiala dezordonată de forțe” într-o țară care era o „adunătură de bordeie”. Biruindu-și ezitățile și obscuritățile, cu un optimism debordant, pledează pentru o *lume inevitabilă*, devenită un „inepuizabil” șantier, slăvind regimul de democrație populară, „drumul urcător spre noul umanism” (v. *Tinerțea cântecului*, în *Contemporanul*, 12

februarie 1960). Și, în sfârșit, luminat asupra concepției socialiste, recunoaște că „în primele zile, realismul socialist n-a fost înțeles cum trebuie” (Călinescu 1972 : 163). Aspectul *artă* cade în plan secund, accentul se mută „în mod hotărât pe eroul pozitiv”, ideologia este esențială; dar ea trebuie să devină creație, zice criticul, predând *Puțină estetică socialistă* (v. *Contemporanul*, 14 august 1959). Și concluziv: „numim realistă literatura ridicată pe adevăr”, într-o fatală succesiune istorică: realismul clasic, realismul critic, realismul socialist. Pentru a încheia convins: „De la literatură nu cerem lecții de marxism-leninism, ci exemple de viață întemeiată pe marxism-leninism” (Călinescu 1972: 165).

Observăm că *strategia adaptării*, căzând în comportament schizoid, încearcă o reconciliere, vindecând „fractura” călănesciană. În *Prefața la Compendiu*, G. Călinescu recunoștea franc: „ca om politic nu poți fi critic, ca critic nu poți fi om politic”. Încearcă a-și păstra independența critică (acuzat, se știe, de I. Vitner sau N. Moraru, că ar profesa hulitul „estetism maioreșcian”) și dovedește obediență ideologică, inflammat activism civic, respingând, declarativ, agorafobia. Dar rectificările, câte sunt, merg pe linie factologică, evitând complicațiile politice; sunt abundente glosări folclorice, se preocupă, documentaristic, de scriitorii minori (din trecut), densificând referințele culturale. Laboratorul său, mărturiea Cornelia Ștefănescu, nimeni alta decât agenta „Maria Săndulescu”, „serioasă ca un mausoleu”, în ochii criticului, cea care „a stat în preajma lui”, copiind multe texte călănesciene (cu adaosuri și reformulări pentru ediția a doua a *Istoriei*, întocmind și Dosarul *Scrisului negru*, cu „documentația materială”), dovedește această caznă continuă. N. Mecu ne-a oferit, recapitulativ, „studii de genetică, variantistică și receptare”, probând travaliul unui ins traumatizat, nu doar din pricini biografice (ocultate, ca fiu natural al Mariei Vișan, adversar al textelor confesive, respingând, mefient, indiscrețiile). Și clamând sigur pe sine: „opera unui scriitor este scriitorul însuși”. Crezând chiar că are intelectul *presbit*: „vede clar numai de la distanță”. Or, tăvălugul evenimentelor l-a infirmat. G. Călinescu (1899-1965), adică *bietul Ioanide*, gândit „în prelungirea simbolicului Șun” (Călinescu 1985 : 15), dezvoltând simțul comunitar, a fost, recunoștea criticul în ultimele luni de viață, internat la sanatoriul Otopeni, un „vultur în colivie”. Adică un Călinescu concesiv, pliat dezideratelor, nescutit, însă, de foarfecele cenzurii. Teatrul, grandilocvent în gesticulație și modulație, sedus de plăcerea jocului, el practică *hedonismul estetic*, cum suna o sentință lovinesciană; și rămâne o „singularitate extravagantă” (Terian 2009 : 662), deloc pe placul fostului elev, Adrian Marino, vehement în a denunța „falsitatea relației”. Cândva, apărând alături de alți „călănescieni” (Al. Piru, G. Mărgărit) „o carte mare” (negreșit, *Istoria*), Marino, degustat, iritat, se desparte de cel pe care-l admiraše pentru spiritul de independență, constatând incompatibilitatea, imensa farsă, „marele eșec”. Refuzând condiția de „satelit călănescian”, hermeneutul stabilit la Cluj va dezvoltă o altă viziune, eticheta călănescianismului fiind o „tinichea absurdă” (Marino 2010 : 53). Odată cu articolele „subit politice”, penibile, vădind o comunizare accelerată, pentru Marino murea o iluzie. Cinic, cabotin, megaloman, G. Călinescu produce, prin docilitate și febrilitate gazetărească, un „trist document de epocă”, respirând aerul ei ideologic, infestat, încolțit de garda politrucilor. Fiindcă, în pofida „tributului” achitat conștiincios, oferind *texte pedagogice*, deși deputat și academician, el, ins impulsiv, dificil, spectacular, „suspect”, cu lacune ideologice, „epurat”, nu poate să se exprime cum ar dori. Vănat, cenzurat, „procustizat”, „izolat”, după vreaea lui Leonte Răutu, cum informa D. Micu, trezind admirație și respect paralizant la Institut (minus D. I. Suchianu, care, totuși, va recunoaște că „avea ceva de demiurg”), G. Călinescu este, paradoxal, ca figură prestigioasă, de recunoaștere publică, o *victimă* în noua orânduire.²⁾

¹⁾ Într-o carte cu miză polemică, propunând expediții erudite în „istoria ocultă” a literaturii noastre (v. *Literatura luciferică*, Editura *Cartea Românească*, 2010), Radu Cernătescu, războindu-se cu estetismul călănescian (dogmatizat, reductiv, inaderent la „subterana conotativă”), avansează opinia că *Scrinul negru* ar fi „primul roman proletcultist”! Recitind stenograma, Alex Ștefănescu îl va „compătimi” pe G. Călinescu, deplângând „cu înduioșare” strădania („întristătoare”) a marelui critic de *a simula*, acceptând „îmbunătățiri” și cerând ajutorul Partidului, deoarece, recunoștea Călinescu, „sunt lucruri pe care nu le putem pătrunde” (v. Alex Ștefănescu, *Când Gheorghe Gheorghiu-Dej îl tutuiește pe G. Călinescu*, în *Români literari*, nr. 32/2019, p. 16). Tot Alex Ștefănescu vedea în „oportunistul” Călinescu un „mare inoportun al momentului”, considerând că vasta sa operă „merita apărută chiar și prin compromisuri” (Ștefănescu 2005 : 55).

²⁾ Însoțit de un Eckerman bucovinean (poetul Constantin Hrehor), Dimitrie Vatamaniuc, oferind informații de maximă credibilitate, povestește (v. *Convorbiri sub scara de îngeri*, 2010) despre climatul acelor ani la Institut, cu faimosul doctorat susținut în februarie 1957, despre spectacolele, excursiile documentare și umorile călănesciene, toleratul profesor aducând, într-o epocă sufocată de dogmatită, „o trambă de aer proaspăt” (Ungheanu 1985 : 351).

Seria a IV-a

Despărțirea de Matrioșka

2. Racla și Mausoleul

Când au ajuns prima oară la Moscova, în 1983, au vrut să chiuilească de la vizita mausoleului lui Lenin. Acolo se presimțea vântul schimbării, singurele portrete ale noului conducător (Andropov, fostul șef al poliției secrete) le-au văzut în holul hotelului, în format de carte poștală. S-au rătăcit de grup în ȚUM* sau GUM** cu gândul de a-și regăsi tovarășii la autocar după terminarea sus-numitului pelerinaj. Dar vigilența colectivă le-a contraccarat planul: când li s-a observat lipsa, ochii de șoim (al patriei) din dotarea unui chirurg i-au localizat la colțul străzii pe care se pregăteau să hoinărească pe cont propriu.

Au urcat spășiți în autocarul care i-a dus rapid la zona de acces a monumentului. Grupurile beneficiau de ceea ce francezii numesc «coupe-file», coada turiștilor fără rezervare era efectiv «tăiată» pentru a permite intrarea tribului Inturist. S-au trezit astfel în vecinătatea unui mic trib de francezi sosiți acolo ca turiști individuali, reuniți de hazard (se întâlniseră pe Arbat, zona artistică stradală a Moscovei, cu aparență boemă) și de magnetul limbii comune.

Stăteau la coadă de la primele ore ale dimineții - miezul zilei era vizibil după poziția soarelui și era perceptibil în nerăbdarea hoardei noastre de a ajunge la restaurant. Nu-i adusesese nimeni - deși în grupul nostru se zvonea că vizitarea mausoleului era obligatorie și pentru turiștii apuseni. Și nici măcar nu erau comuniști - cum susțineau cei care-i auziseră vorbind franțuzește și erau siguri că numai membrii acelui partid veneau acolo, alături de grupurile din «lagărul socialist» și din diversele republici (unionale, autonome) din vastul imperiu ideologic.

Ce părere ...?

Mare ne-a fost mirarea observându-i de-a lungul și de-a latul celor câteva minute cât am putut discuta cu ei. Erau în fața noastră, vorbeau liniștit, nimic din verva românească - potolită doar de intervenția unor agenți de pe marginea rândului de vizitatori. Nici unul dintre francezi nu purta «ținută de vară» (pantaloni scurți, tricouri menite a evidenția bustul), spre deosebire de câțiva dintre camarazii noștri, extrași din grup de oameni în costume de culoare închisă și puși să ne aștepte în zona de acces - fuseseră avertizați ce riscă, dar au bravat consemnul, ceea ce n-ar fi făcut în țară la o «vizită de lucru» a celui Nenumit.

Pentru turiștii apuseni, Mausoleul era un loc de pelerinaj unde respectă regulile băștinașilor. Cei cu care am vorbit fuseseră în pelerinaj și la Lourdes, nu-l idolatrizau pe Lenin, veniseră să vadă ce se întâmplă. N-au fost scandalizați nici de controlarea genților (cu precădere a celor suficient de încăpătoare pentru un aparat de fotografiat), nici de gesturile energice ale celor având sarcina «atenționării» vorbăreților zgomotoși și impunând tăcerea pe ultimele zeci de metri ai parcurșului). Și nici măcar de faptul că, în cazul cuplurilor, femeile erau așezate la stânga bărbaților, ceea ce apropia intrarea în monument de o ceremonie religioasă. Militarii din gardă, dispuși la intervale regulate pe ultima porțiune a traseului, păreau clonați: înalți, aceeași corpolență, imposibil să faci distincție între chipuri în intervalul infim cât ajungeai să-i vezi, iar privirea lor reglementară trecea peste șirul de vizitatori, orientată la patruzeci și cinci de grade spre dreapta. Nici un zigomatic nu-și manifesta veleitățile cinetice pe figurile lor; păreau păpuși de ceară așezate acolo de mâna invizibilă a organizatorilor cultului. Este tot ce ne-a rămas din acel pelerinaj impus, trupul mumificat al lui Lenin era un detaliu în acel parcurs inițiat unde rigoarea formală a ortodoxiei rusești fusese plagiată pentru un cult ateu.

1987, Mărășești, toamnă târzie

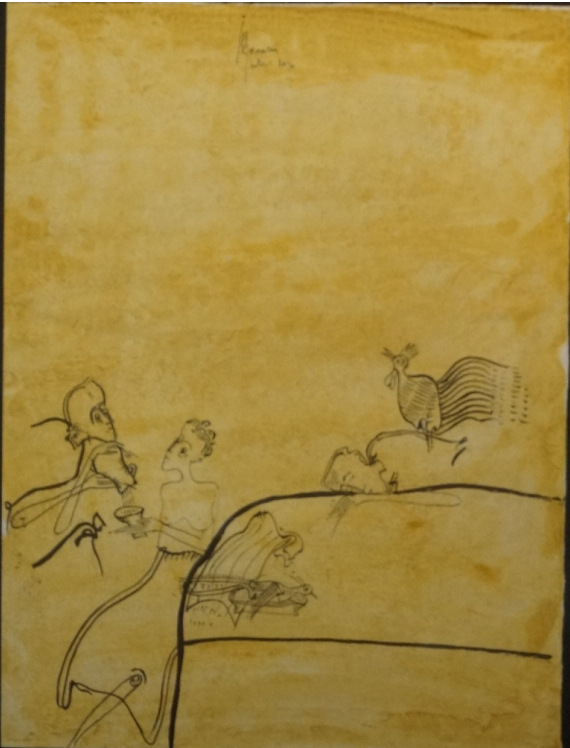
Ai sub îndrumare o sută de elevi metalurgi, îmbrăcați în uniforme bleu-ciel, subțiri, nepotrivite pentru vremea umedă care-i va mura pe toți, amestecând ploaia cu fulgii. Memorialul eroilor din primul Război trebuia să fie în acel an cadrul depunerii jurământului de credință față de patrie a unei delegații organizate de comitetul județean UTC.

Ținutele modeste ale militarilor din corpul de gardă, lipsa de rigoare a punerii în scenă a momentului festiv te-au șocat. Ajuns acasă, a trebuit să faci un tratament-șoc pentru a evita pneumonia. N-ai aflat niciodată câți elevi – din cele vreo două mii aduși în acea duminică la Musoleu de «tinerii de profesie» - rezerva de cadre a partidului iubit, a gestionarilor de piețe și de «organizații sindicale» au avut probleme de sănătate după memorabilul eveniment.

Ce părere ai...?

2013, Catedrala Mitropolitană din Iași

După slujbă, o ceremonie de absolvire a Facultății de Teologie ortodoxă. Încerci să surprinzi momentul cu ajutorul Canonului care te însoțește când ieși în oraș. Tragi cu ochiul spre profesioniștii de la TV Trinitas. În atmosfera generală a lăcașului de cult (ținuta credincioșilor, costumele de Gaudeamus Igitur ale absolvenților) aspectul echipei de filmare e șocant: pantaloni trei sferturi, tricouri colorate, ai zice că s-au pregătit pentru

mers la pescuit pe malul bălții, ziua e caldă. Un an sau doi mai târziu mergi să vezi cu ochii proprii (nu cu ai «Antenelor») momentul scoaterii raclei Prea Cuvioasei Parascheva. Echipele de filmare sunt așezate în mod strategic, ca la un eveniment sportiv, ținuta e pe măsură (șapcă de baseball la cameramenii). Camerele mobile se ȳesc deasupra mulțumii, știi că peste două ore, ajuns acasă, vei vedea reportaje cu mulțimea care se bate pentru a fi mai aproape de raclă, că - dacă faci zapping - vei avea în fața ochilor întrecerea capitalistă (cea socialistă era în uzinele patriei) între fabricile de știri (News Factory): care dintre ele va obține «imaginea zilei», în stare să mărească ratingul pentru reclamele la dulciuri (*I love my country!* ȳipă sloganul unui produs diabetogen, dovedind că suntem fideli partenerilor occidentali).

ȳți amintești de ȳinuta sobră a apusenilor veniți la Moscova din curiozitate antropologică - a vedea cum se întâmplă pelerinajul la o zeitate exotică pentru ei.

Ce părere ai despre?

2008, 11-17 martie

Ajung la Sankt-Petersburg după multiple aventuri. Răspunsesem la un «appel à contribution» lansat pe situl «Fabula» de Centre d'études francophones al Universității locale (întemeiată de Petru I, la 1724) și un obscur «Centre Jeanne d'Arc - Charles Péguy» (de fapt, o asociație culturală). Tema generică (Modernism-

Postmodernism-Antimodernism) *mi-a inspirat o căutare privind întâlnirile dintre Rusia și Franța în planul ideilor/trăirii Credinței. Intuiam că este vorba de altceva decât de «circulație a ideilor», preluare a unor teme, așa că lansam ipoteza unei oglindiri prin intermediul cronotopiilor credinței, dispozitiv compunând patru forțe: etnoidiomaticul (sincretismul dintre limbă și comunitatea care se identifică drept «etnie», «națiune»; corpul - factorul generând ideea de «individ»; «corporatismul» - așa numitele corpuri sociale, în care individul se dorește acceptat, recunoscut; interacțiunea - prin care individul ajunge să «conteze», prin care «corpul social» fințează.*

Bahtin citit pe rustica plajă de la Sfântul Gheorghe din Delta pentru pregătirea «gradului didactic doi», Blaga - regăsit în textele de filosofie a culturii recuperate de editurile Facla și Dacia în ultima parte a «epocii de aur», fărâmele de Lacan (conspectat prin 1986 din cartea împrumutată de domnul Alexandru Călinescu, citit pasional cinci ani mai târziu la Biblioteca Municipală din Angers, mult mai liniștită decât cea a Universității din târgul angevin) plus alte zeci de lecturi (istorici, memorialiști) din care fascinația reciprocă a Rusiei și Franței apărea ca un filigran în cronica ultimelor două veacuri.

Pădure de lecturi dincolo de «sistemul academic» - băntuit de asimilarea «noutăților» apusene, chiar dacă e vorba de adaptări ale «formaliștilor ruși». Codru în care circulă, se întâlnesc, coabitează sau se sfâșie reprezentările, prejudecățile, locurile comune și «marotele», idiosincraziile, ideile «gata făcute» și cele contrafăcute. E ceea ce francezii numeau pensée sauvage în anii 90, «cercetare transdisciplinară» în jargonul academic de azi.

Nu sunt prea surprins când proiectul de comunicare este validat de comitetul științific de la Sankt-Petersburg, am bucuria că- pe baza acordului rușilor - Agenția Universitară a Francofoniei acceptă finanțarea acestei aventuri. Care, evident, nu putea decurge fără complicații legate de viză (o scrisoare de invitație pierdută de poșta română, alta cât pe ce să nu ajungă). Dar despre toate astea voi avea răgazul să povestesc cândva. Cum, necum, mă văd ajuns în fascinantul oraș, cu niște ore la dispoziție în afara programului oficial.

Februarie 2008

«Ce părere ai despre poporul român?»

Nu, nu ești un străin în fața unei comisii de acordare a cetățeniei. Nu ești nici vreun scriitor occidental la sfârșitul unei vizite de documentare. Cadrul interogării este automobilul care te aduce acasă după două zile de migrație la Universitatea din Bacău. Chestionatorul e un coleg de suferință navetistă, specialist în literatură, muzeograf de felul lui, convertit la profesorat la vârsta maturității, cu multe certitudini pedagogice, ca orice neofit, cunoscând elevii ca public docil (sub atenta decurmare a diriginților) în timpul vizitelor la o casă memorială. ȳl știi din vremea studenției, făcea parte dintre cei ajunși mai târziu pe băncile Universității cu numele domnului «micii Uniri» (cum se spune acum), foarte activ în organizația unică a studenților, la care ȳi-ai «adus aportul» și tu.

Spațiul mașinii devine sufocant, întrebarea era la limita tehnicilor de sicofanterie din vremurile vechi. Pălitura venea după o discuție despre pasiunea ta pentru universul culturii slave, deși aveai pregătire universitară pe o limbă vorbită la celălalt capăt al Europei. Șocul avea să fie amortizat după patru ani când, prezentând la un colocviu organizat de o universitate din preajma Parisului o lucrare despre Rușii de Veche Credință (numiți la noi Lipoveni), ești întrebat, de o participantă venind din «States»: *cum se face că, deși sunteți român și francofon, vă ocupați de o minoritate religioasă rusească?* Am înțeles-o întrucât pregătirea ei era gramatica normativă a limbii franceze.

*ȳUM - magazinul universal central

**GUM - magazinul universal de stat

Florentina NIȚĂ

Revoluția de la distanță

La treizeci de ani de la Revoluția din 1989 și la distanță de două mii de kilometri de Timișoara martiră, acesta este cadrul în care poetul Petru Ilieșu a fost invitat să poarte în Italia reflecțiile de martor direct. Cele patru poeme ale sale, selectate și traduse cu pasiune de cercetător pentru limbile și culturile neolatine de Davide Astori, profesor de lingvistică la Universitatea de Studii din Parma, compun un volum ce se constituie ca un util material didactic de studiu în cadrul cursului de lingvistică, ”pentru a-i ilustra figura și poetica, prin prisma experienței sale de viață”, așa cum se spunea în afișul evenimentului organizat la Universitatea din Parma cu ocazia Zilei Europene a Limbilor, la care președintele Fundației umanitare ”Timișoara ‘89” a fost invitat să țină o prelegere despre România și Europa în fața studenților.

Deși firav ca număr de pagini, volumul ar rămâne oarecum dificil de parcurs și de înțeles pentru un cititor necunosător al istoriei frământate a României, fără notele explicative ale traducătorului, strecurate cu rigoare didactică. Am fost impresionat să constatăm interesul cu care îi este este promovată de către un italian opera literară a unui conațional de al nostru, ce-i drept și ca urmare a cunoșterii și urmăririi îndeaproape a evoluției acestuia în decursul numeroaselor incursiuni de documentare în România, începute de prin 1992 când Astori primea la Iași un premiu special pentru o traducere literară din partea Uniunii Latine și continuate cu alte vizite la Timișoara din anul 1994, un seminar de limba română în 2005, o traducere în italiană a unor poezii de tinerete a lui Eugène Ionesco prezentată în 2007 la Cluj, un doctorat în romanistică la LMU München și mai ales datorită relațiilor de prietenie și solidaritate stabilite între cei doi.

Cu același prilej, asociația culturală A.D.A.F.A. Amici Dell’ Arte - Famiglia Artistica și cea a comunității românești Orizzonti Latini au organizat o întâlnire la Muzeul Arheologic din Cremona. În urmă cu cinci ani, Petru Ilieșu aducea tot aici, în cadrul unei expoziții fotografice, mărturii impresionante prin instantanee surprinse pe străzile Timișoarei în decembrie 1989. Imaginile derulate pe ecran au evocat momentele dramatice de acum treizeci de ani, cu intensă semnificație mai ales pentru cei care le-au trăit pe viu. Un grup de dizidenți politici, care își mai revendică și acum recunoașterea unor drepturi de participanți la răsturnarea

dictaturii în România, ne-au reamintit cât de contestate și de neclare încă sunt aceste evenimente. Avem motiv să credem că italienii prezenți în sală nu au înțeles mare lucru din discuțiile pătimașe ce s-au încins și din întrebările rămase în aer fără răspuns.

Pentru că am interpretat ca pe o mare deziluzie multe din spusele sale, nu m-am putut opri să nu îl întreb direct pe revoluționarul Petru Ilieșu cum se vede azi Revoluția și dacă mai consideră că a meritat toate riscurile? Mi-a confirmat fără ezitare, argumentând că cel mai important rezultat a fost schimbarea care s-a produs în România, dincolo de întrebările și suspiciunile pe care le lasă în urmă orice revoluție și la care nu se va putea răspunde în totalitate. Cum tot o întrebare este și titlul albumului documentar Timișoara, 1989 – ”No Comment?” publicat pentru prima oară în 2003. ”Nonconformistul Petru Ilieșu”, așa cum îl numea criticul literar Ion Bogdan Lefter în recenzie la acest volum, rămâne să fie identificat mai ales din scrierile sale.

Despre cele patru poeme traduse și publicate în volumul ”Petru Ilieșu e la sua Romania a 30 anni dalla Rivoluzione” Davide Astori ține să precizeze că alegerea s-a făcut pe baze subiective, ca fiind primele încercări personale de apropiere de poezia și limba română, facilitate de o amicitie sinceră, dar și spre a servi la o conturare mai precisă a profilului ”unciea dintre cele mai semnificative voci poetice contemporane din România”.

Prima dintre ele este ”România. O pastişă după Ginsberg”, câștigătoare în 1996 a premiului Uniunii Scriitorilor, în care vede ”un impresionant și dureros imn de revanșă a demnității umane și intelectuale a țării sale”. Prin ”Scrisoare deschisă despre fratele meu, domnului GORBACIOV”, pe care a reușit să o trimită în străinătate și a ajuns să fie citită la Radio Europa Liberă și la BBC în zilele Revoluției, autorul se consacră ca poet dizident iar poezia este considerată ”un disperat pamflet anti-regim”. Pe lângă aspectul de ”imn sacru” și ritmul de ”rugăciune dureroasă”, traducătorul ne atrage atenția în notele sale asupra prezenței unei viziuni europiste ”al acestei faceri necesare” cu ”viitorul luminos” și în care ”orizontul e roz”. Cu ”România Post-Scriptum” (1998) se completează o trilogie ce zugrăvește tabloul României contemporane cu problemele sociale și politice, ce dau naștere la reflecții amare și expresii dure, la deziluzii și acuze.

”Exhibitografia ¼” (2013) încheie volumul și constituie

adevărată piatră de încercare a traducătorului, atent nu doar la discursul liric și mesajul critic, ci și la mijloacele artistice specifice, mai greu de transpus într-o altă limbă sau de sugerat unui cititor care nu a cunoscut asemenea realități, legate de amintirile evocatoare ale unor experiențe trăite. ”A traduce amintiri înseamnă să le cunoști, să fii informat asupra contextului, să poți reconstrui nespulș.” În mod deosebit, poezia lui Petru Ilieșu, deși cu o curgere aproape epică, dă naștere la astfel de probleme deoarece este: ”O poezie care vorbește despre viață, legată indisolubil de o experiență. Este deci extrem de greu de tradus deoarece e inseparabilă de lumea pe care o relatează care, ca orice realitate, trebuie mai întâi experimentată pentru a putea fi transpusă altfel.”

Mai rar ne este dat să vedem un traducător care să își recunoască în mod deschis limitele și să se concentreze nu doar asupra conținutului ci și în ceea ce privește efectele obținute:

”Probabil că cea mai mare dificultate pentru un traducător este aceea de a produce asupra cititorului italian aproape același efect pe care îl produce asupra acelora cărora li se adresează textul original: aici intră în joc pe de o parte mirosuri, arome, culori, sunete, iar pe de altă parte pătrunderea într-o intimitate aproape imposibil de redat în toată profunzimea ei.”

Nu sunt neglijate nici alte aspectele legate de ”stilul ilieșan”, de ritmul cu ”acea fluentă care nu poate fi trădată”, precum și de efectele fonetice, care nu puteau să treacă neobservate pentru un lingvist: ”Ar mai fi apoi o dificultate greu de depășit în redarea sunetului, acel fonosimbolism văzut cu suspiciune de lingvist dar care este esențial în poetică. Și, de asemenea, dar nu în ultimul rând, redarea planului paralingvistic, al aceluși ritm și ale pauzelor resimțite doar de cel care l-a ascultat pe poet recitând.”

O lecție pe viu pentru lingviștii în devenire pe care îi pregătește profesorul Astori, în opinia căruia limbile constituie frumusețea și bogăția diversității. Dar și de învățăminte pentru oricine de pus în practică pentru realizarea unei bune traduceri.

Unul dintre studenții prezenți la întâlnire se întreba ce rol poate avea poetul într-o lume violentă, dominată de totalitarism și ură și cum poate răspunde la violență și nedreptate cu mijloacele poetice? În opinia lui Petru Ilieșu poezia este în primul rând o provocare, ce se rupe de concret și încearcă să prezinte realitatea printr-un metalimbaj. Dar răspunsul cel mai edificator la această întrebare îl dă însăși poezia sa.

Radu ANDRIESCU

teatru

Orașul

Luna octombrie e foarte complicată, în Iași. Pe lângă alte tentații culturale, nu puține la număr, două festivaluri internaționale extrem de bogate în evenimente, FILIT (Festivalul Internațional de Literatură și Traducere Iași) și FITPTI (Festivalul Internațional de Teatru pentru Public Tânăr Iași), care se desfășoară simultan, îi pun pe ieșeni în situația ingrată de a trebui să aleagă unde să-și petreacă seara și ce să sacrifice atunci când niciunul dintre evenimentele propuse nu ar merita sacrificat. Foarte complicat a fost și pe 2 octombrie, când erau trei întâmplări culturale care se suprapuneau și care m-ar fi interesat. FILIT deja mă punea în situația de a trebui să aleg între o dezbatere despre Paul Goma, moderată de Bogdan Crețu și avându-i ca invitați pe Flori Bălănescu și Viorel Ilișoi, și lecturile unor poezii pe care aș fi vrut foarte mult să-i ascult în seara aceea (Angela Marinescu, Sorin Despot, Victor Țvetov, Silvia Grădinaru, Ligia Keșișian).

Pe de altă parte, FITPTI făcea, în același interval, o ofertă greu de refuzat: *Orașul*, un *musical* scris și compus de tinerii exterem de talenti de la Fără zahăr (versuri, Bobi Dumitraș; regia muzicală, Bobo Burlăcianu). Oricât aș fi vrut să asist la discuția despre Paul Goma ori să ascult poezia invitaților de la FILIT, lucrurile erau destul de simple și de previzibile, în cazul meu. *Orașul* era o alegere logică, pentru că tradusesem, împreună cu Sarah Shoshana David, supratitrarea spectacolului. Iar traducerea celor douăsprezece cântece, plus unul ca bonus, pentru un bis absolut predictibil, nu a fost muncă ci o delectare. Acea parte a lunii septembrie a trecut foarte ușor, cu pastila zilnică de umor de calitate și talent din versurile lui Bobi Dumitraș. Provocarea unor texte rimate și ritmate condimenta suplimentar orele de traducere, iar unele dintre cântece erau atât de bine scrise încât puteam reveni, împreună cu Sarah, de trei sau patru ori asupra unor variante de rime, pentru a face dreptate textului.

Unul dintre textele traduse cu mare plăcere (iar mai apoi ascultate pe scenă cu un entuziasm și mai mare) este „Gândacii”. Iată refrenul: „Firmături de varză, firmături de barză, firmături de mână / Firmături de brazdă-n sote

de mazăre, le mâncăm la prânz / Firmături de viezure, cu compot de doină stau pe buza mea / Azi bucătăria, mâine România, facem iar Gândacia! / Adunăm frânturi de brânză, refacem Gândacia / Bucățele de osânză, refacem Gândacia / Cei de izmă pentru rânză, refacem Gândacia / Steagul lup țesut pe pânză, refacem Gândacia!”

Sigur că nu e „literatură înaltă”, orice va fi fiind aceea, dar e un suport textual excelent pentru un spectacol care te face să intri în vibrație pe scaun, în ritmul muzicii. Cel puțin acesta a fost efectul în cazul meu și mi-era extrem de greu să-mi estompez reacția, în mijlocul unui public suspect de serios. Trăgeam cu coada ochiului în stânga și-n dreapta și apoi mă chinuiam să-mi opresc mișcările ritmice ale capului și ale membrelor, care păreau deplasate într-o atmosferă destul de scrobită. Probabil că alta ar fi fost reacția dacă ar fi fost mai mulți tineri pe scenă (publicul era pe scenă, la el mă refer). Mă gândesc că, de multe ori, de la o anumită vârstă intervin anumite inhibiții și timorări cauzate de dresajul social.

Mai adaug un fragment din cele 12+1 cântece, respectiv din „Homeleșii”: „Eu am predat istorie / Damnatio memoriae! / Știam totul despre glorie / Damnatio memoriae! / Dar istoria m-a trădat , istoria m-a furat / M-a asasinat și m-a lăsat neîngropat. / Ți-ai băut familia, ți-ai băut avutul / Ți-ai băut memoria, ți-ai băut trecutul / Ești o notă de subsol în manualul gol / Coperți fără istorie / Damnatio memoriae!”

Iată cum prezintă spectacolul membrii trupei Fără zahăr: „Orașul este un organism fluid care produce, hrănește și la rândul său se hrănește cu indivizi. Prieten și potrivnic în egală măsură, ne e și casă și străinătate. Este ca o relație de prietenie erodată, în care nu mai trebuie să fii diplomat. Câteodată îl iubim, câteodată îl detestăm și întotdeauna facem cumva să mergem mai departe împreună. Spectacolul *Orașul* prezintă aspecte ale traiului într-o metropolă. Zone rezidențiale de la periferie în care se

construiește permanent și haotic, traficul aglomerat prin care un autobuz reumatic se chinuie să-și facă loc, entuziasmul unei studente proaspăt ajunse în oraș, punctul de vedere al gândacilor de bucătărie, un copil foarte ocupat care face slalom printre multe activități extrașcolare, sugubețele gropi din asfalt care apar spontan sau o profesoară evazionistă care oferă meditații pe furiș, toate se assemblează în scenă pentru a compune imaginea acestui gigant imaginar în care ne facem veacul zi de zi. Orașul e un adversar redutabil și prietenos, cu care ne luptăm zilnic cu sportivitate și respect, pe care îl iubim sau îl detestăm, după caz, dar rămânem mereu împreună. Suntem cu toții stafile într-o prăjitură din ciment.”

Înainte de a cita un ultim fragment, care emană un amestec de tristețe și tandrețe, trebuie să menționez numele celor care au făcut posibil un spectacol pe care l-aș recomanda oricând celor care au umor și au nevoie de 70 de minute de bună dispoziție: scenografia și designul video, ambele impecabile, sunt semnate de Andrei Botnaru, iar cele patru artiste hipnotice, care încarcă de energie spectacolul și publicul (oricât de reținut ar fi în reacții parte din acesta) sunt Carmen Mihalache, Liliana Mavriș Vârlan, Beatrice Volbea și Elena Zmuncilă. Nu în ultimul rând, spectacolul este „pus la cale” de trupa Fără zahăr după o idee de Oltița Cîntec.

În final, citatul promis, din „Studenta”: „Orașul ăsta ne-a-nghițit pe toți ca într-o cursă / Noi suntem șoarecii din ea. Ce bine că am bursă / Și timp și locuri să mă plimb, să-l rod încet încet / De poftă, mamă, nu de foame! Doar mi-ai trimis pachet. / Chiar, apropo, a reușit să vândă tata vinul? / Poate-mi trimite niște bani, că s-a scumpit căminul / Plus că îmi trebuie haine noi, aici e altă lume / Și tre’ să trag la xerox cărți când intru în sesiune. // Acest regat nemărginit de blocuri și claxoane / Cu gospodine ce-și usucă haine prin balcoane / Vulcanul ăsta amorțit în veșnica-i rutină / Parcă m-aștepta, tânjind, să vin să-i fiu regină.”

Alexandru-Radu PETRESCU

arte

Un septembrie în Sibiul competițional

Luna septembrie mi-a prilejuit bucuria de a fi fost invitat în juriul celei de a XI-a Ediții a *International Vox Artis Voice Competition*, concurs organizat și susținut de către Filarmonica din Sibiu în parteneriat cu *ArtCor Artists Agency* din Viena. Bucuria a devenit cu atât mai mare odată ce am aflat partenerii de jurizare, a sopranei Izabella Kłosińska, Casting Director al Teatrului Wielki (Polish National Opera – Warsaw), mi s-a părut o propunere nu numai oportună dar, mai ales, necesară și de bun augur. Alăturându-se celor două personalități internaționale, prezența neobositului critic și muzicolog Costin Popa, Șef Editor al revistei *MELOS* (Univers de cultură muzicală), nu putea decât să faciliteze conexiunea între dimensiunea valorică a standardelor impuse de concurs și publicul larg, pe de o parte, și manageri ai instituțiilor de cultură interesați, pe de altă parte. Bineînțeles că nu putea lipsi din ecuația... examinătorilor, basul Theodore Coresi (*ArtCor Artists Agency* - Vienna), fondatorul competiției și, în același timp, un fervent (a se citi *efervescent*, n.n.) sprijinitor ai junilor interpreți. Concursul fiind structurat pe două secțiuni, operă și operetă (gen cam... marginalizat în concursurile de canto), dirijorului Juan Cantarell și muzicologului Costin Popa, li s-a alăturat în vederea desemnării unui laureat, soprana Catarina Lal (Viena), o prezență pe care am dori-o mai pusă în valoare în viața muzicală din România.

Cu siguranță că o apreciere deosebită trebuie adusă Filarmonicii, instituție care reușește să impună mereu, ca un reper de actualitate, în cadrul *Sibiu Opera Festival* (a XVIII-a Ediție), o competiție a cărei exigențe nu are ca referențiale doar datele vocale native sau vârsta

candidaților, ci un nivel profesional calitativ care le-ar permite acestora să urce, cu încredere, pe scena teatrelor lirice.

Ediția a XI-a a *International Vox Artis Voice Competition* a reunit participări din România, Germania, Israel, Finlanda, Filipine, Coreea de Sud, Republica Moldova și Ucraina, interpreții dovedind, în majoritatea cazurilor, un real interes pentru asimilarea resurselor de pregătire artistică dar și o preocupare pentru diferențierea stilistică a repertoriului propus. În câteva cazuri (din păcate!), o mai mare atenție în alegerea repertoriului, în conformitate cu specificitățile necesare tipului de voce, ar permite etalarea unor valențe interpretative superioare, ceea ce dovedește că, uneori, graba și dorința prea mare de a aborda unele partituri, mult prea devreme dezvoltării, poate deveni un impediment în atingerea succesului râvnit. Cu toate acestea, dorința de a fi pe scenă și de a se lăsa „furați” de traseul liniilor melodice impuse de discursul muzical, de a propune variante interpretative

diverse (în cele mai multe cazuri corect justificate), curajul de a depăși tensiunea competițională, toate sunt atuuri ce demonstrează capacitatea unei generații de a-și construi și dezvolta un traseu profesional coerent. Totodată, pe parcursul jurizării, s-a avut în vedere inclusiv capacitatea interpreților de a se acomoda, în scurtul timp avut la dispoziție, cu pianistul oficial al concursului, Alexandru Petrovici, al cărui suport și susținere muzicală a întregit construcțiile sonore.

Publicul aflat în sala Filarmonicii din Sibiu a putut audia o parte din interpretările laureatilor concursului, în Concertul de Gală din seara zilei de 20 septembrie 2019, seară în care orchestra simfonică a Filarmonicii, condusă de dirijorul Juan Cantarell, a oferit un regal muzical. Aplauzele oferite nu au fost decât o confirmare a justeții și acurateții criteriilor de departajare dar, în același timp, o atestare, o mărturie și un semn transmis participanților de a-și urma dorința de perfecționare.

După cum se va observa din înșiruirea premiilor și a câștigătorilor acestora, cea de a XI-a Ediție a *International Vox Artis Voice Competition* nu a acordat Premiul I, pasagera ezitare de moment a interpretului (scurta deconcentrare) făcând diferența dintre perfecțiune și vecinătatea acesteia. Sunt de părere că toate cele scrise mai sus trebuie încununate de felicitările noastre, pe lângă premiile acordate.

Premiul II – soprana Lorena V. Puican - România

Premiul III – soprana Yeeun Lee - South Korea

Premiul III ex-aequo – baritonul Joseleo Logdat - Philippine

Totodată a fost oferit câte un **Premiu special**, al juriului, contratenorului Taekyu Kim (South Korea), baritonului Gheorghe Cibotaru (Republica Moldova) și basului Constantin Alexandru Matei (România), cei din urmă primind și un al doilea **Premiu special** constând într-o bursă acordată de către basul Theodore Coresi și *Opernsänger Studio Vienna*.

Premiul pentru operetă precum și cel acordat de către **Revista MELOS** a revenit tot sopranei Lorena V. Puican (România), interpreta devenind, pe zi ce trece, un nume din ce în ce mai cunoscut în teatrul liric autohton.

Ioan RĂDUCEA

distanța focală

Ilfoveanu la Iași

După mai bine de trei decenii, a doua expoziție ieșeană a unuia dintre cei mai bine cotați artiști români, Sorin Ilfoveanu (n. 1946), oferă satisfacția unor așteptări confirmate. Găzduite, între 1 octombrie și 13 noiembrie, sub titlul de cuminte recomandare *Ilfoveanu*, la Galeriile „Dana” (curatori Smaranda Bostan și Vlad Nedelcu), picturile fostului rector al Academiei de arte din București (dar care se raportează constant la originile sale argeșene) propun o sinteză a celor mai recenti ani de creație, cu câteva zeci de lucrări pe două tipuri de suport: hirtie – simplă sau cașerată – de format mediu, respectiv pânză de mari dimensiuni, lucrată în acrilic. Peisajul pare a fi fost exclus dintre preocupările curente și se expun mai ales portrete sau compoziții tratând de regulă tema perechii primordiale, atât cât se poate ea recunoaște din ductul sinuos al liniei, sedus mereu de simbol, eventual și de alegorie.

Este evident că, ajuns la senectute, după decenii de muncă („viața mea a fost atelierul”, după cum se mărturisește repetat, adăugând că principala țintă a ieșirilor sale în oraș rămâne librăria, de unde își procură neconținut cărți!), artistul caută sublimarea mesajului prin esențializarea mijloacelor de expresie. Fără a se abandona cu totul „perspectivei dinamice” a artei informale și fără a se ridica împotriva reprezentării, acesta, prin demonstrațiile sale de virtuozitate cu minime mijloace, se ridică, precum altădată Brâncuși, împotriva poncifelor reprezentării bidimensionale. În acest sens se poate vorbi de tinerețea continuă a acestei

arte ce resuscitează opțiuni de începuturi de ev plastic și se regăsește, în consecință, în spații stilistice aparent arhaice. Bestiarul medieval sau mai curînd cel rupestru, motivele țesăturilor populare (prin care se întâlnește, de exemplu, cu Țuculescu), ba chiar siluetările, consistente deopotrivă morfematic, simbolic și pur estetic, de pe ceramica noastră preistorică (de amintit culturile Gumelnița, Boian ori aceea prototracică de Gîrla Mare) devin astfel registre vizuale congenere cu momentul unei asemenea creații.

De altfel, extraordinara preocupare pentru linia (neagră continuă), ca principală creatoare a sintaxei vizuale, poate fi înțeleasă și ca o replică adusă caligrafiei chineze, care celebrează semnul și prin atenția specială acordată execuției sale grafice. Pictura care ezită, din scrupul artistic, să se facă scriere pare a se inventa clipă de clipă, mizînd pe această ambiguitate care justifică, se pare, cel mai bine dictonul „ut pictura poesis”. Aserțiunile din mai multe interviuri vin în acest sens: „știn la desen”; „vreau cu linii puține să spun cît mai mult”; „un arhaism și o sinteză la care am sperat de mult să ajung” etc. Așadar, ca și în situația textului scris, de al cărui radicalism semantic, mai ales din poziția sa de împătimit cititor, se lasă influențat, pictorul ține la uniformitatea seriilor sale de semne, intuind raportul direct proporțional între acest tip de uniformitate și maximul de semnificație.

Plăcerea liniei, mergînd pînă la decorativism în uriașa pânză bicolură aleasă ca fundal pentru vernisajul

expoziției (la care, adosați acesteia, au luat cuvîntul, pe lângă curatori, și primarul Mihai Chirica, precum și artistul, care a găsit cuvinte măgulitoare pentru ieșeni, ca și pentru asistență), apare doar ca aspect marginal, în efortul de re poziționare a actului semnificării, în care nu ai cum să nu dai peste arhetipuri. Cele ale masculinului și femininului se află de obicei într-o relație mijlocită de animalier sau de obiectul simbolic iar cel al autoscopiei, să-i spunem, adamice, este ajutat de fonduri monocrome de ocure sau de delicate asocieri ale acestora cu cîmpuri de violet, verde, albastru ultramarin.

Un demers creativ, cu atît mai mult unul care țintește concepte de bază, nu va rămîne nicicînd izolat. Refuzînd imagologia consacrată a modernității, opera lui Sorin Ilfoveanu se asociază în primul rînd efortului unor colegi de generație (și chiar de an academic și de grupă, la clasa prof. Corneliu Baba, așa cum se întîmplă cu Ștefan Câlția și cu acad. Sorin Dumitrescu – Fundația „Anastasia”, coordonată de acesta, avînd printre colaboratori și pe artistul în cauză), în tentativa lor de re așezare a gestului creator românesc în perspectiva mistagogiei creștine. Repunerea în discuție a unor date fundamentale ale expresiei plastice, cu mijloace atît de mature și de specifice, se poate dovedi a fi un fericit corolar a acestui demers și cel care a străbătut perioada comunistă pentru a se regăsi în sensul valorilor perene ale spiritualității noastre se poate socoti un învingător.

Albert Camus la „vârsta” Mersault

Scriș între 1936 și '38, **La mort heureuse/ Moartea fericită** (trad.: Daniel Nicolescu, Polirom, 2019), rămas needitat până în 1971, își răsfrânge inevitabil lectura și asupra ansamblului operei lui **Albert Camus**, dată fiindu-i întâietatea, lizibilă în configurația ei de anticipări nucleice. Avea 25 de ani la încheierea manuscrisului: o carte de tinerețe așadar, căreia nu poți să nu-i întrevezi, în filigran, și semnele unor „vârste” viitoare, din devenirea marelui scriitor francez, ca identitate umană și creatoare.

Textul se deschide cu o moarte, *prinucidere*, cea a lui Zagreus, personaj-cheie în arhitectura *de sens* (a unui întreg care, opțiune decisiv asumată, nu se articulează narativ), și se va încheia cu o alta: „moartea conștientă” - și abia astfel „fericită” - a lui Mersault însuși. O circularitate, însă, departe de obișnuitele, clasicele ei disponibilități de semnificață metaforico-simbolică, de fapt altfel fructificată, grație, prin excelență, deciziei cruciale a autorului de a nu miza pe potențialul binomului *story-plot* (și reflexele de lectură corelative acestuia), dimpotrivă, în căutarea a altceva, de altă natură, definibil prin alte exigențe constitutive și valențe-rezultat, inclusiv cele de *artă* a prozei, pe altfel de temeuri. Simulacrul de deschidere „în medias res” va fi urmat de secvențe care dau imaginea cotidianului trăit repetitiv, apatic, pasiv (de până „atunci”), cu atmosfera lui sterilizantă până și în rarele puseuri de revoltă rămasă lăuntrică, tăcută, stinsă sub puterea unei adânci inerții a retragerii: o „viață detașată de propria lui persoană și de năzuințele sale, străină de sufletul lui, de adevărul pe care-l închidea”. În proximitatea lui Mersault, existențe mărunte, plate sau de-a dreptul strivite, de serie a omenescului comun, Emmanuel, Céleste și fiul său René, tuberculos, dogarul Cardona, colegii de birou... Nici asocierea, oarecum, cu unii din ei, nici dialogurile, în treacăt sau nu, nu i-i apropie, toți îi apar văzuți de la aceeași „distanță” (*interioară*, nu în spațiu) ca și, privită din balconul locuinței, „încercătura de oameni și lumini” a străzii și a trotuarelor ei. La moartea mamei „a mers în urma convoiului, a asistat la slujba religioasă, a aruncat pumnul de țărână și a strâns mâini”, o pierdere care nu-l cufundă, ca pe Cardona, în alcool, în „gemete” și „tânguiri”. Se înșelase crezând că slujba de birou i-ar deschide „o poartă de ieșire spre viață”. O puternică sugestie de învăluitoare, adâncă „anestezie” a ființei lui Mersault, din care nu-l scoate nici senzualitatea carnalului, a erosului pentru Marthe („Salut, *părere*” - subl. N.C.), femeia datorită căreia l-a cunoscut pe Zagreus, fost amant al ei.

Miezul dens al *Primei părți* (titlul acesteia, voit „illogic”: *Moarte naturală*) e în secvența IV, penultima, dialog revelator între infirmul amfitrion, recunoscător „vieții că mi-a îngăduit să mai ard”, fie și așa, „jumătate de om”, umilintă de fiecă clipă a trupului estropiat, și de cealaltă parte, tânărul „tare arătos și tare puternic”, cum i-l „portretizase” Marthe pe iubitul ei. „Mersault, cu trupul pe care-l ai, singura dumitale datorie e să trăiești și să fii fericit”, îi spune celălalt, dar acel „ideal al pietrei” de care află de la el, e mult dincolo de bani și dorințe: „să mă las în voia întâmplării. Tot ce-aș păți în plus n-ar fi decât ca ploaia căzută pe piatră. O răcorește și e de ajuns. În altă zi va dogori de atâta soare. Mereu mi s-a părut că exact asta e fericirea”. Simplei „aruncări în vâltoare” de altcândva i s-ar opune, deloc mortificant, un alt palier de înțelegere și valorizare: „Am priceput că să acționezi, să iubești și să suferi înseamnă, într-adevăr, să trăiești, dar înseamnă să trăiești doar în măsura în care ești transparent și îți accepți soarta ca pe reflexul unic al unui curcubeu de bucurii și elanuri care este același pentru toți”. Visul acesta al personajului e la fel de departe de „snobismul spiritual” detestat de Zagreus, ca și de orice sugestie de trufie elitistă. Vorbindu-i celui cu „trup de semizeu” despre ratarea propriei încercări de a face „totul pentru fericire, împotriva lumii ce ne înconjoară cu nerozia și violența ei”, infirmul bogat care este Zagreus îi notifică, doar ușor voalat, dorința sa de a muri, transmițându-i astfel împlinirea a ceea ce își dorise el însuși (și ratase), *abia prin celălalt*. Va avea astfel banii cu care să „cumpere timp”. Mersault *va înțelege* și, ieșind din „consimțirea absurdă la sărăcie” (reproșată lui) prin uciderea lui Zagreus, îi va „moșteni” acestuia nu atât banii, cât „nevoia de fericire”, „cel mai nobil lucru din inima omului”. Dar nu altfel decât în spiritul „jocului” său, „pe mai multe planuri deodată”, intransigentă, „experiența vieții mele”.

Ce-i urmează însă acestei sângeroase eliberări de rutina sterilă a muncii, de repetitivul cotidian, ca și de plat-

itudinea timpului „liber” („A mai trecut o duminică”), nu e deloc o durată, situată la polul opus, a euforiei și plăcerii, ci una care, părând mult timp să fie o nebuloasă evadare, un ezitant „refugiu”, sfârșește prin a deveni o intransigentă *căutare de sine*, un periplu existențial (și nu doar în spațiu) ce va conduce spre întrezăritul „ideal al pietrei”, împlinindu-l *trăit*. Părând aproape o „fugă” din tot ce rămânea în urmă, o smulgere din tot acel trecut al său (încheiat cu uciderea lui Zagreus), „nomadismul” lui Mersault prin Europa nu e vreun meandric itinerar al remușcărilor sau al ascunderii unui „criminal”, fie el și unul care a ucis la sugestia, aproape îndemnul „victimelor” înseși (în decisivul lor dialog, la „Cred că înțeleg” al lui Mersault, celălalt îi sublinia, apăsător: „Aș vrea să fii sigur”). Palatele și monumentele baroce ale Pragăi nu eclipsează, dimpotrivă, „conștiința dureroasă și fierbinte a unei singurătăți lipsite de elan, în care dragostea nu-și mai avea locul”, e o stare de abandon, obsedată de un miros și o melodie, cu efectul lor hipnotic, nu fără reversul de „nostalgie după așezări pline de soare și de femei”, nevoia de „un prieten sau niște brațe deschise”. E de fapt un soi de interval pregătitor de lăuntrică renaștere, dincolo de acest „lac nesfârșit de singurătate și tăcere, peste care vibra cântecul trist al propriei eliberări”. Vagonul de tren care îl poartă prin blândețea peisajelor Boemiei „îl suspendă între două lumi” sub veghea „lucidității și neliniștii lui”, recluziunea acestei rămăneri „singur față-n față cu sine” îi evocă „una din acele celule în care omul învață să cunoască omul prin ceea ce îl depășește”. Reîntemeiere a ființei, răspântie de radicale discerneri:

Albert Camus

Prix Nobel de littérature

La mort heureuse

„Simulând câteva începuturi, devenind conștient de viața lui trecută, stabilise ce voia și ce nu voia să fie”. Limpeziri de crucial examen interior, abia urmând să fie supuse testării rezultatului lor, pe trăite.

Nu este o asceză, o închidere în fața lumii și a vieții „feroarea neobișnuită pe care o căuta”, Viena, Genova o arată pe deplin: „Îi era sete și foame de iubire, de extaz, de săruturi”, simte „în pântec jivina ghemuită și fierbinte a dorinței care se zbătea cu o sălbatică lentoare”. Urmând „zbaterei intense” și chinurilor nașterii ființei sale noi, „tot ce era întunecat și rău în el se depunea în adânc, lăsând de-acum transparentă apa limpede a unui suflet întors spre bunătate și hotărâre”. Definitiv pentru intransigenta lui căutare e „o anumită calitate a fericirii. Nu mă pot bucura de fericire decât atunci când o văd lup-tându-se, dârz și violent, cu opusul ei”. O face știind să primească în inima lui acel „adevăr tihnit” al lacrimilor și soarelui, acea „lecție dublă” care duce la „moarte fericită”, pentru că din ea nu lipsește nici celălalt „adevăr tihnit”, de asemenea etern, pe care „se întemeiază o libertate ce ne dezleagă de noi înșine și de ceilalți, trecând din moarte în moarte”. Itinerarul existențial al lui Mersault e unul al unor atare înțelegeri și sinteze de prețioase, dificile adevăruri, ce ies din logica tiparelor obișnuite, „nesfârșitul deșert de singurătate și fericire” l-a pregătit îndestul pentru înfruntarea *demnă* a morții.

Limpezire decisivă: „Înțelegea că, dacă ți-e frică de moarte, pe care o privești cu o panică de animal, înseamnă că ți-e frică de viață”. Căutarea sa tenace și consecvență

cu sine decurg din conștiința fermă, bărbătește asumată, fără licențe și până la capăt: „Conștient, așa trebuia să rămână, fără șiretlicuri, fără lașitate, unu la unu, doar el și trupul său, față-n față, cu ochii deschiși înaintea morții”. Laitmotivul acesta dominant spre final nu are în el nici-un fel de „poză”, de retorică *enflure* egotistă, romantică sau existențialist-metafizicizantă. Dimpotrivă, sursa lui adâncă este într-o voită, trează înrădăcinare într-o autenticitate a omenescului asumată fără emfaza unui „eu” superior și solitar: „Nu întrezărea, dincolo de arcul fiecărei zile, nici urmă de eternitate și nici vreo supraomenească fericire. Fericirea era omenească, iar veșnicia cotidiană. Totul era să-și plece fruntea și să-și ordoneze inima după cadența zilelor în loc s-o potrivească pe-a lor după curba speranței noastre”. Această *sagesse* a sa, vindecătoare de orgolii de ego, este totuși mult mai bogată decât versiunea inițială a „idealului pietrei”, din dialogul cu Zagreus, ea implicând treptele și rezultatul unei întregi *deveniri* a ființei lui Mersault, sub veghea acelei de neștirbit „voințe de a fi fericit”: „La ora aceea, când viața i se părea atât de departe, singur, nepăsător față de toate și de el însuși, lui Mersault i s-a părut că a atins în sfârșit ceea ce căuta și că această pace care-l scălda se născuse din despărțirea răbdătoare de el însuși, pe care o râvnise și o împlinise cu sprijinul acestei lumi prietenoase ce îl nega fără înverșunare”.

„Privind în urmă, alergarea prin lume, nevoia lui de fericire, rana înfiorătoare a lui Zagreus, plină de resturi de creier și de așchii de os, ceasurile plăcute și chibzuite de la Casa din fața Lumii, soția lui, speranțele și zeii lui, toate astea îi stăteau în fața ochilor precum cea mai îndrăgită poveste, străină și totodată familiară în mod tainic, precum cartea preferată care măgulește și confirmă cele mai adânci adevăruri ale sufletului, dar pe care a scris-o altul”: conștientizarea astfel, retrospectiv și insolitant, a coerenței unei maieutici ontologice, de destin revelator *de sens*. Iată: „Dintre toți oamenii pe care îi purtase în el, ca oricare din noi, la început de viață, dintre toate acele ființe diferite care-și împleteau rădăcinile fără să se amestece, aflase acum cine fusese: iar această descoperire care făurește destinul în om o făcuse pe deplin conștient și cu temeritate. Aici se afla întreaga lui bucurie de-a trăi și de-a muri”.

Exemplaritatea existenței lui Mersault este una adânc revelatoare de omenesc, un omenesc supus acelei intransigente „voințe de a fi fericit”, dar printr-o neconținută *punere la încercare*. În fond, gândul său ca de bilanț existențial, de zăriște ultimă, că „El își îndeplinesc rolul, dusese la bun sfârșit unica menire a omului, aceea de a fi fericit” nu e decât, încă o dată, dar acum în nota profund gravă a unui final emblematic, transcrierea acelei descendențe Zagreus-Mersault, care face din „voința de a fi fericit”, în climatul ei de neîncetată veghe, calea către „moartea fericită”, și anume, prin noblețea austeră și luciditatea la care poate accede numai o „moarte conștientă” (cum și sună titlul *Părții a doua*).

Moartea fericită (editorii înșiși ezită între „roman” și „proiect romanesc”) e departe de a fi un roman în linia obișnuită a înțelegerii acestui termen-etichetă paratextuală. Nu numai pentru că puținele aparențe de mișcare epică (uciderea lui Zagreus, femeile, Casa din fața Lumii) se pierd, se estompează într-o narativitate sui-generis, de ordinul unei tatonante, „răbdătoare” și mereu aprofundate căutări interioare (dar fără nimic din paleta de procedee specifice ale prozei „psihologice”: monologul interior sau fluxul conștiinței, ale narației la persoana I, nici vorbirea indirect liberă, de situare voit ambiguă între subiectivitatea personajului și narația, totuși, la persoana a III-a), mai cu seamă dat fiind primatul unei maieutici a ființei și destinului, a cărei puritate și intransigență, pe o atare problematică mai curând filosofică (sau moral-religioasă), nu refuză doar spectaculosul, ci - mult mai semnificativ - și dramatismul unei asemenea *inner quest*. Care este de o intensitate pe măsura *esențialității și radicalității* ei, dar deloc convertibilă în reliefuri dramatice ca, de pildă, la Dostoievski, unul dintre maeștrii cărora, prin cardinale raportări la ei (celălalt nume de alt asemenea reper al situației: Kafka), creația camusiană le datorează nu „influențe” modelatoare, ci impulsuri autorevelatorii. Întâia carte-„manuscris” a lui Albert Camus este rezultatul încă nedeslușit, magmatic, al captării unui fond matricial, ce va rămâne activ, din adânc, și pentru întreaga sa operă de mai târziu.

Victor DURNEA

Ibrăileanu și „germanofilul” său ziar, „Momentul”

Despre ziarul „Momentul”, apărut timp de trei luni în primăvara anului 1918, mai exact în intervalul aprilie – iunie, și despre articolele publicate în paginile lui de proprietarul și directorul său, G. Ibrăileanu, s-a scris în genere foarte puțin. Și, mai mult, în acest spațiu redus s-au pus în circulație informații lacunare, dacă nu chiar „machiate” până la completa falsificare. Totul, pentru că unii exegeți s-au mărginit la o colecție incompletă a ziarului, dar și pentru că alții s-au străduit „să nu păteze” memoria criticului și a profesorului universitar ieșean, a celui care, de cel puțin două ori, a declarat răspicat că adevărul trebuie spus cu orice preț, chiar atunci când dăunează „cauzei”.

Dintre cei care s-au ocupat de periodicul menționat e de remarcat, mai întâi, Ion Crețu, care i-a dedicat un mic capitol din volumul său intitulat *G. Ibrăileanu. Restituiri literare*¹. În acesta, după ce reproduce câteva pasaje memorialistice, aparținând lui Mihail Sevastos, transcrie articolul-program din primul număr al „Momentului” și apoi continuă: „Potrivit acestui program de lucru, Ibrăileanu începu o acțiune ziaristică pe care n-o mai cunoscuse de la încetarea colaborării sale la ziarele socialiste. Acest om pașnic, cunoscut ca evitând oamenii și cu atât mai mult lupta politică, acest singuratic și timid în orele meditațiilor sale, se arată în articolele din «Momentul» de-o îndrăzneală rar întâlnită chiar la temperamentele cele mai combative. Temeritatea lui amintește pe marii gazetari ca Eminescu și Panu. Ibrăileanu scria într-un ritm susținut. De multe ori acoperea o pagină întreagă a ziarului. Articolul de fond era scris de el. Toate problemele zilei îl preocupau, dar mai cu seamă răspunderile pentru tărărea țării în război.

Din această cauză toate articolele sale îmbrăcau tonul polemic. [...] Câteodată ele îmbracă haina pamfletului. Nimic pedant, nimic doctoral în ele. Stilul e adesea simplu și spontan și merge la inima cititorului.”

Urmează două citate (dintr-un articol ce se ocupă de libertatea presei și din altul în care autorul își propunea să lupte contra „pseudoidealismului”, a „falșilor idoli”), apoi se menționează subiectele altor două-trei articole. În final se conchide: „Dar, oricât de efemeră a fost această manifestare de la «Momentul», ea marchează totuși o anumită însușire de publicist pe care o avea Ibrăileanu.”

Textul lui Ion Crețu era completat de un „tablou bibliografic”, în care – se mărturisește – nu au fost menționate „decât articole din numerele câte se află în colecția incompletă a «Momentului» de la Biblioteca Academiei RSR, care merge numai până la jumătatea lunii mai 1918”².

Lăsând deoparte mult mai săracele referiri la „Momentul” făcute de Al. Piru, biograful lui Ibrăileanu și editorul *Operele* în zece volume, vom mai întârzia puțin asupra memorialistului citat de Ion Crețu, dar și de alți exegeți, Mihail Sevastos, cel care a lucrat la marea revistă poporanistă antebelică, dar și la „Momentul”. Acesta transmite urmașilor câteva informații, nu foarte precise și unele chiar vădit modificate, în volumul *Amintiri de la „Viața românească”*³, din care transcriem câteva pasaje, adnotându-le cât se poate de lapidar:

„În primăvara anului 1918, după încheierea armistițiului și în preajma păcii de la Bufta, cercul «Vieții românești» a simțit nevoia să se manifeste: s-a pus în discuție scoaterea unui ziar. Fiind informat de această intenție, directorul gazetei «Opinia»⁴ l-a sfătuit pe G. Ibrăileanu să renunțe la ideea scoaterii unui ziar nou, operație legată de multe și mari greutăți administrative (mai cu seamă în acele timpuri) și să colaboreze la «Opinia», având completă libertate de exprimare. Ibrăileanu a respins oferta, vrând să spună răspicat cuvântul «Vieții românești» printr-un organ propriu, nu dintr-o remorcă, cu mai mulți pasageri, putându-se da loc la confuzii. Astfel a apărut «Momentul». Ibrăileanu spunea că adevăratul nume al acestui jurnal ar fi trebuit să fie «Răfuiala», cuvânt însă prea vulgar pentru un titlu de gazetă.

În fruntea primului număr s-a publicat programul ziarului: o casetă în care se spunea că această foaie va avea o atitudine critică – «critica în acele împrejurări fiind începutul creației».

După guvernarea brătienistă din timpul războiului, când presa fusese supusă unei cenzuri severe și când «Neamul românesc» cerea, în articolul *Corbii*⁵,

împușcarea celor ce nutreau alte păreri decât cele oficiale, apariția unei gazete de critică împotriva regimului liberal a fost primită cu satisfacție de opinia publică. Când au apărut vânzătorii cu «Momentul» în Piața Unirii, lumea s-a strâns ciotcă în jurul fiecărui «ziarist», smulgându-i foile din mână.

Gazeta era scrisă aproape în întregime de Ibrăileanu – adică dictată. Eu eram secretarul de redacție al jurnalului și toată dimineața stăteam la tipografie; iar după amiază mă duceam acasă la Ibrăileanu, care-mi dicta mai toate articolele. În ele Ibrăileanu făcea și procesul trecutului, dar schița și revendicările prezentului. Cenzura marghilomanistă suprima pledoariile pentru expropriere și pentru votul universal, așa încât aceste revendicări trebuiau redactate prin perifraze meșteșugite. Într-un articol ironic, Ibrăileanu susținea, de pildă, pentru a-l putea strecura prin cenzură, că țaranul nu merită pământ, fiind bețiv și leneș. A doua zi, Hagi-Tudorake, președintele camerei de Comerț și de Industrie din București, aduse la redacție un articol de protest... Ibrăileanu făcu mare haz de gafa naivului autor și mă însărcină să-i explic că redacția avea aceleași păreri ca și dânsul, dar că fusese întrebuințată forma ironică numai pentru a induce în eroare cenzura. Cu toate menajamentele, i-am dat a înțelege lui Hagi-Tudorake că nu pricepuse articolul și că în aceste condiții publicarea riposteii lui n-avea niciun rost.

– Ba eu vă rog, totuși, să-mi publicați articolul.

Răspunsul autorului stârni ilaritatea lui Ibrăileanu, care-mi dădu dispoziție – ca o culme a hazului – să-l trimit la tipar⁶.

Pe lângă articole politice, «Momentul» a publicat însemnări asupra Iașului invadat de profitori de ambe sexe ai regimului reacționar (un articol al lui Ibrăileanu avea drept titlu *Cocotinele*), care se lăfăiau în casele ieșenilor, evacuați în bucătării și batjocoriți de pleava cluburilor politice și a lupanarelor din București.

În «Momentul» într-un magistral articol intitulat *Demagogul*⁷ Ibrăileanu făcu portretul (fizic și moral) al lui A.C. Cuza, combătând cu strălucitoare vervă mișcarea antisemită. [...] Reîntors din captivitate, G. Topîrcăanu își publică poezia *De profundis*, în care dezmințea zvonurile exagerate asupra morții lui. În același ziar, Demostene Botez, care se remarcase ca un poet sensibil, original, tipări cronici rimate, articole și, după Pacea de la Bufta, impresionantul ciclu de poezii intitulat *Munții*.

Eu am scris la «Momentul» cronici rimate, amintiri din război și articole politice. În «Momentul» a debutat Tudor Teodorescu-Braniște, cu articole politice foarte mult gustate de Ibrăileanu, care – încă de pe atunci – îi prezise o remarcabilă carieră gazetărească. M. Sadoveanu publică un articol despre C. Stere, iar Ibrăileanu tipări un articol intitulat *Mihail Sadoveanu*. «Momentul» a reprodus câteva articole ale lui C. Stere din «Lumina» – și în primul rând seria cuprinsă sub titlul generic: *Pro domo*.

În unul din ultimele numere «Momentul» anunță apropiata reapariție a revistei «Viața românească». Colaboratorii erau invitați chiar să-și trimită manuscrisele pe adresa G. Ibrăileanu, str. Română nr. 4, Iași⁸. Evenimentele ulterioare au făcut ca «Viața românească» să nu poată apărea decât în 1920.

În numărul 16 al «Momentului» (cu data de sâmbătă 5 mai 1918) Ibrăileanu publică un articol de fond, intitulat *Pacea* și semnat G.I. – unicul articol semnat de el în acel ziar. Articolul avea un moto luat din Creangă

[...] Articolul începe astfel: [...]

«Momentul» care avea un tiraj de 15.000 de exemplare, mergea din ce în ce mai greu, din pricina proastei administrații de către tipografia Arena, care-și concentra toată atenția asupra ziarului ei propriu, lăsând pe ultimul plan «Momentul», cât și din pricina autorităților, care nu vedeau cu ochi buni un ziar adept al exproprierii și al votului universal!

Ibrăileanu hotări să suprima «Momentul» și îmi dictă următoare înștiințare *Către cititori*:

«Acesta este ultimul număr din ziarul <Momentul>. Am dus o luptă teribilă pentru hârtie, pentru mașină și pentru a avea lucrătorii necesari. În fiecare zi a trebuit părăsim condeiul și să alergăm pe la tot felul de autorități și pe la tot felul de negustori. Rezultatul a fost bogat și variat: ni s-a rechiziționat mașina; nu ne-am putut asigura hârtia necesară; am rămas fără lucrători. Hărțuiți, plictisiți, am dat publicului un ziar încă și mai slab decât să-l dea slabele noastre puteri. Am scos unele numere în așa de puține exemplare, încât n-am mai putut trimite nimic în provincie și n-am putut satisface nici cererile din Iași. Am servit un ziar tipărit cu o literă și c-o cerneală care a silit publicul să descifreze cu lupa cuneiformele tipografie noastre. Cerem scuze cititorilor și pentru apariția și pentru dispariția noastră (aviz spiritualilor adversari). Vom împrumuta bani și vom înapoia abonaților toate sumele. De asemenea, vom înapoia Băncii Iașilor costul reclamei. Cititorilor noștri le recomandăm «Iașul»⁹, care susține cu mai multă competență decât noi aceleași păreri. Dacă e vorba de făcut muncă pozitivă, cu folos și pentru acel care o face, și pentru acei pentru care o faci, este mai mult decât nimerit a deschide o crâșmă cu vânzătoare tinere și cu pian automat.»¹⁰ C. Stere a stăruit să mergem mai departe cu gazeta și a făgăduit că va suporta el pagubele materiale: vreo 2.799 de lei. «Momentul» mai apărură câva timp și își încetă apariția brusc, fără nicio lămurire adresată cititorilor.”

Din toate acestea, îndepărtând anecdoticul, reținem câteva indicații tematice: „critică împotriva regimului liberal”, „proces al trecutului”, „schiță a revendicărilor prezentului”, „pledoarii pentru expropriere și pentru votul universal”, „portret (fizic și moral) al lui A.C. Cuza combătând cu strălucitoare vervă mișcarea antisemită”. Este ceva mai mult decât la Ion Crețu, dar, se vede bine, înecat în ambiguități de tot felul. Cercetarea trebuie, așadar, reluată *ab origo* și trebuie făcută cu maximă atenție.

1 Editura Academiei RSR, 1968, p. 173–175, 204–206.

2 Ion Crețu adăuga aici: „În mod indirect putem socoti că și la 3 iulie 1918 apărea «Momentul»...”

3 *Ediție în întregime refăcută*, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 345-349 (capitolul *Intermezzo după război*).

4 Director nominal al „Opinie” era prof. V.I. Radu. O ofertă ar fi putut veni doar de la Al.A. Bădărău, care conducea în fapt ziarul. (Nu se știe dacă nu cumva era chiar proprietarul lui.) Însă fostul conservator-democrat și Ibrăileanu fuseseră adversari; un punct comun fusese doar în anii 1915–1916 orientarea către Puterile Centrale.

5 Apariția articolului *Corbii* al lui N. Iorga, din «Neamul românesc» are următoarea explicație [...] (Nota lui M. Sevastos) „Explicația” ce urmează, mai mult anecdotică, dezmințe în mare parte afirmația referitoare la așa-zisa „cerere” făcută de N. Iorga!

6 Un singur articol poartă semnătura lui Hagi-Tudoraki și el nu are ca subiect „chestia țărănească”!

7 Numărul «Momentului» în care a apărut acest articol este rupt din colecția de la Academie. Lipsește de asemenea și din colecția Bibliotecii Universitare ieșene. (Nota lui M. Sevastos)

8 Adresa era de fapt: str. Lascăr Catargi, nr. 14.

9 «Iașul» ziar marghilomanist, foarte slab, care a apărut sub direcția profesorului Ilie Bărbulescu, doctor în litere din Agram – «Agramat», cum i-a spus Iorga... (Nota lui M. Sevastos)

10 Nu știm după ce citează M. Sevastos, articolul nefiind în colecția „Momentului” de la BAR.

(va urma)

Constantin PRICOP

Direcția critică (XXVII)

S-ar putea crede că imaginea de ansamblu prezentată în textul care urmează este exagerată. Din păcate, o spun cu părere de rău, nu este...

Confuzia valorilor este semnul gravei stări de criză a societății. În astfel de perioade nu exigențele profesionale sînt luate în considerație: locul elitelor adevărate este luat de indivizi oarecare, preținse elite. Imaginea de ansamblu e demoralizatoare, deși lucrurile, instalîndu-se puțin cîte puțin, nu stîrnesc încă destulă îngrijorare. Spiritul momentului e definibil prin vulgaritate, obraznicie, specific experților în... minciună, dat și primit mită, trafic de influență, nesocotire a celor mai laxe principii morale șamd. Peste condiția etică a indivizilor se trece ușor cu vederea, cei cu adevărat competenți nu se bucură de atenția care li se acordă și pe care și-o acordă șmecherii, corupții/corupătorii, plagiatorii, fiii, ficele, cumetrii, complicii... Cei cu adevărat buni în domeniul lor de activitate (de la elitele intelectuale, la cele ale meseriilor de orice factură) sînt ignorați, ierarhiile stabilite prin evaluarea meritelor sînt înlocuite cu aranjamente, cu toxice încręgături de rudenie, de partid sau cu apartenența la servicii. Cei în drept să fie modele sînt înlocuiți de "oratori" a la Caragiale, de mahala sau de cîrciumă - aceștia marcînd pînă la urmă nivelul la care se ridică viața comunității. Nimeni nu poate spune că în România n-ar exista și oameni inteligenți, talentați și corecți. Dar nu ei dau tonul, nu ei fixează nivelul la care societatea ar trebui să aspire. Cine să-i mai bage în seamă cînd prim planul este luat de monolitul impostorilor care devin astfel, în ochii celor neavizați, „opinia publică”? Ajungem la ceea ce am mai amîntit și altădată: *masa critică a mizeriei intelectuale și morale*. Există și vor exista întotdeauna atît oameni de calitate cît și veleitari. O normală ierarhie a valorilor îi plasează pe fiecare pe locurile cuvenite. Dar în astfel de momente de criză și dezorientare locul celor dintîi este anihilat de prezența masivă a celor din urmă. Cînd prezența elitelor este copleșită de numărul celorlalți, plasați, printr-un accident al istoriei, în poziții de decizie, nu mai este mare lucru de făcut. Cei care ar trebui să conducă, să dea tonul, să imprime direcții, să contureze aspirații și idealuri dinamizatoare sînt scoși în afara jocului. Selecția valorilor nu mai funcționează, locul celor capabili este luat de indivizi fără pregătire, fără calități, fără capacitatea de a distinge între bine și rău și fără scrupule. În pozițiile înalte ale societății se cocoată înși care nu numai că nu sînt capabili, dar care cred, în suficiența lor, că nici măcar nu pot fi utili oamenii merituosi, inteligenți, cu studii șamd care să le suplinească, atît cît se poate, stupizenia. Pe posturile pe care ar trebui să le ocupe consilieri, experți etc. sînt angajați tot protejați, complici, membri ai clanurilor aliate. Cei buni sînt în felul acesta excluși din circuit și nu le rămîn prea multe soluții: fie nu sînt chiar atît de buni și se complac, ajung să folosească aceleași practici ilicite ca majoritatea uzurpatorilor, fie pur și simplu pleacă din țară. Puțini dintre cei mai buni tineri, inteligenți, cu studii serioase în marile universități ale lumii, mai sînt astăzi tentați să revină într-o societate aflată într-o evidentă involuție, care amintește în esența ei de obiceiuri și practici medievale... E ușor de imaginat că niște oameni capabili, tineri, cu proiecte de viitor, obișnuiți cu societățile normale în care au trăit, nu se pot adapta la o lume în care specialiștii în economie sînt înlocuiți cu șarlatani care își imaginează că pot prosti pe toată lumea, dînd cu o mînă și luînd pe de altă parte, prin inflație de pildă, cu două, că pot mistifica datele situației economice; o lume cu învățămîntul în cădere liberă, grație miniștrilor de profil, care pun fiecare umărul la continua lui degradare; în care "specialiștii" din cele mai diferite domenii au doctorate plagiate, titluri științifice uzurpate fără nici o jenă - și în care justiția nici măcar nu are forme clare de pedepsire a acestui gen de furt; în care presa este într-un mod rușinos aservită; în care directorii de publicații culturale, în virtutea faptului că dețin pîrgii economice, umplu paginile revistelor cu mediocrități care "li se par" lor pline de talent, încurajînd astfel suplimentar amatorismul dominant în spațiul cultural; în care trebuie să ai o doză serioasă de naivitate pentru a

mai crede în onestitatea criteriilor după care se acordă premiile și distincțiile. Șamd. Iar acest strat al falsului, grosolăniei, necinstei apasă marea masă a oamenilor cînștiți care își întrețin prin muncă grea copiii, familiile și speră să le facă o viață mai bună - sfidați fiind, în tot acest timp, de pleava delincvenților care, eliberați și tolerați de o justiție dedicată altei categorii de delincvenți, urmînd exemplul dat de cei care conduc vremelnice țara, își fac de cap în nelegiuiri.

Cam acesta e peisajul... apocaliptic, care poate să pară cu totul descurajant, dar care e poate și mai dezolant decît s-ar părea. A devenit posibil și din vina unor spirite oneste dar abulice, dezorientate, anihilate de un endemic spirit gregar. Și mai există la noi o piedică în calea normalizării. Ar trebui examinată cu mai multă atenție, în cazul românilor, o formă particulară de evoluție a... intelectului. Este vorba de o formă specială de operații mentale decuplate cu totul de ceea ce a fost clădit în secole de evoluție: responsabilitatea morală a actelor proprii. Cei care operează cu o astfel de... logică

sînt indivizii *descurcăreți* în orice împrejurare, *răzbătători* - *dăștepții*, categorie superlativ apreciată de majoritatea populației. Nu e vorba de educație, de muncă - din contra. În cazul *dăștepților* munca asiduă în biblioteci, laboratoare șamd, "toceala", cum îi spun ei, e considerată bună doar pentru proști: numai proștii au nevoie de așa ceva, *dăștepții* nu se încurcă cu lucruri inutile. Modul în care este evaluată astăzi instrucția autentică într-o largă categorie de populație e dezvăluit de mulțimea de doctorate plagiate, de titluri falsificate, însușite cu nerușinare... Pentru categoria aceasta de autohtoni diplomele, certificatele etc. sînt doar hîrtii necesare pentru a facilita ascensiunea spre poziții sociale favorabile. "Motorul" ascensiunii este însă întotdeauna altul. Și statul încurajează acest mod de a gîndi. Tot soiul de forme de învățămînt particular au devenit, cu toate... aprobările legale, simple fabrici de diplome. Munca și inteligența care ar trebui să conducă la confirmările formale ale muncii și capacităților intelectuale sînt disprețuite. *Dășteptul* e *dăștept* de la natură, n-are nevoie de muncă, de specializare, de studiu. Ce contează pentru a parveni în societatea românească e altceva și el o știe de la primii pași pe care îi face în viață: relații, contraservicii, rudenii, aranjamente, mită... *Dăștepții* merg direct la țintă într-o societate care nu reușește să se sincronizeze la lumea civilizată.

Să subliniem încă o dată compromiterea, lipsa de credibilitate a distincțiilor de orice fel, a titlurilor, a premiilor șamd. Ceea ce arată la ce nivel de exigență se poate ajunge. În plus, universitari ajunși în funcții oficiale lucrează cot la cot cu interlopii și fac imense deservicii societății. Cine să mai creadă că intelectualii, că universitatea, că școala în general, lumea academică pot indica linia care trebuie urmată?...

Lipsa de independență a opiniilor, lipsa îndoielii necesare față de ceea ce e pus în circulație, absența luărilor de atitudine corect susținute, înlocuite de preluarea opiniilor formulate de alții, conduc și la absența preocupărilor serioase privind confuzia care se adîncește pe măsură ce ignorarea crizei se prelungește. Absența gîndirii personale este una din cauzele unor asemenea stări de fapt. Pentru a înțelege exact ce înseamnă astăzi spiritul de turmă incriminat de Rădulescu-Motru e suficient să urmărești rețelele de socializare, "schimbările de opinii" care au loc acolo... Cine consultă asemenea mijloace de comunicare nu poate să nu se întrebe dacă nu este vorba mai degrabă de mijloace de imbecilizare... Un fenomen caracteristic pentru spiritul gregar care înlocuiește capacitatea de a gîndi și de a asuma ceea ce gîndești este creditul de care se bucură cîteva publicații. În spațiul social și în egală măsură în spațiul cultural. Este evident derapajul de la o gîndire normală al celor care urmează cu fanatism, fără nici o urmă de discernămint, ceea ce li se spune la anumite posturi de televiziune care susțin partida analfabeților, corupților șamd. Este firească, te gîndești, reacția vehementă a celor de o anumită condiție împotriva unor asemenea oficine care promovează primitivismul în toate aspectele sale. Din păcate spiritul de turmă e la fel de puternic la cei din partidă... bună. Și aici poporul... inteligent, citit șamd se aliniază rînduri-rînduri în jurul unor publicații. Dacă un anumit fenomen, scriere literară, scriitor etc, nu este pomenit și etichetat de aceste surse, turma... pozitivă nu acceptă, nu preia... Trăsătura dominantă pomenită de Rădulescu-Motru e definitorie și astăzi.

Incapacitatea de a gîndi pe cont propriu, de a asuma responsabilitatea a ceea ce accepți duce la lipsa de discernămint, la imposibilitatea de a sesiza adevăratele probleme. E de constatat modul în care opinia publică autohtonă este îndepărtată de problemele mari prin elementare strategii de diversiune. În publicațiile tipărite și în publicațiile electronice sau pe rețelele de socializare devierea atenției de la problemele grave a devenit curentă. E suficient să fie lansată în circulație o anumită temă pentru ca spiritul gregar să fie prompt captivat. O scriere literară, un autor, o problemă socială. Forțele amplificate ale turmelor vor acoperi de îndată tot spațiul disponibil. La unison. Mereu "apar"... noi chestiuni mirolante care acoperă mult mai puțin spectaculoasele, dar mult mai serioase lipsuri ale societății românești actuale. Un exemplu. Atunci cînd sînt abordate carențele învățămîntului românesc sînt evidențiate o serie întreagă de probleme, reale (școli neîncăzite, fără autorizații de igienă și de siguranță contra incendiilor, cu toalete ca acum un secol și mai mult, săli de clasă insuficiente, salariile revendicate ale profesorilor șamd.) care se cer îndreptate. Dar nimeni nu se întreabă despre esența acestui învățămînt, despre ce produce el de fapt, despre calitatea actului educațional, despre orizonturile sale... Despre faptul că procentul de elevi români analfabeți funcțional (cunosc literele, pot să citească, dar nu înțeleg ce citesc) este neobișnuit de mare... Rezultatul? O populație ușor de manipulat, căreia i se poate impune drept conducător sau director de conștiințe orice persoană care promite ceva. O mulțime foarte ușor de manipulat printr-o presă primitivă, la nivelul celor cărora li se adresează. Într-un cuvînt, o masă de oameni căreia i se poate inculca orice aberație...

Pe de altă parte, elevilor care beneficiază de o educație... normală li se inhibă sistematic independența de gîndire. Lipsa gîndirii independente, raritatea punctelor de vedere proprii (puncte de vedere argumentate, justificate, nu, evident, tot soiul de țîfne și mofturi adolescente) în domeniile în care o astfel de gîndire contează în mod esențial pare a fi o țară endemică la români.

Sigur că într-o asemenea configurație generală devine firească întrebarea dacă precaritatea sistemului nu se transmite și altor subsisteme, în cultură, în artă? Rămîn acestea imune la degradarea din jur? Nimic nu le atinge?